

**T.C
İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI**

**TÜRKİYE İLE ROMANYA ARASINDAKİ SİYASİ İLİŞKİLERİN
KURULMASI (1920-1930)**

**Yüksek Lisans Tezi
MURAT BOZKURT**

TEMMUZ 2019

**T.C
İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI**

**TÜRKİYE İLE ROMANYA ARASINDAKİ SİYASİ İLİŞKİLERİN
KURULMASI (1920-1930)**

Yüksek Lisans Tezi

MURAT BOZKURT

DANIŞMAN

PROF. DR. RECEP KARACAKAYA

TEMMUZ 2019

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu, akademik ve etik kuralları gözeterek çalıştığımı ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt ederim.

Murat BOZKURT

Danışmanlığını yaptığım işbu tezin tamamen öğrencinin çalışması olduğunu, akademik ve etik kuralları gözeterek çalıştığını taahhüt ederim.

Prof. Dr. Recep Karacakaya

İMZA SAYFASI

Murat Bozkurt tarafından hazırlanan ‘Türkiye ile Romanya Arasındaki Siyasi İlişkilerin Kurulması (1920-1930)’ başlıklı bu yüksek lisans tezi, Tarih Anabilim Dalında hazırlanmış ve jürimiz tarafından kabul edilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ

İMZA

Tez Danışmanı:

Prof. Dr. Recep Karacakaya

.....

Kurumu: İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Üyeler:

Prof. Dr. Adem Ölmez

.....

Kurumu: İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi. Murat Aydoğdu

.....

Kurumu: İstanbul Üniversitesi

Tez Savunma Tarihi: 26.07.2019

ÖNSÖZ

Türkiye ve Romanya arasındaki siyasi ilişkilerin kurulması konusunda özellikle 1930 yılına kadar olan süreçte arşiv belgelerinin yeterince değerlendirilmediğini göz önünde bulundurulursa bu alanda bir eksiklik olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu konuda yapılan benzer çalışmalar hem sayıca az hem de yetersiz bir noktadadır. Bu eksikliğı kapatmak ve konuya yeni yorumlar getirmek için “Türkiye ile Romanya Arasında Siyasi İlişkilerin Kurulması (1920-1930)” isimli tezimizi hazırladık. Birinci Dünya Savaşı sırasında kopan siyasi ilişkilerin Lozan Konferansı sürecinde nasıl kurulduğu ve Cumhuriyetin ilanından sonra ilişkilerin gelişimi tezimizde incelenecektir. İlişkilerin gelişiminde hem iç siyasetlerin hem de diğer devletlerin rolü değerlendirilmeye alınmıştır. Türk Kurtuluş Savaşı’na başlangıçta seyirci kalan Romanya bu dönemde yaşanan gelişmeleri uzaktan izlemiştir. Yeni kurulan Sovyetler Birliğı ile olan ilişkileri dostça olan Ankara Hükümeti’ne Romanya’nın tavrı ilk andan itibaren şüpheli olmuştur. Kurtuluş Savaşı’nın zaferle sonuçlanması üzerine Romanya Türkiye ile olan ilişkilerini Boğazlar ve düşman olarak algıladığı Sovyetler Birliğı sebebiyle geliştirmek için çaba göstermiştir. İki savaş arası dönemde Romanya’nın dış siyaseti içerisinde Türkiye’nin oynadığı rol tezin incelediğı temel meseledir.

Bu tez giriş, altı bölüm ve sonuç kısımlarından oluşmaktadır. Giriş bölümünde konumuz genel hatlarıyla ele alınmış ve literatür değerlendirilmesi yapılmıştır. Birinci bölümde Osmanlı dönemi ilişkiler kısaca özetlenmiş daha sonraki bölümlerde kronolojik olarak Türkiye-Romanya siyasi ilişkilerinin gelişimi ele alınmıştır. Sonuç bölümünde konumuz öncesi ve sonrası ile özetlenmiştir.

Tez konunun belirlenmesi ve arşivlerin taranmasında fikirleri ile yol gösterici olan danışmanım Prof. Dr. Recep Karacakaya’ya, mensubu olmaktan gurur duyduğum Osmanlı Arşivi’nin değerli çalışanlarına ve tezin hazırlanması sürecinde desteğini esirgemeyen değerli eşime teşekkür ederim.

Murat BOZKURT

Temmuz 2019

ÖZET
TÜRKİYE İLE ROMANYA ARASINDAKİ SİYASİ İLİŞKİLERİN KURULMASI
(1920-1930)

Bozkurt, Murat

Yüksek Lisans Tezi, Tarih Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Recep Karacakaya

Temmuz, 2019. 126 sayfa.

Birinci Dünya Savaşı sırasında Türkiye ve Romanya siyasi ilişkilerini koparmışlardı. İki devlet arasındaki siyasi ilişkiler Lozan Barış Konferansı sırasında yeniden kurulmuştur. Tezin yazımı sürecinde temel olarak Osmanlı ve Cumhuriyet arşivlerinden yararlanılmıştır. 1920-1930 arası ilişkilerin hangi koşullar altında ilerlediği gösterilerek, yeterince incelenmemiş bu dönem değerlendirilmeye çalışılmıştır. Siyasi ilişkilerin hangi şartlar altında geliştiği tespit edilerek yorumlanmıştır. İç ve dış siyasetin iki devletin siyasi ilişkilerindeki rollerine değinilmiştir. Balkan Paketi'na giden süreç içerisinde yaşananlar, Romanya ve Türkiye'nin dış politikalarındaki öncelikler, Sovyetler Birliği'nin iki devletin ilişkileri içerisindeki rolü dikkate alınmıştır. "Büyük Romanya" olarak adlandırılan bu dönemde Romanya'nın sınırlarını korumak için yaptığı çalışmalar ve bu çalışmalar içerisinde Türkiye'nin rolü değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Boğazlar, Lozan Barış Konferansı, Balkan Paketi, Büyük Romanya.

ABSTRACT
ESTABLISHMENT OF POLITICAL RELATIONS BETWEEN TURKEY AND
ROMANIA (1920-1930)

Bozkurt, Murat

Master Thesis, Department of History

Supervisor: Prof. Recep Karacakaya

July, 2018. 126 pages.

Turkey and Romania cut off political relations during The First World War. Political relations between the two states reestablished during the Lausanne Peace Conference. Ottoman Archives and Republic Archives have been used as a basis in the writing process of the thesis. Showing the development of relations between 1920 and 1930 under which conditions, the period that is not analyzed sufficiently have been tried to evaluate. The conditions under which political relations have developed have been determined and interpreted. The role of domestic and foreign politics in the political relations of the two states is discussed. The events in the process leading to the Balkan Pact, the priorities in Romania and Turkey's foreign policy and the role of The Soviet Union in the relations of two states are taken into account. Romania's efforts to protect the borders in the period that is called "Greater Romania" and Turkey's role in these efforts were evaluated.

Key Words: The Straits, Lausanne Peace Conference, The Balkan Pact, Greater Romania.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER	iv
KISALTMALAR	vii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	8
OSMANLI DÖNEMİ TÜRK-ROMEN İLİŞKİLERİ	8
1. 1. OSMANLI VE EFLAK İLİŞKİLERİNİN BAŞLAMASI	8
1.2. OSMANLI VE BOĞDAN İLİŞKİLERİNİN BAŞLAMASI	9
1.3. OSMANLI HAKİMİYETİNDE ROMEN ÜLKELERİ	9
1. 4. ROMEN ÜLKELERİNİN BİRLEŞMESİ	13
1.5. 1877-1878 OSMANLI-RUS SAVAŞI VE ROMANYA’NIN BAĞIMSIZLIĞI	14
İKİNCİ BÖLÜM	17
BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI SIRASINDA TÜRK-ROMEN İLİŞKİLERİ	17
2.1. BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI’NIN BAŞLANGICINDA ROMANYA	17
2.2. ROMANYA’NIN İTİLAFA DEVLETLERİ YANINDA SAVAŞA DAHİL OLMASI	18
2.3. BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI SIRASINDA OSMANLI DEVLETİ VE ROMANYA ARASINDA MENFAATLERİN KARŞILIKLI OLARAK HİMAYE EDİLMESİ	19
2.4. ROMANYA CEPHESİNDE SAVAŞIN GİDİŞATI	20
2.5. İTTİFAK DEVLETLERİNİN İŞGALİ DÖNEMİNDE ROMANYA	21
2.6. BOLŞEVİK DEVRİMİ VE ROMANYA’NIN SAVAŞTAN ÇEKİLMESİ	22
2.7. BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI’NIN SONA ERMESİ VE BÜYÜK ROMANYA’NIN KURULUŞU	23
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	24
BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI’NDAN SONRA TÜRK-ROMEN İLİŞKİLERİ	24
3.1. BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI SONRASI 1919-1923 ARASINDA ROMANYA’NIN SİYASAL DURUMU	24
3.2. MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE TÜRK-ROMEN İLİŞKİLERİ	26
3.3. LOZAN BARIŞ KONFERANSI VE KONFERANS SIRASINDA TÜRK-ROMEN İLİŞKİLERİ	27

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	39
LOZAN'DAN SONRA TÜRK ROMEN İLİŞKİLERİNİN GELİŞİMİ	39
4.1. LOZAN BARIŞ ANTLAŞMASINDAN SONRA TÜRKİYE VE ROMANYA ARASINDA RESMİ İLİŞKİLERİN KURULMASI.....	39
4.2. ROMANYA'NIN STATÜKOYU KORUMA ÇABALARI VE TÜRKİYE	41
4.3. BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NDA ROMANYA'NIN İŞGALİ SIRASINDA TÜRKİYE'YE GETİRİLEN ROMEN MALLARININ İADESİ MESELESİ	44
4.4. ROMANYA VE TÜRKİYE ARASINDAKİ MEZARLIKLAR MESELESİ VE ÇÖZÜMÜ	46
BEŞİNCİ BÖLÜM.....	49
TÜRKİYE VE ROMANYA ARASINDA RESMİ TEMASLARIN KURULMASINDAN SONRA SİYASİ İLİŞKİLERİN GELİŞİMİ.....	49
5.1. TÜRK DIŞ POLİTİKASI VE ROMANYA.....	49
5.2. 1923'TEN SONRA ROMANYA'DA SİYASAL DURUM.....	54
5.3. ROMANYA'NIN DIŞ POLİTİKASI (1920-1930)	55
5.4. ROMANYA'NIN DIŞ POLİTİKASINDA AVRUPA VE TÜRKİYE'NİN YERİ	58
5.5. ROMANYA'NIN DIŞ POLİTİKASINDA YAŞANAN DEĞİŞİMLER VE TÜRKİYE'NİN ROLÜ	61
5.6. ROMANYA-SOVYETLER BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ VE TÜRKİYE.....	66
5.7. TÜRK-ROMEN İLİŞKİLERİNİN GELİŞİMİ (1920-1930)	70
5.8. TÜRKİYE'NİN BALKAN POLİTİKASI VE ROMANYA'NIN YERİ.....	72
5.9. TÜRKİYE-ROMANYA İLİŞKİLERİNDE İTALYA'NIN ROLÜ	74
5.10. TÜRKİYE-ROMANYA İLİŞKİLERİNDE BULGARİSTAN'IN ROLÜ	77
ALTINCI BÖLÜM	80
AVRUPA'DA GERGİNLİĞİN AZALTILMASI İÇİN YAPILAN GİRİŞİMLERDE TÜRKİYE VE ROMANYA.....	80
6.1. POLONYA VE SOVYETLER BİRLİĞİ ARASINDA YAPILAN SALDIRMAZLIK ANTLAŞMASI	80
6.2. AVRUPA'DA ARTAN SAVAŞ TEHLİKESİ VE POLONYA'NIN GİRİŞİMLERİ	81
6.3. TÜRKİYE'NİN MİLLETLER CEMİYETİ'NE ÜYE OLMASI.....	87
6.4. 1930'LARDA ROMANYA'NIN İÇ SİYASETİ VE EKONOMİK BUHRAN	89
6.5. 1930'LU YILLARDA TÜRKİYE-ROMANYA İLİŞKİLERİNİN GELİŞİMİ	90
6.6. TÜRKİYE-ROMANYA SALDIRMAZLIK ANTLAŞMASI VE BALKAN PAKTI	92
SONUÇ	95
KAYNAKÇA.....	97

EKLER	106
ÖZGEÇMİŞ	115

KISALTMALAR

a.g.e	: Adı Geçen Eser
bak	: Bakınız
BCA	: Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi
BOA	: Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi
c	: cilt
Çev	: Çeviren
Haz	: Hazırlayan
HR	: Hariciye
HMŞ. İŞO	: Hukuk Müşavirliği İstişare Odası
İM	: İstanbul Murahhaslığı
s	: sayfa
SYS	: Siyasi Kısım
TTK	: Türk Tarih Kurumu

GİRİŞ

Birinci Dünya Savaşı sona erdiğinde Avrupa’da bütün düzen değişmiş, Osmanlı Devleti, Avusturya-Macaristan, Alman ve Rus imparatorlukları tarih sahnesinden çekilmişti. Özellikle Balkanlar yeni kurulan ve sınırları değişen birçok devlete ev sahipliği yapmaktaydı. Asırlarca Osmanlı yönetimi altında kalmış bu topraklarda yeni düzen kurulurken memnuniyetsizlerin sayısı hayli fazlaydı. Balkanlar ve Doğu Avrupa’da yıkılan imparatorlukların yerine kurulan irili ufaklı birçok devlet mevcuttu. Büyük savaşın galipleri sınırları belirlerken mağlup devletleri cezalandırıcı bir yol izlemişler ve barışın uzun süreli olamayacağı bir düzeni oturtmaya çalışmışlardı. Osmanlı Devleti’nin Anadolu ve Trakya’daki topraklarını Milli Mücadele ile işgalden kurtaran Mustafa Kemal Paşa önderliğindeki Türkiye uzun yıllar süren savaşlardan sonra Lozan Barış Antlaşması ile bir barış dönemine girmiş ve ilke olarak “Yurtta Sulh Cihanda Sulh” anlayışını benimsemişti. Lozan’da masaya oturulurken Paris Barış Konferansında olduğu gibi mağlup devlet olarak gösterilmeye çalışılan Türkiye mağlup değil galip olduğunu ve amacının barış yapmak olduğunu tüm dünyaya kanıtladı. Birinci Dünya Savaşı sona erdiğinde Avrupa’da düzen tamamen bozulmuştu. Galip devletler savaşı kazanmalarına rağmen ağır bedeller ödemek zorunda kalmışlar hem insan gücü hem de ekonomik olarak aşırı derecede yıpranmışlardı. Avrupa’nın doğusunda yeni bir dünya düzeni amaçlayan büyük bir devlet kurulmuştu. Rus İmparatorluğu’nun yerini alan Sovyetler Birliği Batılı Devletler ve onların desteklediği Doğu Avrupalı devletlere karşı İmparatorluk topraklarının bir kısmını kaybetse de Avrupa’nın en büyük ülkesi olma özelliğini koruyordu. Bütün bu şartlar altında Osmanlı Devleti’nin yıkıntıları arasında kendini toparlamaya çalışan Türkiye kendisi gibi Batılı devletlerle mücadele halinde olan Sovyetler Birliği ile yakın ilişkiler geliştirmek durumunda kaldı. Asırlar boyu mücadele eden ve birçok defa savaşa giren Ruslar ve Türkler şimdi Batılı Devletlere karşı aynı safta yer alıyorlardı.

Avrupa’da oturtulmaya çalışılan Versay düzeni ile Avrupalı devletler, yeni düzeni savunanlar ve yeni düzeni değiştirmek isteyenler olarak iki ana kampa bölündüler. İngiltere ve Fransa’nın başını çektiği galip devletler ile onların desteğinde yeni kurulan veya sınırlarını genişleten Romanya, Polonya, Yugoslavya ve Çekoslovakya ile Baltık Devletleri statükocu devletler arasında yerlerini aldılar. Galip devletler arasında sayılmasına rağmen Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra istediğini alamayan İtalya statükocu devletler arasında yer almadı ve revizyonist gruba dahil oldu. Savaşın sonra işgal edilen sınırları daraltılan ve ekonomik olarak baskı altına alınan mağlup devletler revizyonist grubu oluşturdular. Bununla beraber her revizyonist devlet birbiriyle dost değildi. Revizyonist grubun başında Sovyetler Birliği geliyordu. Sovyetler Birliği’nin ayrıca ideolojik bir rejim olma özelliği de vardı. Sovyetler Birliği’ne en yakın ülke Türkiye idi. Ancak Türkiye statükoyu korumaktan yana bir dış politikaya sahip olduğundan bu yönüyle Sovyetler Birliği’nden ayrılıyordu. Macaristan ve Bulgaristan diğer revizyonist ülkeler olarak öne çıkıyorlardı. Almanya ise büyük ekonomik sıkıntılar içerisinde kendini toparlamaya çalışıyor ve üzerine yıkılan büyük tazminatların altında eziliyordu. Almanya revizyonist bir politikaya sahip olsa da 1930’lara kadar Avrupa açısından ciddi bir tehdit algısı oluşturmuyordu. Büyük Buhran’dan sonra Almanya giderek revizyonist bloğun en büyük ülkesi haline gelmeye başladı. Yunanistan ise Anadolu’da yaşadığı büyük hezimetten sonra içine çekilmiş, kendi ekonomik ve toplumsal sorunları ile mücadele etmeye çalışıyordu. Yunanistan dış politikada statükocu bloğa daha yakın bir konumdaydı.

Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra sınırları genişleyen ve nüfusu artan Romanya statükonun en önemli ülkelerinden biri haline gelmişti. Balkanların hem toprak hem de nüfus olarak en büyük ülkesi olan Romanya Macaristan, Bulgaristan ve Sovyetler Birliği ile ciddi sorunlara sahipti. Ancak iki savaş arası dönemde Romanya’yı en çok endişelendiren ülke Besarabya meselesi nedeniyle sorunlar yaşadığı Sovyetler Birliği olmuştur. Bu dönemde Türkiye’nin Sovyet dostu bir politika izlemesi Romanya’nın Türkiye’ye şüphe ile bakmasına neden olmaktaydı. Romanya Lozan Barış Konferansı’ndan itibaren Türkiye ile iyi ilişkiler geliştirme çabasına girmiştir. Bunun en önemli sebepleri Türkiye’nin Romanya’nın dış dünya ile tek bağlantısı olan Boğazları kontrol etmesi ve Sovyetler Birliği ile iyi ilişkilere sahip olmasıdır. Ayrıca Bulgaristan ile sınırdış olması Romanya’yı Türkiye’ye yakınlaşmaya iten bir başka sebeptir.

Türkiye Lozan Konferansı'nda barışı istediğini kanıtlamıştı. Ancak Lozan Konferansı'nda çözölemeyen Musul meselesi Türkiye'nin başta İngiltere olmak üzere Batı Dünyası ile ilişkilerini geliştirmesine engel oluyordu. İngiltere'nin Musul konusunda uzlaşmaz tutumu ve Milletler Cemiyeti'ni yönlendirerek sorunu kendi lehine çözümlemesi Türkiye'yi Sovyetler Birliği'ne daha fazla yakınlaştırdı. Türkiye'nin İngiltere ile yaşadığı sorunlar ve giderek Sovyetler Birliği'ne yakınlaşması en fazla Romanya'yı endişelendirmiştir.

Romanya dış politikada Fransa'nın desteğiyle Küçük İtilafı kurarak Balkanlar ve Orta Avrupa'da kendini güvenceye almaya çalışmıştı. Sovyetler Birliği'ne karşı ise Polonya ile bir ittifak yapmıştı. Bununla beraber Romanya iki savaş arası dönemde kendini Sovyetler Birliği'ne karşı hiçbir zaman güvende hissedemedi. Almanya'nın yeniden güçlenmeye başlamasıyla beraber en önemli müttefikleri olan Polonya ve Fransa'nın Sovyetler Birliği ile yakınlaşma çabalarına girmesi Romanya'yı hüsrana uğrattı. Romanya Türkiye ile ilişkilerini geliştirirken aklında hep Sovyetler Birliği vardı. Türkiye de aynı şekilde müttefik kabul ettiği Sovyetler Birliği'nden dolayı Romanya ile olan ilişkilerini ileri seviyelere taşımadı. Romanya ile yapılan her yakınlaşma girişiminde Sovyetler Birliği mutlaka haberdar edildi ve onları kızdıracak bir adım atılmadı.

Türklerin tarihsel süreç içerisinde Romanya ve Romenler ile ciddi husumet yaşadıkları bir dönem olmamıştır. Romenler gayrimüslim Balkan milletleri içerisinde Osmanlı yönetiminde geçen asırları karanlık yıllar olarak anmayan nadir milletlerdendir. Bu sebeple Türklere karşı geçmişten gelen bir husumet söz konusu değildir. Birinci Dünya Savaşı'nda farklı cephelerde yer alınmasına rağmen Lozan Konferansı sırasında Romanya Türklere yakınlık göstermiş ve azınlıklar ve kapitülasyonlar gibi konularda Türkiye'yi savunmuşlardır. Ancak Romanya'nın Batı bloğu içerisinde yer alması buna karşılık Türkiye'nin Sovyet dostu olması ilişkilerin ileri boyutlara ulaşmasını engellemiştir.

Türk-Romen siyasi ilişkileri kuruluşundan itibaren dış güçlerin etkisi altında kalmış bir konumdadır. Batı ile arası henüz iyi olmayan Türkiye'ye Romanya'nın yakınlık göstermesi müttefiklerince uygun görülmemiştir. Türkiye de aynı şekilde Sovyetler Birliği ile ilişkilerini gerecek bir adım atmaktan kaçınarak Romanya ile olan ilişkilerini belli bir seviyede tutmak zorunda kalmıştır. Musul Meselesi'nin hallinden sonra ve 1930'lara doğru hem Türkiye hem de Sovyetler Birliği Batı ile ilişkilerini düzeltirken Romanya ile olan ilişkiler de bu süreç içerisinde gelişmeye devam etmiştir. İtalya ve Bulgaristan'a karşı olduğu açık olan Balkan Paktı ile Türkiye-Romanya ilişkileri olgun bir döneme girmiştir.

1920'ler ve 1930'larda Türk- Romen ilişkilerini değerlendirirken o günün koşullarını göz ardı etmemek gerekir. Türkiye bugün 85 milyonluk nüfusuyla neredeyse Romanya'nın dört katı bir nüfusa ve ekonomiye sahiptir. Ancak o dönemde Romanya'nın nüfusunun yaklaşık 18 milyon Türkiye'nin de 14 milyon olduğunu göz önünde bulundurursak karşımıza daha farklı bir Romanya imajı çıkacaktır. Romanya o dönem Balkanların en güçlü ülkesi konumundadır. Bu güçte olmasında Batılı devletlerden aldığı destek kadar sahip olduğu beşeri ve ekonomik kaynaklar da ön plandadır. Büyük tarımsal kapasitesi ve petrol yatakları Romanya'yı stratejik bir ülke yapmaktadır. Polonya ile birlikte Doğu Avrupa'da statükonun korunması için en büyük güce sahip ülke olarak görülmektedir.

Türkiye ve Romanya siyasal ilişkilerinin kurulmasını ve gelişmesini incelerken bu bilgileri göz önünde bulundurarak bir değerlendirme yapmak bizim daha doğru sonuçlara ulaşmamızı sağlayacaktır. Devletler arası ilişkilerde samimi dostluklardan bahsedilemez. Devletler menfaatleri örtüştüğü sürece birbirlerine samimi bir dost gibi davranırlar. Bu yüzden Türk-Romen ilişkilerini başından itibaren büyük dostluk örneği gibi görmek doğru bir çıkarım değildir. Türk-Romen ilişkilerini incelerken bu ilişkileri sadece Türkiye ve Romanya ile sınırlandıramayız. İki devletin içerisinde bulundukları müttefiklik ilişkilerini mutlaka değerlendirmeye almalıyız. Romanya için Avrupa'da en önemli dayanak noktası Fransa'dır. Fransa'nın Romanya ile ulaşım sağlayabilmesinin tek yolu ise Boğazlardır. Boğazlara sahip olan Türkiye bu noktada Romanya açısından büyük öneme sahip bir ülke olarak ön plana çıkar. Yine devletler arası ilişkilerde iki devlet müttefik olsalar bile kendi menfaatlerini asla ikinci plana atıp müttefikinin menfaatlerini öncelemezler. Nitekim bunu Romanya iki savaş arası dönemde çok yakından yaşamıştır. Sırtını dayadığı Fransa Almanya'ya karşı Sovyetler Birliği ile ilişkilerini geliştirirken Romanya'nın menfaatlerini kolayca göz ardı etmiştir. Türkiye açısından bakıldığında Romanya ekonomik bir ortak olarak ön plana çıkmaktadır. Ayrıca sahip olduğu Türk azınlıklar da Türkiye için Romanya'nın önemini arttırmaktadır. Bunların dışında kara sınırına sahip olmayan iki ülke arasında Türkiye açısından büyük bir stratejik etki söz konusu değildir. Türkiye Balkan Savaşları döneminde olduğu gibi kendisine karşı bir Balkan İttifakı ihtimalinden her zaman çekinmiş olsa da Birinci Dünya Savaşı sonrası Balkanlarda bu tarz bir birliktelik imkansız görünmektedir. Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyetini yönetenler dış politikada gerçekçi adımlar atarken devletin gücünün de farkındaydılar. Türkiye ekonomik olarak toparlanmaya çalışan yıkılmış bir konumdayken ülkeyi yeni maceralara sokmanın felaket

olacağının bilincinde olan Türkiye yönetimi savaşı hiçbir zaman araç olarak kullanma eğilimi göstermemiş ve kendi yaralarını sararak kalkınmayı amaç edinmiştir. Böyle bir dış politika içerisinde Romanya Türkiye için stratejik bir önem arz etmemektedir. Ancak Türkiye Romanya için son derece stratejik ve dost kalınması şart olan bir ülkedir.

Türkiye ve Romanya arasındaki siyasi ilişkilerin başlaması ve gelişmesi üzerine yapılan çalışmalar kısıtlı olup, Lozan Barış Konferansı ile başlayan süreç yeterince değerlendirilmemiştir. Türkler ve Romenler arasındaki ilişkilerin özellikle Osmanlı dönemindeki mahiyeti üzerine ağırlıklı olarak Romen vatandaşı tarihçilerin yaptığı birçok bildiri ve makale mevcuttur. Birçoğu Türk kökenli olan bu tarihçiler yetmişli yıllardan itibaren Türk Tarih Kongrelerinde sundukları bildiriler ve çeşitli mecralarda yayınladıkları makalelerde daha çok Osmanlı dönemine değinmişler, 1920 ve 1930 arasını derinlemesine incelememişlerdir. 2006 yılında Genelkurmay Başkanlığı tarafından *Tarihte Türk- Rumen İlişkileri* isimli kitapta Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti dönemi ve Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yılları hızlı bir şekilde geçilmiş ve bu döneme sadece birkaç sayfa ayrılmıştır. Ömer Metin tarafından 2011 yılında hazırlanan “Atatürk Dönemi Türkiye-Romanya İlişkileri (1923-1938)” isimli doktora tezi Cumhuriyet'in ilk yıllarında Türk-Romen ilişkilerini inceleyen ilk kapsamlı çalışma olması bakımından dikkat çekmektedir. Bu doktora tezinin en önemli özelliği Romen kaynaklarını da değerlendirmeye almış olmasıdır. Bununla beraber özellikle 1920'li yılların başlarına ilişkin olarak Osmanlı ve Cumhuriyet arşivinin kullanılmaması bu tezin en önemli eksikliği olarak göze çarpmaktadır. 2014 yılında Bükreş'te düzenlenen ve 2016 yılında bildirileri kitap olarak basılan “Turkey&Romania A History of Partnership and Collaboration in the Balkans” isimli sempozyumda cumhuriyetin ilk yıllarında Türk-Romen ilişkilerini değerlendiren bazı bildiler mevcuttur. Bu bildirilerden iki tanesi tezimizde kaynak olarak kullanılmıştır. Ekim 2017'de Köstence'de düzenlenen “Türkiye Romanya ilişkileri: Geçmiş ve Günümüz” isimli uluslar arası sempozyumda sunulan bildirilerden bazıları Birinci Dünya Savaşı ve sonrası Türk-Romen ilişkileri ile ilgili önemli bilgiler ve değerlendirmeler içermektedir. Bu bildirilerde arşiv belgeleri ve gazeteler ciddi şekilde değerlendirilmiştir. 2019 yılında basılan bu sempozyumun bildirileri tezimizi hazırlarken yol gösterici bir rol üstlenmiştir. 1920 ve 1930 arası Türk-Romen ilişkileri değerlendirirken bu dönemle ilgili önemli bir kaynak olan Osmanlı Arşivi sıklıkla göz ardı edilmiş yine Cumhuriyet Arşivi'nin ilk dönem belgeleri yeterince değerlendirilmemiştir. Cumhuriyetin ilanından

sonra birçok devlet temsilciliğini Ankara'ya taşıma konusunda yavaş davranmış ve 1920'lerin sonuna kadar ağırlıkla dış temaslar İstanbul'da Dışişleri Bakanlığını temsil eden İstanbul Murahhaslığı aracılığıyla sürdürülmüştür. İstanbul Murahhaslığı Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti'nin İstanbul temsilcisidir. Cumhuriyet ilan edildikten sonra yabancı elçiliklerin uzun süre Ankara'ya yerleşmemesinden dolayı İstanbul Murahhaslığı görevini 1930'lu yıllara kadar devam ettirmiştir. İstanbul Murahhaslığına ait olan belgeler Osmanlı Arşivi'nde muhafaza edilmektedir.¹ İstanbul Murahhaslığına ait belgelerin Türkiye-Romanya ilişkileri bağlamında değerlendirilmesi ilk olarak 2017 yılında düzenlenen "Türkiye Romanya ilişkileri: Geçmiş ve Günümüz" isimli uluslar arası sempozyumda Prof.Dr.Recep Karacakaya tarafından sunulan "Ankara ve Bükreş'te Yeni Elçilikler Oluşturuluncaya Kadar Türkiye-Romanya Siyasi İlişkileri (1922-1924)" isimli bildiride dikkate alınmıştır.² Bu çalışmaya kadar Osmanlı Arşivi'nin Cumhuriyetin ilk yıllarına ait belgelere de sahip olduğu dikkatlerden kaçmıştır. Tez çalışmalarımıza başladıktan sonra 2018 yılında birisi Karadeniz Teknik Üniversitesi'nden diğer İstanbul Üniversitesi'nden olmak üzere Türkiye-Romanya ilişkilerinin ilk dönemlerini inceleyen iki yüksek lisans tezi daha hazırlanmıştır. "Atatürk Dönemi" olarak konularını sınırlayan bu çalışmalarda yine Osmanlı Arşivi değerlendirilmemiştir. 1920 ve 1930 arası siyasi ilişkiler derinlemesine incelenmemiştir. 1930'lardan sonra ilişkilerin hızlanması araştırmacıların daha çok ilgisini çekmiş ve çalışmalar daha çok Balkan Paketi çerçevesinde değerlendirilmiştir. Türkiye ve Romanya arasındaki ilişkiler değerlendirilirken yapılan çalışmaların çoğunluğunda Romanya'nın iç siyaseti, savaş arası dönemde yaşadığı sıkıntılar ve istikrarsızlıklara yeterince önem verilmemiştir. İlişkiler Türkiye ve Romanya'nın iç siyasetlerinden bağımsız olarak değerlendirilmeye alınmıştır. Ancak Dış siyaset hiçbir zaman iç siyasetten tamamen bağımsız düşünülemez. Bu yüzden iç siyasete en azından genel hatlarıyla değinmek dış ilişkileri analiz ederken faydalı olacaktır.

Bu çalışma ile Romanya ve Türkiye arasındaki siyasi ilişkilerin hangi şartlar altında başladığına ve geliştiğine bir yorum getirmeye çalıştık. Arşiv belgeleri ve diğer kaynakları değerlendirerek tezimizi oluşturduk. Çalışmamızı oluştururken 1920 ve 1930 arasını ele

¹ T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, *Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi*, (İstanbul: Seçil Ofset, 2017), s.231.

² Recep Karacakaya, "Ankara ve Bükreş'te Yeni Elçilikler Oluşturuluncaya Kadar Türkiye-Romanya Siyasi İlişkileri (1922-1924)" *Türkiye-Romanya İlişkileri: Geçmiş ve Günümüz Uluslararası Sempozyumu*, Haz. Duygu Türker Çelik, (Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 2019), s.479-500.

almayı amaçladık. Ancak bu tarihlerden önceki ve sonraki olayları da konu bütünlüğü oluşturması açısından değerlendirdik. Daha önce “Atatürk Dönemi” olarak çalışmaların yapıldığı bu konuda biz ikili siyasi ilişkileri ön plana alarak ilişkilerin gelişimini göstermeye çalıştık.

Bu tez giriş, altı bölüm ve sonuç kısımlarından oluşmaktadır. Ayrıca bazı belgelerin transkripsiyonlarını dipnot kısmında vererek yorumlarımızın kaynağını birinci elden göstermeye çalıştık. Tezin sonuna eklediğimiz bazı tablolar, haritalar ve fotoğraflar tezi anlamaya ve konuyu daha iyi yorumlamaya yardımcı olacaktır düşüncesindeyiz. Tezimizin birinci bölümünde Osmanlı Dönemi Türk-Romen ilişkilerini kısa bir özet şeklinde verdik. Bu dönemi anlamak daha sonraki ilişkileri yorumlamayı kolaylaştıracaktır düşüncesindeyiz. İkinci bölümde Birinci Dünya Savaşı sırasında Türk-Romen ilişkilerini değerlendirerek ana konumuza giriş yaptık. Çünkü bu dönemde yaşanan bazı meseleler Lozan Konferansı ve Cumhuriyetin ilk yıllarında çözüm bekleyen meseleler olacaktır. Daha sonraki bölümlerde ilişkilerin kurulması, gelişmesi, ilişkileri etkileyen hem iç hem dış faktörler değerlendirilmiştir. 1930’dan sonra da Balkan Paktı’nın kurulması sürecinde yaşanan gelişmelere kısaca değinilerek tez tamamlanmıştır. Tezimizde siyasi ilişkilere ağırlık vererek ekonomik ve kültürel ilişkileri değerlendirmedik. Ekonomik ve kültürel ilişkiler başka tezlere konu olabilecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

OSMANLI DÖNEMİ TÜRK-ROMEN İLİŞKİLERİ

1. 1. OSMANLI VE EFLAK İLİŞKİLERİNİN BAŞLAMASI

Karpat Tuna bölgesinde yer alan tarihi Romen ülkelerinden Osmanlı ile temasa geçen ilk bölge Eflak olmuştur.. Eflak halkı kendini Romin olarak adlandırmıştır. Eflak kelimesi ise kökenini Almanca “Wlh” kelimesinden almaktadır. Osmanlılar da bu kelimedenden hareketle Eflak kelimesini bugün Romanya’nın başkentinin bulunduğu bölgeyi ve buranın halkını tanımlamada kullanmıştır..³

Eflak’ın Osmanlılar’la ilk teması 1368 yılında Vidin meselesi sırasında olmuştur. Bu dönemde Tırnovo Bulgar Çarı ve Osmanlı’nın müttefiki olan Ivan Aleksandır Türk kuvvetleriyle beraber Vidin’i muhasara etmiş ancak alamamıştır. Eflak bu savaşta Macarlar ile müttefik olmuştur.⁴Bu savaştan sonra Osmanlıların gücünü ve önemini anlayan Eflak Prensi Vlaicu 1373 yılında 1. Murat ile bir antlaşma imzalamıştır. 1386 yılında Eflak voyvodası olan Mircea cel Mare Osmanlılarla uzun bir mücadeleye girişmiştir. Bu şahıs Romen Tarihinde Ulu Mircea olarak bilinir ve tarihteki en önemli Romenlerden kabul edilir. 1389 yılında Kosova Savaşı’nda Sırlara yardımda bulunan Mircea’yı cezalandırmak için Yıldırım Bayezid 1394 yılında yaptığı seferde Mircea’ı yenerek onu tahtını terk etmek zorunda bırakmıştır. Daha sonra Macarların yardımıyla tahtını geri alsa da 1396 Niğbolu Savaşı’ndan sonra tekrar Osmanlı hakimiyetini kabul etmiş ve Timur’a karşı yapılan Ankara Savaşı’na katılmıştır. Fetret Döneminde kendisine

³ Kemal Karpat, ” Eflak” *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. c.10(İstanbul, 1994), s.466.

⁴Mihail Guboğlu, “Osmanlılarla Romen Ülkeleri Arasında İlk Devir İlişkileri (1368-1456) Hakkında Betimlemeler ve Doğrultmalar” *IX. Türk Tarih Kongresi* (II Cilt). (Ankara, 1981), s. 830.

Damat olan Musa Çelebi'ye büyük destekler vermiş daha sonra Düzmece Mustafa isyanına yardımda bulunmuştur. Nihayet 1417'de Çelebi Mehmed'in Eflak üzerine yaptığı seferden sonra yeniden Osmanlı hakimiyetini kabul etmiştir.⁵

1.2. OSMANLI VE BOĞDAN İLİŞKİLERİNİN BAŞLAMASI

Boğdan bölgesiyle Osmanlıların ilk teması Çelebi Mehmet zamanında olmuştur. Eflak vergiye bağlandıktan sonra Boğdan topraklarına girilmiş, Akkirman kuşatılmış fakat alınamamıştır. Osmanlıların Boğdan dedikleri bölgenin bilinen adı Moldova'dır. Bu bölgede ilk müstakil devleti kuran voyvodanın isminden dolayı Osmanlılar bu bölgeye Boğdan demişlerdir. İstanbul'un fethinden sonra Boğdan Osmanlı'ya vergi vererek iç işlerinde bağımsızlığını devam ettirmiştir. Boğdan Voyvodalarının en büyüğü olan Sfetan çel Mare'nin vergi vermeyi kesmesi üzerine Fatih Sultan Mehmet 1474 yılında Rumeli Beylerbeyi Hadım Süleyman Paşa kumandasındaki bir orduyu Boğdan üzerine gönderdi. Bu Osmanlı ordusu Voyvoda Stefan tarafından ağır bir yenilgiye uğratıldı. Bu olaydan sonra Voyvoda Stefan'a Papa tarafından "İsa'nın Pehlivanı" unvanı verilmiştir. Ertesi yıl Fatih kendisi Boğdan üzerine sefere çıktı. Kısmen başarılı bir sefer olsa da bu sefer neticesinde istenilen sonuçlara ulaşılamamıştır. II. Bayezid döneminde Boğdan'ın anahtarları konumunda olan Kili ve Akkirman'ın alınmasıyla Voyvoda Stefan yeniden Türk hakimiyetini kabul etmek durumunda kalmıştır.⁶

1.3. OSMANLI HAKİMİYETİNDE ROMEN ÜLKELERİ

Romen Ülkeleri ile Osmanlılar arasındaki ilk dönem mücadeleler Romen devletlerinin Osmanlı hakimiyetini kabulü ile sonuçlanmış olsa da bu devletler siyasal bütünlüklerini korumayı başarmışlardır. Balkanlardaki Bulgaristan, Sırbistan ve Bizans'ın uğradığı akıbetten kendilerini korumuşlardır. Diğer balkan devletleri gibi Osmanlı Devleti'nin eyaletleri haline gelmemişlerdir.

Osmanlı hakimiyetini kabul etmenin bir diğer sonucu ise Romen ülkelerinin Macar ve Polonya istilalarından kendilerini korumaları olmuştur. Romen devletleri bu üç büyük devlet arasında siyasal yapılarını korumuşlardır. Özellikle 14. ve 15. Yüzyıllarda Macar ve Polonya krallıklarının Tuna ve Balkan bölgesini Katolikleştirme siyasetine karşılık

⁵ Kemal Karpat, "Eflak" *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. c.10(İstanbul, 1994), s. 467.

⁶ Abdullah Özcan, "Boğdan", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. c. 6(İstanbul, 1992), s.269

Osmanlı Devleti'nin Katolik karşıtı siyaseti Romenlerin Osmanlıya yanaşmalarını kolaylaştırmıştır. Osmanlı himayesi Romenlerin dini ve milli kültürlerini korumalarına ve yaşatmalarına yardım etmiştir. Romen Prenslikleri İslam dünyası ile Katolikler arasında tampon bir rol oynamıştır. Ancak Kanuni döneminde Macaristan Krallığı'nın yıkılması ve Polonya'nın Osmanlı müttefiki haline gelmesi Eflak ve Boğdan'ın durumlarını da değiştirmiştir. Romen Prenslikleri artık tampon devlet vasfından uzaklaşarak Habsburglar'a karşı yürütülen mücadele önemli unsurlar haline geleceklerdir. Polonya'nın Osmanlı etkisi altında tutulması ve özellikle Kırım kuvvetlerinin Avusturya ile olan mücadeleler de kullanılabilmesi Boğdan'ın önemini arttırmıştır.⁷ Bununla beraber Romen ülkelerinde isyan hareketleri tamamen yok olmadı. 1538 yılında Boğdan Voyvodası Petru Rareş'in itaatsizlik göstermesi üzerine Kanuni Sultan Süleyman Boğdan seferine karar verdi. Kanuni'nin karşısına çıkamayan Rareş Erdel içlerine kaçtı. Boğdan'ın başkentini ele geçiren Padişah Stefan'ı voyvoda yaptı ve Boğdan'ın mali yükümlülüklerini daha da arttırdı. Ayrıca Boğdan'ın Beserabya bölgesinin güneyi Boğdan'dan ayrılarak Bucak adı altında müstakil bir sancak haline getirildi.⁸

16. Yüzyılın sonlarına doğru Eflak Voyvodası olan ve Kahraman Mihai diye anılan Mihai Viteazul vergi yüzünden isyan etti. Osmanlı müdahalesi karşısında geri çekildiyse de Erdel Prensi Bathory'nin yardımlarıyla tekrar Eflak'a hakim oldu. Daha sonra Osmanlı hem Bathory hem de Polonya ile anlaşarak Mihai'yi desteksiz bıraktı. Mihai bunun üzerine Eflak, Erdel ve Boğdan'ı birleştirmeye karar verip kendini bu üç ülkenin hakimi ilan etti. Kısa süreli bir birleşme olsa bile Mihai Romen tarihinde Romenleri tek ülke altında birleştiren ilk kişi olarak kabul edilmekte ve Romenler tarafından büyük saygı görmektedir.⁹

1699 yılında imzalanan Karlofça Antlaşmasıyla Eflak ve Boğdan'ın durumlarında da değişiklikler meydana geldi. Macaristan ve Erdel'in elden çıkmasıyla yeniden tampon bölgeler konumuna düşen Romen ülkeleri artık dış müdahaleye daha açık hale gelmişlerdir. Özellikle Ortodoksluk üzerinden Osmanlı tebası olan Ortodoks milletler Rusların yoğun bir kışkırtma faaliyeti altındaydılar. 1711 Osmanlı- Rus Savaşı sırasında bağımsızlık umuduyla Ruslara destek olan Boğdan Voyvodası Dimitri Kantemir'den sonra

⁷ Tahsin Gemil, Romen – Osmanlı Münasebetleri'ne Dair Bazı Mülahazalar. *VIII. Türk Tarih Kongresi* (II. Cilt). (Ankara 1976) s. 1503-1510.

⁸ Mustafa Cezar, *Mufasssal Osmanlı Tarihi II. Cilt*. (Ankara: TTK Basımevi, 2011), s.911.

⁹ Kemal Karpat, "Eflak". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. c.10. (İstanbul, 1994), s.468.

Osmanlı Devleti nazarında yerli voyvodalara olan güven yok olmuş ve sadakatlerine güvenilen Fenerli Rumların Eflak ve Boğdan'a voyvoda olarak atanmaları usulü benimsenmiştir. Böylece Romen ülkelerinde yüzyıldan fazla sürecek Fenerli Voyvodalar dönemi başlamıştır. En çok üçer yıllığına tayin edilen bu voyvodalar zamanında Memleketeyn'in durumu kötüleşmiş, rüşvet yaygınlaşmıştır. Fenerli Rum beyleri beraberlerinde getirdikleri kişilerle beraber halkı sömürmüşlerdir. Eflak ve Boğdan'ın Osmanlı himayesindeki Patrikhane yoluyla yönetilmesi Rusya'nın Panislavist politikasına karşı başarılı olsa da Bizans'ı diriltme çabalarına desek sağlamıştır. Nitekim ilk Yunan isyanının bu bölgede başlaması tesadüf değildir.¹⁰

Bu tarihten sonra Romen ülkelerinin tarihini önemli olarak etkileyen olay 1768-1774 Osmanlı-Rus Savaşı olmuştur. Bu savaş sırasında Ruslar Eflak ve Boğdan'ı işgal ederek Kırım'ı Osmanlı Devletinden ayırmışlardır. Bu savaştan sonra imzalanan ve Osmanlı tarihinin o zamana kadarki en ağır antlaşması olan Küçük Kaynarca Antlaşmasına göre Rusya işgal ettiği Memleketeyn topraklarını geri vermiştir. Ancak Eflak ve Boğdan üzerinde Rus etkisi başlamış ve Ortodoksların koruyuculuğunu üstlenen Rusya bu tarihten sonra her fırsatta Eflak ve Boğdan'a karışmaya başlamıştır.¹¹

1806 yılında başlayan ve 1812 Bükreş antlaşmasıyla sona eren 1806-1812 Osmanlı- Rus Savaşı Romen tarihinde bugün bile etkileri görülen bir olaydır. 1812 yılına kadar devam eden bu savaş neticesinde Boğdan'ın bir parçası olan Besarabya bölgesi Rus idaresine geçmiştir. Bu toprak parçası bugün Moldova Cumhuriyeti'nin temelini oluşturmaktadır. Bu antlaşma hem Türk hem Rus yönetimlerini memnun etmemiştir. Bu antlaşma sonunda hem Besarabya'nın kaybedilmiş olması hem de Rusların esirleri ve topları vermeyi reddetmesi halk tarafından utanç verici olarak görülüyordu.¹² Özellikle Rusya hedeflerini gerçekleştirmek için yeni bir fırsatın çıkmasını beklemeye başlamıştır.

1821 yılında çıkan Yunan İsyanı Ruslara beklediği fırsatı vermiştir. İlk olarak Romen prensliklerinde başlayan Yunan isyanı hem Avrupalı devletlerin hem de yerli Romenlerin destek olmaması ile büyümeden bastırılmıştır. Ancak aynı yıl içerisinde Mora'da başlayan

¹⁰ Kemal Karpat, ." Eflak". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. c.10.*(İstanbul, 1994), s. 468.

¹¹ Kemal Beydilli, "Küçük Kaynarca Antlaşması". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. c.26,*(İstanbul, 2002), s. 526.

¹² Johann Wilhelm Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi 5. Cilt*, Çeviren Nilüfer Epçeli, Haz. Erhan Afyoncu,(İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2011), s.519.

isyan gittikçe büyümüş ve Osmanlı Devletini sert tedbirler almak zorunda bırakmıştır. Bu sırada Rusya Ortodoksların koruyucusu rolünü üstlenerek Mora'da Hristiyanlara zulmedildiğini ileri sürmüş Babıali'den teminat istemiştir. Bu teminat elde edilemeyince Rusya elçisini geri çağırrsa da diğer büyük devletler Viyana Kongresi kararlarına aykırı olduğu düşüncesiyle Rusya'nın müdahalesini engellemişlerdir.¹³1827 Rusya İngiltere ve Fransa ile birlikte Yunanistan'a bağımsızlık vermek amacıyla Osmanlı Devletine savaş ilan ederek Eflak ve Boğdan'ı işgal etti. Hem Kafkasya hem de Balkan cephelerinde Osmanlı Devleti Rusya'ya direnemedi ve Edirne'nin düşmesinden sonra Avrupalıların da istemesiyle Osmanlı Devleti'nin antlaşma önerisi Rusya tarafından kabul edildi. Bu antlaşmanın Romen prenslikleri ile ilgili en önemli yanı buna göre Eflak ve Boğdan Voyvodaları hayat boyu görev yapacaklar ve bu bölgelerdeki kaleler yıkılarak Türk askerleri çekilecekti.¹⁴ Artık Romen ülkelerinde fiili Türk egemenliği sona ermiş oldu.

1829'dan sonra Romen prenslikleri Rusya'nın koruyuculuğu altında ancak Osmanlı Devleti'ne bağlı bir statüye kavuşmuşlardır. Rusya Romenleri koruması altına aldıktan sonra bazı uygulamalar ile Romenleri adeta sömürmeye başlamıştır. "Reglement Organique" adı verilen bu dayatmalar Romen halkının refahını düşürmüş ve ekonomik olarak zor duruma sokmuştur. Neticede 1848 devrim hareketlerinden etkilenen Eflak ve Boğdan'da çeşitli ayaklanmalar başlamıştır. Ancak bu ayaklanmalar Rus-Türk ortak müdahalesi ile bastırılmıştır. Romenler amaçlarının Osmanlı Devleti'ne karşı olmadığını Rus baskısı nedeniyle böyle bir harekete giriştiklerini beyan etmişlerdir. Bu hareket sonucunda Romenlerin tek bir devlet altında birleşme inancı kuvvetlenmiştir.¹⁵

1853 yılına gelindiğinde Rusya kendini Avrupa'nın en büyük gücü olarak görmekte ve öncelikli hedef olarak Osmanlı Devletini yok etmeyi amaçlamaktaydı. Savaş çıkarmak için sebep arayan Rusya bunu bulmakta gecikmedi ve Kutsal Yerler Sorununu ortaya attı. 19 Mart 1853'te İstanbul'a gelen Rus heyeti Kutsal Yerler sorunun Ortodokslar lehine çözümlenmesini ve Ortodoks kilisesinin ayrıcalıklarının bir senetle belirlenmesini istedi. Osmanlı Hükümeti İngiliz ve Fransız elçilerinin görüşlerini aldıktan sonra bu teklifi reddetti.¹⁶Bunun üzerine Rusya Haziran 1853'te Eflak ve Boğdan'ı işgal ederek savaşa

¹³ Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi V. Cilt*, (Ankara: TTK Basımevi, 2011), s.114.

¹⁴ Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi V. Cilt*, (Ankara: TTK Basımevi, 2011), s.121.

¹⁵ Ömer Metin, "Atatürk Dönemi Türkiye-Romanya İlişkileri (1923-1938)", (Basılmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, 2011), s.21.

¹⁶ Rifat Uçarol, *Siyasi Tarih (1789-2014)*, (İstanbul: Der Yayınları, 2015), s.235.

başladı. Ancak Tuna üzerinde Türk Ordusu Rus ilerleyişini durdurmayı başardı. Bu sırada filolarını İstanbul önlerine göndermiş olan İngiltere ve Fransa Sinop'ta Osmanlı Donanması'nın yok edilmesinden sonra Boğazların güvenliği için donanmalarını Karadeniz'e gönderdiler. İngiltere ve Fransa hükümetleri Rusya'ya bir nota vererek Eflak ve Boğdan'ın boşaltılmasını, Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünün tanınmasını ve Ortodokslar üzerindeki himaye iddiasından vazgeçilmesini istediler. Rus Çarı bu ültimatoma reddedince Rusya'ya savaş ilan edildi.¹⁷Eylül 1854'te müttefik kuvvetlerin Kırım'a çıkarma yapmalarıyla savaşa ismini veren cephe açılmış oldu. Yaklaşık bir yıl sonra Sivastopol'un düşmesi tarafları barışa yanaştırdı. İngiltere her ne kadar Rusya'ya ciddi bir darbe vurulmasını isteyerek savaşın devamına taraftar olsa da bu sırada başka sorunlarla da uğraşan Fransa imparatoru III. Napolyon savaşın sona ermesini istemekteydi. Nihayet tarafların anlaşmasıyla 25 Şubat 1856'da Paris'te barış görüşmeleri başladı. Eflak ve Boğdan'ı birleştirmek için Fransa'nın yaptığı teklif Osmanlı Devleti ve Avusturya tarafından reddedildi. Memleketeyn eski haliyle kalmaya devam edecekti.¹⁸

1. 4. ROMEN ÜLKELERİNİN BİRLEŞMESİ

Paris Antlaşması gereği Eflak ve Boğdan'da yapılması gereken seçimler 1857 Haziran ayında yapıldı ve iki prensliğin birleşmesine karşı olanlar bu seçimleri kazandılar. Ancak Rusya ve özellikle de Fransa'nın baskılarıyla seçimler yenilendi ve bu sefer birlik yanlıları seçimleri kazanmış oldu. İki eyaletin meclisleri Ekim 1857'de birleşmeyi ilan etti ancak Osmanlı Devleti bunu kabul etmedi. İngiltere ve Avusturya da Osmanlı Devleti'ni desteklediler. Bunun üzerine Hem Eflak hem de Boğdan meclisleri aslen Boğdanlı olan ve 1848 ihtilalleri sırasında Fransa'ya sığınan Aleksandre Cuza'yı prens olarak seçtiler.¹⁹ Böylece Cuza'nın şahsında Eflak ve Boğdan birleşmiş oldu. İki meclisli iki başkentli tek prensli bir yapıya bürünen Romen prenslikleri Cuza'nın İstanbul'u ziyareti ve isteklerinin padişah tarafından kabul edilmesinin ardından 4 Aralık 1861 tarihinde kurumsal olarak tek bir yapıda tamamen birleşmiş oldu.²⁰1866 yılına kadar Romanya Prensliği'ni yöneten Cuza'dan sonra Romanya tahtına Prusyalı Hohenzollern hanedanı getirildi. I. Carol'un

¹⁷ Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi V. Cilt*, s.236-237.

¹⁸ Kemal Beydilli, "Paris Antlaşması", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* c.34, (İstanbul, 2007), s.171.

¹⁹ T.C. Genelkurmay Başkanlığı, *Tarihte Türk-Rumen İlişkileri* (Ankara: Genelkurmay Basımevi, 2006), s.107.

²⁰ C.C. Giurescu, A. Otetea, S. Pascu, I.G. Bratieanu, *Yüzyıllık Bağımsızlık (1877-1977)*. Çev: İlknur Güzel. (İstanbul: Habora Kitabevi, 1977), s. 169.

yönetiminde(1866-1914) Osmanlı Devleti'nden tam bağımsızlık almayı hedefleyen Romanya 1878 Berlin Antlaşmasından sonra bu hedefine ulaşmıştır.²¹

Rusya'ya karşı Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünü destekleyen ve bu yolla Rusya'nın Akdeniz'e inmesine engel olma amacıyla olan İngiltere'nin bu siyaseti Alman birliğinin kurulmasından sonra değişmeye başladı. Fransa'yı yenerek kıta Avrupa'sında üstün bir konum elde eden ve yeni sömürgeler arayışında olan Almanya'nın büyümesi İngiliz çıkarlarına ciddi bir tehdit oluştuyordu. Bu sebeple daha önce Hindistan ve Akdeniz üzerinde etkisinin artmasından endişelendiği Rusya'dan çok Almanya'yı daha büyük bir tehlike olarak görmeye başladı. Bundan dolayı Rusya'nın Osmanlı Devleti'ni parçalama politikasına kendi çıkarlarını gözeterek göz yumma eğilimine girdi. Eski gücünü kaybeden Fransa'nın Almanya'ya direnemeyeceğini, bu güce sadece Rusya'nın sahip olduğu düşüncesi İngiliz Avrupa politikasına yerleşmeye başladı.

1.5. 1877-1878 OSMANLI-RUS SAVAŞI VE ROMANYA'NIN BAĞIMSIZLIĞI

1875 yılında başlayan Hersek isyanı ve 1876 yılında başlayan Bulgar isyanı bastırılmıştı. Ancak özellikle Hersek isyanına büyük destek veren ve karşılığını alamayan Sırbistan Osmanlı Devleti'ne savaş açarak hem sınırlarını genişletmeyi hem de tam bağımsızlığını kazanmayı umuyordu. Karadağ ile birlikte Osmanlı Devleti'ne savaş açan Sırbistan ağır bir yenilgiye uğradı. Bununla beraber Rusya'nın ultimatoyuyla Sırbistan'ın ezilmesi engellenebildi.²² Balkan sorununa doğrudan müdahale eden Rusya eğer istedikleri yapılmazsa sorunu tek başına çözme amacındaydı. 1876 yılının sonunda bu sorunları tartışmak amacıyla İstanbul'da bir konferans toplandı. Osmanlı Devleti bu konferansa karşı çıksa da sonunda razı olmak zorunda kaldı. Konferanstan bir sonuç alınamaması üzerine Rusya yeni girişimlerde bulunmaya başladı. Rusya Bosna-Hersek'i Avusturya'ya bırakarak hem Avusturya'nın hem de Almanya'nın desteğini sağladı. İngiltere ve Fransa ile anlaşarak onların olurlarını da elde etti. 31 Mart 1877'de Londra'da imzalanan ve şartları ağır olan bir protokol Osmanlı Devleti'ne sunuldu. Osmanlı Hükümeti bu teklifleri reddetti.²³ Böylece Osmanlı Devleti Rusya ile baş başa bırakıldı.

²¹ Mihai Maxim, "Romanya", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* c.35, (İstanbul, 2008), s. 170.

²² Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi VIII. Cilt* (Ankara: TTK Basımevi, 2011), s.25.

²³ Rifat Uçarol, *Siyasi Tarih (1789-2014)*, (İstanbul: Der Yayınları, 2015), s.396.

Savaş başlamadan önce Romanya tarafsız kalma niyetindeydi. Ancak bazı isteklerinin Osmanlı Hükümeti tarafından yerine getirilmesini istiyorlardı. Bu isteklerden bazıları Memleketeyn yerine Romanya adının kabul edilmesi, sınırların netleştirilmesi ve Romen pasaportunun tanınması gibi isteklerdi. Savaş tehlikesi artınca Babıali bu önerileri kabul edip Romanya'yı kendi tarafına çekme girişimlerinde bulunmaya başlamıştı. Ancak bunu başaramadı. Nihayet 9 Mayıs 1877 yılında Romen Meclisi tam bağımsızlığını ilan ederek Osmanlı Devletine savaş ilan etti. Buna rağmen ilk anda Romen ordusu savaşa dahil olmadı. Daha sonra Rusların isteği ile Tuna'yı geçerek savaşa dahil oldular.²⁴

Ruslar bekledikleri kadar kolay olmasa bile Osmanlı Ordusunu hem Balkanlar'da hem de Kafkasya'da mağlup ederek İstanbul önlerine kadar geldiler. Rusya ile yapılan Ayestafanos Antlaşması neticesinde büyük bir Bulgaristan kurulmuş ve Rusya kendi istediği şekilde Balkan sorununu çözmüş görünmekteydi. Ancak Avrupalı büyük devletler bu oldubittiği kabul etmediler. Kendi çıkarları doğrultusunda yeni bir düzenleme yapmak için Berlin'de bir kongre toplanmasına karar verildi. Osmanlı Devleti bu kongrede Ayestafanos Antlaşması'nın şartlarının hafifletileceğini düşünüyordu. Müzakereler başlayınca herkesin kendi menfaatlerini korumaya çalıştığı görüldü. Destek vermesi amacıyla Kıbrıs'ı almasına rıza gösterilen İngiltere bile Osmanlı Devleti aleyhinde fikirler ileri sürmekten çekinmemiştir.²⁵ Ayestafanos Antlaşmasıyla bağımsızlığını ilan eden Romanya Besarabya'yı Rusya'ya bırakmak zorunda kalmış ancak Türklerin çoğunlukta olduğu Dobruca bölgesini sınırlarına katmıştır.²⁶

1877 yılında Romanya'nın bağımsızlığından sonra Berlin Antlaşması ile Romanya'ya bırakılan Dobruca'da çok sayıda Türk azınlık durumuna düşmüştür. Romenler tarihsel süreç içerisinde Türklerle büyük husumetleri olmadığından ve Osmanlı Devleti ile bir toprak anlaşmazlığı olmamasının da etkisiyle Müslüman Türklere iyi muamelede bulunmuştur. Türklerin göç etmelerini kendi menfaatlerine uygun bulmamış göçü önlemeye çalışmışlardır.²⁷

²⁴ Mustafa Ali Mehmet, Romanya'da Yayınlanan Belgeler Külliyyâtında Osmanlı Tarihine ve Türk-Romen Münasebetlerine Dair Malûmât Hakkında Bazı Mülâhazalar, *XI. Türk Tarih Kongresi(III. Cilt)*,(Ankara, 1990). s. 967.

²⁵ Ali İhsan Gencer, "Berlin Antlaşması", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi c.5*, (İstanbul, 1992), s.517.

²⁶ Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi VIII. Cilt*, (Ankara: TTK Basımevi, 2011), s.76.

²⁷ T.C. Genelkurmay Başkanlığı. *Tarihte Türk-Romen İlişkileri* (Ankara: Genelkurmay Basımevi, 2006), s. 123.

Osmanlı Devleti ile Romanya arasındaki ilişkiler Birinci Dünya Savaşı'na kadar herhangi bir sıkıntı yaşanmadan devam etmiştir. Birinci Balkan Savaşı sırasında Osmanlı Devletine karşı kurulan Balkan İttifakına Romanya katılmamıştır. Birinci Balkan Savaşından sonra Bulgaristan'ın aşırı büyümesinden rahatsız olan diğer Balkan Devletleri ile Romanya Bulgaristan'a savaş ilan ettiler. Bu sayede Osmanlı Devleti Birinci Balkan Savaşı ile kaybettiği Edirne'yi kolayca geri alabildi.

İKİNCİ BÖLÜM

BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI SIRASINDA TÜRK-ROMEN İLİŞKİLERİ

2.1. BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NIN BAŞLANGICINDA ROMANYA

Romanya tıpkı Osmanlı Devleti gibi Birinci Dünya Savaşı başladığında tarafsız bir konumdaydı. Ancak Osmanlı Devleti'nin tarafsızlığı çok uzun sürmemiş, Osmanlı Devleti Kasım 1914'te İttifak Devletleri yanında savaşa dahil olmuştu. Romanya savaş öncesinde ittifak devletlerine yakın bir politika izlemekteydi. Bunun en önemli sebebi 1877-1878 Osmanlı- Rus Savaşında Romenler Rusların yanında savaşa girmelerine ve savaşın sonucuna etki etmelerine rağmen Rusya Romenlerin nüfus çoğunluğuna sahip oldukları Besarabya bölgesini Romanya'ya vermemişti. Ayrıca Romen Kraliyet Ailesi Hohenzollern Hanedanından olup Alman Kraliyet Ailesiyle yakın akrabaydı. Bu faktörler Romanya'yı İttifak Devletleri'ne yakınlaştırmaktaydı. Bununla beraber Romanya'nın İttifak Devletleri ile de ciddi sorunları vardı. Öncelikle Avusturya-Macaristan idaresinde bulunan Transilvanya ve Bukovina bölgeleri Romenlerin yoğun olarak meskun oldukları yerlerdi. Bu bölgelerde Romenler nüfusun çoğunluğunu oluşturuyordu. Bu sebeple Romanya bu toprakları kendisine bağlayarak Büyük Romanya düşüncesini hayata geçirmek istiyordu. Ayrıca Romanya'nın ciddi sorunlar yaşadığı Bulgaristan İttifak Devletleri safında savaşa katılmıştı. Balkan Savaşları'ndan sonra sınırlarına kattığı Güney Dobruca bölgesinin Bulgaristan için geri alınması gereken bir toprak olduğu biliniyordu. Bununla beraber Romanya üzerinde kuruluşundan beri Fransa'nın büyük bir etkisi vardı. Romen aydınlar ve kamuoyu Fransa taraftarıydı. Bütün bu sebeplerden dolayı Romanya savaş başladıktan sonra uzun süre tarafsızlığını korumuş ve her iki grupta da ticari ilişkilerini sürdürmüştü.

2.2. ROMANYA’NIN İTİLAFA DEVLETLERİ YANINDA SAVAŞA DAHİL OLMASI

Romenler her ne kadar Fransızlarla iyi ilişkilere sahip olsalar da Rusların yanında savaşa girmek konusunda isteksizdiler. Rusların Besarabya konusundaki tavırları ve olası bir Rus Zaferinde Rusların Boğazlara hakim olacak olması onları endişelendiriyordu. Ancak 1916 yılı içerisinde yaşanan bazı olaylar Romenlerin İtilaf Devletleri yanında savaşa girmesini sağladı. 1916 yılında İtalya’nın İtilaf Devletleri yanında savaşa girmesi ve Avusturya-Macaristan ordusunun bir bölümünün İtalya Cephesine gönderilmesi Avusturya-Macaristan kuvvetlerinin Rusya üzerinde zayıflamasına neden olmuştu. Ruslar yine 1916 yılı içerisinde Avusturya-Macaristan üzerine başarılı taarruzlar yapmaya başlamış ve önemli ilerlemeler kaydederek binlerce Avusturya-Macaristan askerini esir almıştı. Yine 1916 yılı içerisinde İngiltere ve Fransa Selanik’te yeni bir cephe açarak Bulgaristan’ı güneyden sıkıştırmaya başlamıştı. Almanya da batı cephesinde Verdun Savaşı’nda ağır kayıplar yaşamıştı. Hem Avusturya-Macaristan hem de Bulgaristan’ın savaşta gerilemeye başlaması Romenler için İtilaf Devletlerini daha cazip hale getirdi. 18 Ağustos 1916’da İtilaf Devletleri o tarihte Avusturya-Macaristan yönetimi altında olan Transilvanya, Bukovina ve Banat’ın Romanya’ya ait olduğunu tanıdılar. Romenlere savaş malzemesi yardımı yapmayı taahhüt ettiler. O tarihte yeni açılmış olan Selanik Cephesi üzerinden Bulgaristan üzerine taarruz yapılarak Romenlerin rahatlatılacağını vaat ettiler. Bütün bunların üzerine Romanya İtilaf Devletlerine savaş ilan ederek Transilvanya üzerine büyük bir taarruz başlattı.²⁸Romanya’nın Avusturya-Macaristan’a savaş ilan etmesinin ardından Almanya da Romanya’ya savaş ilan etti. Romen ordusu Transilvanya’da ilerlediği sırada Bulgaristan savaş ilan etmeksizin güneyden 31 Ağustos 1916 Romanya’ya karşı bir taarruz başlattı. Almanya’nın amacı Selanik’e çıkarma yapmış olan İtilaf Devletleri ile Romanya’nın ortak bir saldırı yapmasına fırsat vermeden Romanya’yı hızlıca işgal ederek Romanya’nın petrol ve tarım ürünlerini ele geçirmektir. Osmanlı Devleti daha önce eğer Bulgaristan İttifak Devletleri yanında savaşa girerse Romanya ve Sırbistan’a karşı Bulgaristan’a destek olacağını Almanya ile yapılan görüşmelerde kabul etmişti. Bunun

²⁸Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi IX. Cilt*, (Ankara: TTK Basımevi, 2011), s.481-482.

üzerine Osmanlı Devleti Romanya'ya savaş ilan etti ve müttefiklerine yardım amacıyla 6. Kolordu'yu Romanya Cephesine sevk etmeye başladı.²⁹

2.3. BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI SIRASINDA OSMANLI DEVLETİ VE ROMANYA ARASINDA MENFAATLERİN KARŞILIKLI OLARAK HİMAYE EDİLMESİ

Osmanlı Devleti 30 Ağustos 1916'da Romanya'ya savaş ilan ettiğini İstanbul'daki Romanya Maslahatgüzarı'na bildirdi. İstanbul'daki Romanya Elçiliğinin armaları indirilmiş, elçilik ve konsolosluk görevlilerinin 2 Eylül tarihinde İstanbul'dan ayrılmalari kararlaştırılmıştır.³⁰Romanya vatandaşlarının menfaatlerini himaye etme görevini İstanbul'daki Amerikan Elçiliği üstlenmiştir. Ancak Amerika Birleşik Devletleri'nin 2 Nisan 1917'de savaşa dahil olması ve tarafsızlığını kaybetmesi üzerine Romanya vatandaşlarının haklarının himayesi görevini İspanya Elçiliği üstlenmiştir. Romanya'daki Osmanlı vatandaşlarının menfaatlerini koruma görevi o dönemki Bükreş Elçisi Abdülatif Safa Bey tarafından Amerikan Elçiliğine bırakılmıştır. Osmanlı Hükümeti Amerika Birleşik Devletleri'nin savaşa dahil olması üzerine Romanya'daki vatandaşlarının haklarını himaye görevi için Hollanda'ya müracaat etmiştir. Hollanda Hükümeti talebi kabul ederek Osmanlı menfaatlerinin korunması görevini üzerine almıştır. Hollanda Romanya'daki Osmanlı menfaatlerini himaye görevini üstlenmiş olsa da Eylül 1917'ye kadar herhangi bir girişimde bulunmamıştır. Bunun üzerine Osmanlı Devleti Lahey Elçisi aracılığıyla Hollanda Hükümeti'ne Osmanlı menfaatlerinin korunması amacıyla bir memur görevlendirip görevlendirmediğini sormuştur. Bunun üzerine yapılan incelemelerde Hollanda Dışişleri Bakanlığı'nın bir memur görevlendirdiği ancak memurun rahatsızlığı sebebiyle görevine başlayamadığı ortaya çıkmıştır. Bunun üzerine Hollanda Hükümetine tekrar başvuru yapılmış, Hollanda Hükümeti kısa süre içerisinde yeni bir memur görevlendirmenin mümkün olmadığını söylemiştir. Bu gelişmelerden sonra Romanya'da

²⁹Nurten Çetin, İttifak Devletlerinin Romanya'yı Lojistik Bakımdan Paylaşım Plan ve Projeleri, *Türkiye-Romanya İlişkileri: Geçmiş ve Günümüz Uluslararası Sempozyumu*, Haz. Duygu Türker Çelik, (Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi,2019), s.427.

³⁰ Sadık Sarısan, Birinci Dünya Savaşı'nda Türk Basınında Romanya Cephesi Savaşları, *Türkiye-Romanya İlişkileri: Geçmiş ve Günümüz Uluslararası Sempozyumu*, Haz. Duygu Türker Çelik, (Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi,2019), s.321.

İsviçre haricinde tarafsız bir ülkenin temsilcisi kalmadığından Osmanlı menfaatlerinin korunması görevi İsviçre Elçiliğine verilmiştir.³¹

2.4. ROMANYA CEPHESİNDE SAVAŞIN GİDİŞATI

Romanya savaşa başladığı zaman elinde mevcut olan kuvvetlerin büyük bir çoğunluğu ile Transilvanya üzerine ani bir saldırı başlattı. Üç Romen ordusunun Karpatlardan sınırı geçerek başlattığı ani saldırı üzerine ilk anda Alman ve Avusturya-Macaristan birlikleri geri çekilmek durumunda kaldılar. Fakat kısa bir süre sonra Bulgar Ordusu'nun Dobruca üzerine harekate başlamasıyla Transilvanya üzerindeki Romen saldırısı durdu ve bu cephede Romen birlikleri savunma durumuna geçtiler. Daha sonra Almanların desteğiyle Transilvanya üzerinden başlatılan taarruz üzerine Romen Ordusu Karpat Dağlarına doğru çekilmeye başladı. Bulgar Ordusu da Dobruca üzerinden yaptığı saldırı sonucunda Romenleri geriye püskürtmeyi başardı.³²Alman General Mackenzen tarafından yönetilen Dobruca Harekatına 6. Kolordu Ekim 1916'dan itibaren katılmaya başlamıştır. Bu cephede Romenlere ve Ruslara karşı yapılan savaşlar sonucunda Türk birliklerini de yer aldığı müttefik orduları Kasım 1916'dan itibaren Romen kuvvetlerini hızlı bir şekilde ezmeye başladılar. Türk Birliklerinin içerisinde yer aldığı Mackenzen ordusu Dobruca muharebelerinde Rus ve Romen kuvvetlerini büyük bir mağlubiyete uğratarak 4 Aralık 1916'da General Falkenhayn tarafından yönetilen müttefik ordusu ile Bükreş yakınlarında birleşti. Birkaç gün sonra Bükreş ele geçirildi. Böylece Romanya başkentleri dahil topraklarının büyük bir kısmını kaybetmiş oldu.³³Romanya'nın mağlup edilmesi kısa bir sürede başarılıydı. Romen Kraliyeti ve Hükümeti Bükreş'in tehlikeye düşmesi üzerine 25 Kasım 1916'da Yaş şehrine taşınmıştı. Ocak 1917'de Rusların yardımıyla Tuna'nın güneyinde müttefik taarruzu durdurulabilmişti. Böylece Romanya ikiye bölünmüş oldu. Müttefik devletler üçte ikisini işgal ettikleri Romanya'da askeri bir yönetim kurdular.

³¹ Gürsoy Şahin, I.Dünya Savaşı Yıllarında Osmanlı Devleti'nin Romanya ile İlişkilerinde Mukabele-i Bilmisil Uygulamaları, *Türkiye-Romanya İlişkileri: Geçmiş ve Günümüz Uluslararası Sempozyumu*, Haz. Duygu Türker Çelik, (Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi,2019), s.390-392.

³² Sarısamam Sadık Sarısamam, Birinci Dünya Savaşı'nda Türk Basınında Romanya Cephesi Savaşları, *Türkiye-Romanya İlişkileri: Geçmiş ve Günümüz Uluslararası Sempozyumu*, Haz. Duygu Türker Çelik, (Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi,2019), s. 323-324.

³³ Osman Akandere, Enver Paşa'nın Romanya Cephesi'ndeki Türk Birliklerini Teftişi Kapsamında Dobruca Köstence ve Bükreş'i Ziyareti (10-17 Aralık 1916), *Türkiye-Romanya İlişkileri: Geçmiş ve Günümüz Uluslararası Sempozyumu*, Haz. Duygu Türker Çelik, (Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi,2019), s.543-544.

Boğdan bölgesinde kurulan yeni yönetim Rusların desteğiyle siyasi olarak varlığını devam ettirmeyi başardı.³⁴

2.5. İTTİFAK DEVLETLERİNİN İŞGALİ DÖNEMİNDE ROMANYA

Romanya sahip olduğu yer altı ve yer üstü kaynaklarıyla oldukça önemli bir ülkeydi. Romanya savaşa dahil olunca Romanya'dan ciddi miktarlarda tarım ürünleri ve petrol ithalatı yapan müttefik devletler ciddi bir sıkıntıya düşebilirlerdi. Bu sebeple Romanya'yı bir an önce işgal ederek kaynaklarını kullanma ihtiyacı hissettiler. Romanya savaşa katıldıktan sonra Almanya, Avusturya-Macaristan, Bulgaristan ve Osmanlı Devleti'nin temsilcilerinden oluşan bir heyet 28-29 Ekim 1916 tarihinde bir araya gelerek işgal halinde ele geçirilecek eşya ve malzemenin taksimini görüştüler. Almanya bu konuda Romen arazisinin askeri idare altına alınarak tek bir askeri daire tarafından yönetilmesini talep etti. İşgal edilen arazilerden yararlanmak konusunda bu toplantının yapılma sebebi savaş sırasında ülkelerin ekonomileri için gerekli olan malzemelerin kullanılmasını sağlamaktı. Kararlaştırılan taksim planında en önemli malzemeler madeni yağlar, gıda ve hayvan yeni olarak kullanılabilecek maddeler ile çeşitli eşyalar ve makinelerdi.³⁵

Romanya'dan getirilecek malzemeler Osmanlı Devleti için hayati öneme sahipti. Savaş öncesinde Romanya'dan ciddi miktarlarda tarım ürünü alan Osmanlı Devleti Romanya savaşa girince ciddi bir sıkıntıya düşmüştü. Osmanlı Ordusu seferberlik durumuna gelince ilk andan itibaren ihtiyaç duyulan malzemelerin tedariki için akla gelen ülke Romanya olmuştu. Harbiye Nazırı Enver Paşa 25 Ağustos 1914'te Bükreş'te bulunan Dahiliye Nazırı Talat Paşa'dan ordunun zahire ihtiyacının karşılanabilmesi için yeterli miktarda buğday, arpa, yulaf siparişi verilmesini istemişti. Osmanlı Devleti için Romanya sadece tahıl tedarikinde değil petrol ihtiyacının karşılanmasında da büyük önem arz etmekteydi.³⁶

Romanya'nın çökmesi ve başkent Bükreş'in düşmesinden sonra daha önce kararlaştırılan taksim planı uygulamaya konulmaya başlandı. Osmanlı Devleti de ihtiyaçlarını karşılamak için Romanya'dan gelecek malzemeye bel bağlamıştı. Ani gelişen Romanya mağlubiyeti

³⁴ T.C. Genelkurmay Başkanlığı. *Tarihte Türk-Rumen İlişkileri* (Ankara: Genelkurmay Basımevi, 2006), s.135.

³⁵ Nurten Çetin, *İttifak Devletlerinin Romanya'yı Lojistik Bakımdan Paylaşım Plan ve Projeleri, Türkiye-Romanya İlişkileri: Geçmiş ve Günümüz Uluslararası Sempozyumu*, Haz. Duygu Türker Çelik, (Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 2019), s.428-429.

³⁶ a.g.e. , 426-427.

sonrası Başkumandan Vekili ve Harbiye Nazırı Enver Paşa Romanya ve Makedonya Cephelerinde savaşıyan Türk birliklerini teftiş etmeye karar verdi. Enver Paşa bu ziyaretinde cepheleri ziyaret ederek Türk Birliklerine moral vermeyi amaçlıyor gibi görünse de asıl amacı Romanya'nın mağlup olmasıyla ortaya çıkacak olan Romen ganimetlerinden mümkün olduğunca fazla bir şekilde istifade edebilmektir. Enver Paşa Romanya'dan buğday, demiryolu malzemesi, kereste gibi malzemeler almak istiyordu.³⁷ Romanya'nın kısa bir sürede yenilgiye uğratılması ile birlikte Romanya'nın kaynaklarının paylaşılması ile ilgili yapılan protokolde Almanya ve Avusturya'nın ihtiyaçlarının karşılanmasına öncelik verildiği görülmektedir. Osmanlı Devleti ve Bulgaristan'ın ihtiyaçları ikinci planda tutularak adil bir paylaşım yapılmamıştır. Bu durumdan duyulan rahatsızlık Osmanlı Devleti tarafından Berlin ve Romanya'daki temsilcilerine iletilmiştir.³⁸ Savaş sırasında Osmanlı Devleti tarafından müsadere edilerek getirilen makineler ve eşyalar Lozan Konferansı sırasında da gündeme gelmiş ve Türkiye ile Romanya bu sorunun halledilmesi için uzun süren temaslarda bulunmuştur.

2.6. BOLŞEVİK DEVRİMİ VE ROMANYA'NIN SAVAŞTAN ÇEKİLMESİ

Topraklarının büyük bölümü işgal altına girmiş olsa da Romanya Rusların desteğiyle İttifak Devletleri ile savaşa devam ediyordu. Temmuz 1917'de Romen Ordusu Ruslarla beraber İttifak Devletlerine yönelik son bir saldırı düzenlemişti. Ancak Ekim 1917'de Rusya'da gerçekleşen devrimle Çarlık Rusya'sı yıkılmış Lenin liderliğindeki yeni hükümet müttefikler ile 3 Mart 1918'de Brest-Litovsk Antlaşmasını imzalayarak savaştan çekilmişti. Bunun üzerine Romanya İttifak Devletlerine başvurarak barış talebinde bulundu. Romanya, Avusturya-Macaristan, Almanya, Bulgaristan ve Osmanlı Devleti arasında Bükreş Antlaşması imzalandı. Bu antlaşma ile Güney Dobruca Bulgaristan'a bırakılmış ve Karpatlar'da Avusturya- Macaristan lehine bazı sınır değişiklikleri yapılmıştı. Bu antlaşma ile Romanya Besarabya'yı sınırlarına katma imkanını yakaladı.³⁹

³⁷ Osman Akandere, Enver Paşa'nın Romanya Cephesi'ndeki Türk Birliklerini Teftişi Kapsamında Dobruca Köstence ve Bükreş'i Ziyareti (10-17 Aralık 1916), *Türkiye-Romanya İlişkileri: Geçmiş ve Günümüz Uluslararası Sempozyumu*, Haz. Duygu Türker Çelik. (Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 2019), s.544.

³⁸ Nurten Çetin, İttifak Devletlerinin Romanya'yı Lojistik Bakımdan Paylaşım Plan ve Projeleri, *Türkiye-Romanya İlişkileri: Geçmiş ve Günümüz Uluslararası Sempozyumu*, Haz. Duygu Türker Çelik, (Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 2019), s.441.

³⁹ Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi IX. Cilt*, (Ankara: TTK Basımevi, 2011), s.522.

2.7. BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NIN SONA ERMESİ VE BÜYÜK ROMANYA'NIN KURULUŞU

Romanya Bükreş Antlaşmasını imzalayıp savaştan çekildikten kısa bir süre sonra Makedonya Cephesinde bulunan İtilaf Kuvvetleri Bulgaristan üzerine büyük bir taarruz başlattılar. Taarruzu durduramayan Bulgaristan 27 Eylül 1918'de ateşkes talebinde bulundu. Osmanlı Devleti de yaklaşık bir ay sonra savaştan çekilme kararı aldı. Akabinde Avusturya-Macaristan ve Almanya da ateşkes yaptılar. Çatışmaların sona ermesinden sonra 18 Ocak 1919'da Paris Barış Konferansı toplandı. Konferans sonunda Avusturya ile yapılan Saint Germain Antlaşması ile Bukovina, Transilvanya, Temeşvar ve Banat Romanya'ya verildi. Bulgaristan ile yapılan Neuilly Antlaşması ile Güney Dobruca yeniden Romanya'ya bağlanırken Macaristan ile yapılan Trianon Antlaşması ile Transilvanya'nın Romanya'ya bağlanması kabul edildi.⁴⁰Daha önce Ruslardan alınan Besarabya'nın da Romanya'ya katılması ile tarihte Büyük Romanya olarak bilinen dönem başlamış oldu.

⁴⁰ T.C. Genelkurmay Başkanlığı, Tarihte Türk-Rumen İlişkileri, (Ankara: Genelkurmay Basımevi, 2006), s.141.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NDAN SONRA TÜRK-ROMEN İLİŞKİLERİ

3.1. BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI SONRASI 1919-1923 ARASINDA ROMANYA'NIN SİYASAL DURUMU

Paris Barış Konferansında Romanya'nın baş delegeesi olan Başbakan Bratianu burada savaştan önce Krallıktaki politik gücün tek elde toplandığı sistemin değişeceğini batılı müttefiklerine göstermek istiyordu. Yeni kurulan Büyük Romanya'nın tamamıyla demokratik bir sisteme sahip olduğunu kanıtlamak niyetindeydi. Bütün vatandaşların sosyal statüsüne, dinine ve etnik kökenine bakılmaksızın eşit haklara sahip olduğunu kanıtlama amacındaydı. Büyük Romanya ayrıca antikomünist yapısı ve müttefiklerin Doğu Avrupa'daki çıkarlarını koruyan konumuyla Batılıların desteğini almayı amaç edinmişti. Bolşevik Rusya'ya karşı Balkanları koruyan bir kale konumundaydı. Ayrıca 1919'da Macaristan'da Bela Kun liderliğindeki komünist devrimi bastırarak Budapeşte'yi işgal etmesi Romanya'nın Batılı Devletler için iyi bir müttefik olduğunun göstergesiydi. Bunlardan dolayı Batılı Devletler bu konferansta Romen halkından kimselerin yaşadığı toprakların Romanya'ya bağlanarak Büyük Romanya'nın kurulmasına onay verdiler.⁴¹

Birinci Dünya Savaşı'nın bitimini takip eden üç yıl boyunca Romanya'da siyasi bir düzensizlik yaşanmıştır. Savaştan dolayı ortaya çıkan ve daha önce mevcut olan ekonomik problemler, devletin oldukça genişlemesi ve yeni bölgelerin devlet sınırlarına katılmasıyla beraber artmıştır. Alman işgalinin sona ermesi ile birlikte Kral ve bürokrasisi Bükreş'e

⁴¹ Stephen A. Fischer-Galati, *Twentieth Century Rumania*, (New York: Columbia University Press, 1991), s. 27.

dönmüştür. Bu dönemde ilk olarak en güçlü siyasal parti olan Liberallerin yönetiminde İonel Bratianu başkanlığında bir hükümet kurulmuştur. Ülkede ilk olarak hemen bir seçimin yapılması kararlaştırılmıştır. Bratianu bu seçimler ile hem ülkedeki diğer partilerin hükümet üzerindeki baskısını azaltmayı hem de Paris Barış Konferansı'nda Birleşik Romanya'nın müttefikler tarafından tanınmasını kolaylaştırmayı amaçlıyordu.⁴² Seçimlerden sonra Romen Ulusal Partisi önderliğinde Alexandru Vaida başkanlığında bir koalisyon hükümeti kurulmuştur. Bu dönemde toprak reformu, çalışma saatlerinin düzenlenmesi, asgari ücret, yerel yönetimlerin güçlendirilmesi gibi çalışmalar yapılmıştır. Ancak yapılan reformlar koalisyon içerisinde bile aşırı bulunmaya başlanmıştır. Kral ve o dönem oldukça popüler olan General Avarescu'nun muhalefetiyle bu koalisyon Mart 1920'de sona ermiştir. Daha sonra Avarescu tarafından her kesimin desteklediği ve bütün bölgelerden katılımcıların olduğu yeni bir hükümet kurulmuştur. Mayıs ayında yapılan seçimi Avarescu'nun muhafazakarlar ve liberallerle yaptığı ortaklık kazanmıştır. Ancak ekonomik zorluklar istenilen reformların yapılmasını engel olmuştur. O dönem Maliye Bakan'ı olan Titulescu'nun önerisiyle arttırılan vergiler liberallerin itirazına neden olmuştur. Sonuç olarak Avarescu'nun iktidarı zayıflamış ve Kasım 1921'de istifa etmek zorunda kalmıştır. Bratianu'nun Ocak 1922'de başbakan olmasıyla Romanya'da uzun süreli bir istikrar dönemi başlamıştır. Mart 1922'de yapılan seçimleri etkili bir muhalefetin olmamasından faydalanarak kazanan Bratianu, ekonominin istenilen seviyeye gelmemesi sebebiyle geniş destek görememiştir. Liberaller mecliste yakaladıkları büyük çoğunlukla üniter ve güçlü bir merkezi hükümet için çaba sarf etmişlerdir. 1923'de yeni anayasa yapılmış bu anayasa ile yerel yönetimlerin yetkileri azaltılırken Kral ve bürokrasi güç kazanmıştır. Liberal hükümet ülkenin doğal kaynakları özellikle petrol üzerindeki yabancı etkisini azaltmak için çaba göstermiştir.⁴³

Romanya'nın savaş sonrası dönemde yüzleşmek zorunda kaldığı en önemli mesele yeni bağlanan toprakların devletle bütünleştirilmesi ve bu topraklarda yaşayan çok sayıda azınlığın devlete bağlılığının sağlanmasıydı. Eski Romanya çok fazla azınlığının olmadığı devletin merkezi olarak güçlü olduğu bir yapıdaydı. Ancak genişleyen sınırlarla birlikte çok uluslu ve çok farklı ekonomik yapıların bir araya getirilmesi gerekmektedir. Transilvanya'nın Romanya'ya katılmasıyla çok sayıda Macar, Sekel ve Sakson nüfus devletin vatandaşı olmuştu. Bunlar özellikle Transilvanya'da işadamları, finansçı ve sanayici

⁴² Keith Hitchins ,*Rumania 1866-1947*,(New York: Oxford University Press, 1994) ,s.405-406.

⁴³ a.g.e.,407-410.

kimselerdi. Transilvanya'nın ekonomik ve entelektüel hayatını kontrol ediyorlardı. Bu kimselerin devlete adapte edilmeleri hiç kolay olmayacaktı. Özellikle Macar nüfusun büyük çoğunluğu Transilvanya'nın Macaristan'a bağlanmasını istemekteydi. Ayrıca Bela Kun önderliğindeki Macar devriminin Romanya tarafından sert bir şekilde bastırılması Romen- Macar gerginliğini arttırmıştı. Macarların bürokrasiden tamamen çıkarılması ve yeni alınan topraklarda yapılan kamulaştırmalar gerginliği artıyordu. Sadece yeni alınan topraklarda değil bütün Romanya genelinde toprak reformu yapılarak köylülere toprak dağıtılması Bratianu'nun hedefiydi. Bu sayede nüfusun büyük çoğunluğunu oluşturan köylülerin desteğiyle hem kendi iktidarını hem de Kral Ferdinand'ın gücünü arttırabilirdi.⁴⁴Toprak reformu yapılmasına rağmen istenilen sonuçlara ulaşılamadı. Yolsuzluklar, toprakların adaletli bir şekilde dağıtılamaması gibi sebeplerle çok sayıda köylünün durumu kötüleşti. Bununla beraber özellikle Transilvanya ve Banat gibi Macar nüfusun yoğun olduğu bölgelerde etnik gerilimler yükselmeye başladı.⁴⁵

3.2. MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE TÜRK-ROMEN İLİŞKİLERİ

Romanya I. Dünya Savaşı'ndan sonra neredeyse daha önce hayal edemediği sınırlara ulaşmış ve Büyük Romanya'nın kurulmasını sağlamıştı. Müttefiklerin desteği ile savaş sonrası imzalanan antlaşmalarla Avusturya-Macaristan'dan Transilvanya ve Bukovina bölgelerini, Rusya'dan Beseabya'yı almış ve II. Balkan Savaşı'ndan sonra Bulgaristan'dan aldığı Güney Dobrucayı elinde tutmayı başarmıştır. Sınırlarını bu derece genişleten Romanya'nın iki savaş arasındaki dönem boyunca sürdüreceği politika ise genişleyen sınırlarını korumaya yönelik olacaktır. Bu nedenle Romanya kendisi gibi sınırlarını genişleten veya yeni kurulan birtakım devletlerle ittifaklar yaparak kendi bölgesinde ortaya çıkması muhtemel revizyonist hareketleri engelleme çabasına girmiştir. Çekoslovakya ve Yugoslavya ile birlikte özellikle Macaristan'ın toprak taleplerine karşılık "Küçük İtilaf"ı oluşturmuştur. Bulgaristan'ın Güney Dobruca ve Sovyetler Birliği'nin Besarabya konusunda girişimlerde bulunmasından ise daima kuşku duymuştur.⁴⁶19 Mayıs 1919 yılında başlayan Türk Kurtuluş Savaşı sırasında Türk-Romen ilişkileri oldukça

⁴⁴ Stephen A. Fischer-Galati, *Twentieth Century Rumania*, (New York: Columbia University Press, 1991), s.31.

⁴⁵ Afrodita Anton, *The Balkan Peninsula Romania, Between The First And The Second, 1920-1939*, (Bloomington, Indiana: Authorhouse, 2004), s.17.

⁴⁶ İsmail Soysal, *Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları I. Cilt (1920-1945)*, (Ankara: TTK Basımevi, 1989), s. 437.

zayıflamıştır. Kurtuluş Savaşını Romanya bir seyirci olarak uzaktan izlemiştir. İstanbul’da bulunan Romanya temsilcisi Mustafa Kemal Paşa’nın askeri, siyasi ve diplomatik hareketlerini takip ederek gerek Fransızlarla ve gerek Sovyetlerle yapılan antlaşmaları Romanya Dışişleri Bakanlığına bildirmiştir.⁴⁷Romanya Birinci Dünya Savaşı sonrası süreçte İttifak Devletleri ile olan ilişkilerini ilerletmiş ve Macar Devrimini bastırmıştır. Komünizmin Balkanlara ve Doğu Avrupa’ya yayılmaması için mücadele etmiştir. İngilizlerin Yunanları kullanarak Sevr Antlaşmasını Türklere zorla kabul ettirmeye çalışması Ankara Hükümeti tarafından engellenmiştir. Ancak Macaristan’da başlayan Trianon Antlaşması karşıtı devrimci hareketler Fransızların desteği ile Romanya tarafından bastırılmıştır. İtilaf devletleri tarafından Macarlara karşı Romenlerin kullanılması başarılı olurken Türklere karşı Yunanların kullanılması başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

9 Eylül 1922’de İzmir’in kurtarılmasıyla Türk ordusu Yunanistan karşısında kesin bir zafer kazanmıştır. Bu zaferden sonra Boğazlara yönelen Türk ordusu İngilizleri bir hayli endişelendirmiş ancak İngilizlerin Türkler üzerine asker gönderme isteği kendi sömürge yönetimleri tarafından dahi kabul edilmemiştir. Bunun üzerine İngiltere Başbakanı Lloyd George Romanya Başbakanı Bratianu’ya bir yazı göndererek Romanya Hükümetinin Boğazlar ile ilgili görüşünü sormuş ve Boğazlara yönelen Türk Ordusuna karşı Romanya’nın desteğini istemiştir. Romanya bu teklife karşılık kendi ulaşım imkanları ile Boğazlar üzerine asker sevk edemeyeceğini söylemiştir. Eğer İngiltere askeri birliğin ulaşımını sağlarsa teklifi değerlendirebileceğini iletilmiştir.⁴⁸ Ancak yapılan ateşkes çağrısına Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetinin olumlu cevap vermesi üzerine Romen Ordusu’nun sevk edilmesi projesi iptal olmuştur.

3.3. LOZAN BARIŞ KONFERANSI VE KONFERANS SIRASINDA TÜRK-ROMEN İLİŞKİLERİ

I. Dünya Savaşı sırasında kesilen Türk-Romen ilişkileri Lozan Konferansı sırasında tekrar başlamıştır. 23 Eylülde İngiltere, Fransa ve İtalya’dan oluşan müttefikler, Türkiye’ye bir nota vererek Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetini barış konferansına çağırdılar. Konferansa İngiltere, Fransa, İtalya’nın yanı sıra Japonya, Romanya, Yugoslavya ve

⁴⁷ Mihail Guboğlu, K. Atatürk’ün Cumhurbaşkanlığı Döneminden II. Dünya Savaşına Kadar Türk-Romen İlişkileri, *Belleten*, (Ankara: 1983), s.1047.

⁴⁸ Dragoş Diac, “Atatürk Döneminde Türkiye Romanya İlişkilerinde Dış Politika Analizi (1923-1938)”, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2018), s.10.

Yunanistan'ın katılacakları bildirildi. Türkiye konferans yeri olarak İzmir'i önerdi. Ancak bu teklif reddedildi ve İsviçre'nin Lozan kenti konferans yeri olarak tayin edildi. Konferansın 13 Kasım'da başlayacağı duyuruldu ve Türkiye öneriyi kabul ederek konferansa katılacağını açıkladı. Batı cephesi komutanı İsmet Paşa Dışışleri Bakanlığı görevine getirilerek başmuraahas tayin edildi. Maliye Bakanı Hasan Saka ikinci ve Sağıık Bakanı Rıza Nur üçüncü delege olarak seçildiler. 4 Kasım'da Türk heyeti Lozan'a doğıru yola çıktı.⁴⁹

Romen Hükümeti konferansa Dışışleri Bakanı Duca'nın liderliğinde bir heyetle katılmıştır. Duca ülkesinin izleyeceği politikayı şöyle ifade etmiştir. Boğazlar uluslararası bir denetim altında tutulmalı, Edirne Türklere verilmeli ve Bulgaristan lehine hiçbir toprak artırımında bulunulmamalıdır.⁵⁰Romanya bu konferansta kendisine karşı revizyonist bir politika izlemesi endişesinde bulunduğı Bulgaristan ve Sovyet Rusya'nın olabildiğince yalnızlaştırılmasını sağlamaya çalışmıştır. Küçük Antant ülkeleri ile beraber elde ettikleri kazanımları koruma gayreti içerisine girmişlerdir.

Lozan Konferansı sırasında Romanya ve Türkiye arasında tartışılan temel konular şunlardır.

- Boğazlar Meselesi ve Boğazların Statüsü
- Adakale Meselesi
- Romanya'nın Birinci Dünya Savaşı sırasında işgal edildiğı dönemde el konulan malları.
- Mezarlıklar meselesi.

Bu meselelerden en önemlisi şüphesiz Boğazlar meselesi olmuştur. Ancak Boğazlar Meselesi genel bir mesele olup Türkiye ile Romanya'nın sadece kendileri ile ilgili olarak görüştükleri ilk mesele Adakale olduğundan öncelikle bu meseleye değinmek daha faydalı olacaktır.

Adakale Tuna Nehri üzerinde bir ada olup Berlin Antlaşması'ndan sonra Osmanlı Devleti'nde kalmıştır. Ancak Osmanlı sınırlarından uzakta ve ulaşılması imkansız bir

⁴⁹ Bilal N. Şimşir, haz. *Lozan Telgrafları Türk Diplomatik Belgelerinde Lozan Barış Konferansı Cilt I*, (Ankara: TTK Basımevi, 1991), s. X.

⁵⁰ Ömer Metin, "Atatürk Dönemi Türkiye-Romanya İlişkileri (1923-1938)", (Basılmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, 2011), s.27.

noktada olduğu için o dönem Osmanlı yönetimi adayı Sırların işgal etme ihtimaline karşı Avusturya- Macaristan'ın himayesine vermiş ve o devlet adada bir miktar asker bulundurmaya başlamıştır. Balkan Savaşları'ndan sonra ada Macaristan'a ilhak edilmek istenmiş ancak Osmanlı Devleti'nin girişimleriyle parlamentolarında bu ilhakı onaylamamışlardır. Ayrıca Adakale II. Meşrutiyet döneminde yapılan seçimlere katılarak Türk toprağı olduğunu bir kez daha kanıtlamıştır. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Avusturya-Macaristan askerleri adadan çekilince o dönemki Adakale müdürü tarafından adanın Sırların işgaline uğramaması için Fransızlara müracaat edilmiş ve adada bir süre kalan Fransızların akabinde Romenler adayı işgal etmişlerdir. Romenler adayı kendi adlarına yönetmesi için ada müdürüne teklifte bulunmuşlar ancak müdür bu teklifi reddetmiştir. Bunun üzerine Romenler ada eşrafından birini idareci olarak atayarak adayı kendilerine bağlı saymışlardır.⁵¹

Macaristan'ın bu adayı ilhak etmemiş olması bu adanın her zaman Türk toprağı olarak kaldığını göstermesi bakımından önemlidir. Bosna- Hersek Avusturya-Macaristan tarafından resmen ilhak edilmiş bir eski Osmanlı toprağıdır ancak Adakale hiçbir zaman resmen ilhak edilmemiştir. Ahalisinin tamamı Türk'tür. Bundan dolayı Romanya'nın iddia ettiği gibi Trianon Antlaşması ile Adakale'nin Romanya'ya bağlanması kabul edilemez. Türk tarafı bu tezi savunmuştur. Lozan görüşmeleri sırasında İsmet Paşa'ya Ankara'dan verilen talimat Adakale konusunda taviz verilmemesi yönündedir.⁵² Ayrıca Ankara Hükümeti Birinci Dünya Savaşı'nda Romanya ile münferit bir sulh yapıldığından bahisle Romanya ile bir savaş durumumuz yoktur ve adada savaştan önceki statüko devam etmeli yönünde bir görüşe sahiptir.⁵³ Konferansın ilk döneminde Adakale konusunda bir anlaşma olmadı. Konferansa ara verilen dönemde adada bulunan Türklerin silahlarının toplandığı haberi Ankara'ya ulaşınca Hükümet o dönem İstanbul'da bulunan Romanya temsilcisinden silahların iadesini talep etmiş ve adada yönetim hakkının kendisinde olduğunu göstermeye çalışmıştır.⁵⁴ Bunun üzerine Romanya temsilciliğı gönderdiği açıklamada adada hali hazırda dört seneden beri Türkiye'nin hükümeti ve idaresi olmadığını, bu süre zarfında

⁵¹ Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Hariciye (HR) Siyasi Kısım (SYS) Dosya No:3 Gömlek No:35.

⁵² Bilal N. Şimşir, haz. *Lozan Telgrafları Türk Diplomatik Belgelerinde Lozan Barış Konferansı Cilt I*, (Ankara: TTK Basımevi, 1991), s. 135.

⁵³ Bilal N. Şimşir, haz. *Lozan Telgrafları Türk Diplomatik Belgelerinde Lozan Barış Konferansı Cilt II*, (Ankara: TTK Basımevi, 1994), s.198.

⁵⁴ BOA, HR. İstanbul Murahhaslığı (İM) Dosya No:16 Gömlek No:116.

adanın kendi idarelerinde olduğunu ifade etmiştir.⁵⁵ Bu olaydan sonra Türk Hükümeti Adakale Sulh Mahkemesi'ne bir başkatip atayarak onu Adakale'ye göndermiştir.⁵⁶ Ancak Köstence'ye ulaşan Başkatip Ziya Bey'in Adakale'ye gitmesine Romen polisi tarafından izin verilmemiş ve kendisi tekrar İstanbul'a gönderilmiştir. Bunun üzerine Türk hükümeti Romanya temsilciliğine bir protesto metni göndermiştir.⁵⁷ Ayrıca Adakale mevzusu yüzünden Romanya temsilciliğine bir nota verilmesi kararlaştırılmıştır.⁵⁸ 23 Nisan 1923'te başlayan ikinci dönem Lozan Konferansı'nda Adakale mevzusu üzerinde Türkiye'nin ısrar etmesi üzerine Romanya temsilcisi Türkiye ile aralarında dostluk istediklerini ve Adakale üzerinde ısrar edilmesini hayretle karşıladıklarını Türk tarafına iletmiştir. Romanya'ya göre 1918 yılında imzalanan Bükreş Antlaşması Versay Antlaşması ile ilga edilmiştir. Bu sebepten Bükreş Antlaşması'na dayanarak hüküm vermek yanlıştır.⁵⁹ Sonuç olarak Lozan Konferansı sonunda Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti Adakale'nin Romanya'ya ait olduğunu kabul etmiştir.

Lozan Konferansı başladıktan hemen sonra Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti özellikle Balkan Devletleri ile siyasi ilişkilerin kurulmasını istemekteydi. Bu yönde girişimlerde bulunması için İsmet Paşa'ya Ankara'dan başvekil görevini icra etmekte olan Hüseyin Rauf Bey'den talimatlar gönderilmekteydi.⁶⁰ Lozan Konferansı ilk ilişkilerin kurulması bakımından oldukça uygun bir ortama sahipti. Bütün devletlerin dışişleri bakanları oradaydı ve hepsi bir arada bulunuyordu. Karşılıklı ilişkilerin kurulması için bütün taraflar istekli görünmekteydi. Romanya'nın zaten İstanbul'da bir temsilcisi bulunuyordu. Ankara Hükümetinin Balkan devletleri ile siyasi ilişkileri kurma isteği bilindiğinden Romanya bu konuda talepte bulunmuştur. Adakale mevzusu yüzünden az da olsa gerginleşen ilişkilerin düzelmesini ve temsilcinin gönderilmesini Romanya arzu etmekteydi. Bu sebepten Lozan Konferansı'na ara verildiği dönemde Romanya'nın İstanbul temsilcisi o dönem Ankara'nın diplomatik temsilcisi görevini üstlenen İstanbul Murahhaslığı'na başvuruda bulunarak temsilcinin neden gönderilmediğini bu konuda bir çekince mi olduğunu Ankara Hükümeti'ne iletmiştir.⁶¹ Bu tarihten sonra eski elçilerden Cevat Bey Romanya ile siyasi ilişkilerin kurulması amacıyla atanacak temsilci olarak

⁵⁵ BOA, HR. İM. Dosya No:17 Gömlek No:40

⁵⁶ BOA, HR. İM. Dosya No:17 Gömlek No:137

⁵⁷ BOA, HR. İM. Dosya No:18 Gömlek No:38

⁵⁸ BOA, HR. İM. Dosya No:18 Gömlek No:76

⁵⁹ BOA, HR. İM. Dosya No:18 Gömlek No:130

⁶⁰ BOA, HR. İM. Dosya No:13 Gömlek No:120

⁶¹ BOA, HR. İM. Dosya No:17 Gömlek No:153

belirlenmiş ve Romanya'nın İstanbul temsilcisi Cevat Bey'in Bükreş'e temsilci olarak atanmasını olumlu karşılamıştır.⁶²Bunun üzerine Ankara Hükümeti 17 Nisan 1923'te yayınladığı bir kararname ile Cevat Bey'i Türkiye'nin Bükreş Temsilciliği'ne tayin etmiştir.⁶³Lozan Konferansına ara verilen dönemde Türkiye Büyük Millet Meclisi aldığı bir kararla İstanbul Hükümeti tarafından sefaret ve konsolosluklara yapılan atamaların geçersiz olduğunu kabul etmiştir. Balkan devletleri nezdinde bulunan memurların açığa alındığı elçilik ve konsolosluklarda sadece güvenlik maksadıyla birkaç personel bırakılacağı belirtilmiştir.⁶⁴

Lozan Konferansı'nda Romanya Türkiye'nin Rusya ile yakınlaşmasından rahatsızlık duymaktaydı. Besarabya konusunda Rusya'nın emelleri olduğunu ve mutlaka bir gün o bölge için harekete geçeceğini düşünmekteydi. Hatta konferans sırasında zaman zaman Rusların Besarabya sınırına asker yığdıkları haberleri geliyor bu durum Romanya'yı hayli rahatsız ediyordu. Lozan Konferansı sırasında sıra Boğazlar ile ilgili görüşmelere gelince Rus heyeti görüşmelere çağrıldı. 1 Aralık 1922 günü Lozan'a gelen Çiçerin başkanlığındaki Rus heyeti ilk olarak İsmet Paşa ile görüşme yaptı. Bu görüşme esnasında Rus tarafı Türk temsilcileri ile beraber hareket etmek istediklerini ve Boğazlar ile ilgili en önemli taleplerinin Boğazların savaş gemilerine kapalı olması olduğunu söylediler. Ruslara göre Boğazların savaş gemilerine kapalı olması hem kendilerinin hem de Karadeniz'in güvenliği için en önemli şarttır. Ruslar bu konuda taviz verilmemesini gerekirse beraberce konferansın terk edilmesini talep edeceklerdir.⁶⁵Rusların bu konuda bu kadar keskin olmalarının sebebi hiç şüphesiz Karadeniz'in kendi güvenlikleri için öneminin tarihsel olaylarla kanıtlanmış olmasıdır. Kırım Savaşı esnasında Karadeniz üzerinden yapılan çıkartmanın kendilerini ne kadar zor duruma düşürdüğünü unutmaları mümkün değildir. Yine Birinci Dünya Savaşı sırasında Almanya'dan gelen gemilerin Karadeniz'de yaşattıkları tehlike akıllarındadır. Romanya ise bu konuda tam tersi bir düşünceye sahiptir. Ruslardan gelmesini bekledikleri bir saldırıya karşı kendilerine yardım etmesini bekledikleri İngiltere ve Fransa'nın Karadeniz üzerinden ulaşmaları en büyük beklentileridir. Karadeniz'de Rusların üstünlüğünü kaybetmeleri kendileri için Rus

⁶² BOA, HR. İM. Dosya No:18 Gömlek No:26

⁶³ Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA) Fon No: 30-18-1-1 Yer No:7-15-20

⁶⁴ BOA, HR. İM. Dosya No:65 Gömlek No:25

⁶⁵ Bilal N. Şimşir, haz. *Lozan Telgrafları Türk Diplomatik Belgelerinde Lozan Barış Konferansı Cilt I*, (Ankara: TTK Basımevi, 1991), s.159.

saldırısından korunmanın tek yoludur. Bu durumun sağlanabilmesi için Karadeniz'in diğer devletlerin savaş gemilerine açık olması gerekmektedir.

7 Aralık'ta toplanan Komisyonda Boğazlar konusu ele alındı. Konferansın başkanı İngiliz Dışişleri Bakanı Lord Curzon Rusların önerisi olan Boğazlar savaş gemilerine kapatılmalı ve tahkim edilmeli önerisini reddetti. İtalyan ve Fransız temsilcileri onu desteklediler. Çiçerin'e yönelik olarak eleştiride bulunan Curzon Rusların tarih boyunca İstanbul'u almak istemelerine rağmen neden şimdi onun korunması arzusunda olduklarını anlayamadığını söyledi. Rusların Karadeniz'i kendilerine mahsus hale getirmeye çalıştıkları eleştirisinde bulundu. Bunun üzerine Çiçerin Çar Rusya'sı ile Sovyet Rusya'nın aynı olmadığını Sovyet Rusya'nın milletlerin istiklal ve hukukundan başka bir şey istemediğini iddia etti. İngilizlerin önerdiği proje şu maddelerden oluşmaktaydı.

1. Boğazlardan ve Marmara'dan serbestçe geçilmesini engelleyecek daimi asker ve donanma bulunmamalıdır.
2. İstanbul Boğazı'nda doğuda Şile-Gebze-Darıca batıda Akpınar-Küçükçekmece hattına kadar Çanakkale Boğazı'nda Tekirdağ-Karaçalı hattında, Gelibolu yarım adasında ve Karabiga-Biga Eski İstanbul burnuna kadar jandarmadan başka askeri kuvvet bulunmayacaktır.
3. Marmara Denizi'ndeki adalar ve Limni, Semadirek, Bozcaada ve Gökçeada askersiz olacaktır.
4. İstanbul'da en fazla on bin kişilik bir kuvvet bulundurulabilecektir.
5. Ticaret gemileri savaş ve barış esnasında Boğazlardan serbestçe geçebilirler.
6. Barış zamanında Karadeniz devletlerinden en kuvvetlisinin donanmasından fazla olmamak şartıyla her devlet savaş gemisi geçirebilecektir.
7. Savaş zamanı eğer Türkiye savaş'a taraf olursa istediği tedbiri alabilir. Bunun dışında tarafsız gemilerin geçişini sağlamakla yükümlüdür.

Bu önerilerden sonra İsmet Paşa Ruslarla görüşerek Boğazların kapalı ve tahkimli olması hususundan vazgeçebileceklerini ve barış niyetinde olduklarını bunu vazgeçilmez bir mesele olarak göremeyeceklerini söyleyeceğini beyan etmiştir. İngilizler İsmet Paşa'daki bu tavır değişikliğini Türklerin sadece eski düşmanlarına karşı değil Ruslara karşı da

kendilerini güvene alma ihtiyacı hissettikleri şeklinde yorumlamıştır.⁶⁶ Sonuç olarak Karadeniz'in savaş gemilerine kapalı olması iddiası tamamen Karadeniz'i bir Rus gölü haline getirecektir. Karadeniz'e komşu diğer ülkeler olan Romanya, Bulgaristan ve Türkiye'nin Ruslarla baş edebilecek bir askeri güçleri olmadığı açıktır.

Ruslar Türk heyetinin Boğazların savaş gemilerine kapalı olmalı fikrinden vazgeçmek üzere olduğunu görünce oldukça endişelenmişler ve üstü kapalı bir şekilde Türk heyetini tehdit etmişlerdir. Eğer boğazların serbestliği kabul edilirse bunu Moskova Antlaşması'nın ihlali olarak göreceklərini beyan etmişler ve böyle bir davranışı düşmanca bir adım olarak göreceklərini söylemişlerdir. Türkiye'nin bu maddeyi kabul etmesinin Misak-ı Milli'ye aykırı bir hareket olacağını savunmuşlardır. İsmet Paşa Rus delegelerinin Boğazlardan savaş gemilerinin geçmesini kabul etmelerini ihtimal dahilinde görmediğini Ankara'ya bildirmiştir.⁶⁷ Rus heyeti kendi görüşlerini sunarken Moskova Antlaşmasını temel almışlardır. Bu antlaşmada Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti ile Sovyet Rusya Hükümeti herhangi bir tarafa zorla kabul ettirilmek istenen bir uluslar arası antlaşmayı diğer tarafın da tanımaması gerekeceğini karşılıklı olarak teyit etmişlerdir. Yine bu antlaşmada Boğazlar konusuna ilişkin olarak bu konunun sadece Boğazlara kıyısı olan ülkeler arasında bir antlaşma ile belirlenmesini kararlaştırmışlardır. Ayrıca İstanbul'un güvenliği sağlanmalı ilkesi Moskova Antlaşması ile kabul edilmiştir.⁶⁸ Ruslar Moskova Antlaşması'nda kabul edilen esaslara göre Boğazlar savaş gemilerine kapalı olmalıdır tezini savunurlar. Yine Lozan'da dayatılan bu maddeleri Türk tarafı kabul etmek zorunda değildir. Böyle bir durumda Moskova Antlaşması'na göre Rusya Türkiye'yi destekleyecektir.

Ruslar kendi menfaatleri çerçevesinde Türkiye'yi sıkıştırarak Boğazlar meselesinin kendi menfaatleri çerçevesinde halledilmesini istemektedir. Bazen dostluktan ve kazanılan zafere halel getireceğinden dem vururlar bazen de tehdit diliyle bu maddenin kabulünün dostluğu sona erdirecek bir tavır olduğunu söylerler. Türk heyeti hem Avrupalı düşmanlarıyla mücadele ederken hem de milli mücadele sırasında dost bildiği Rusya'nın dayatmalarıyla uğraşmak durumundadır.

⁶⁶ Bilal N. Şimşir, haz. *Lozan Telgrafları Türk Diplomatik Belgelerinde Lozan Barış Konferansı Cilt I*, (Ankara: TTK Basımevi, 1991), s.177-179.

⁶⁷ a.g.e., s.188-189.

⁶⁸ İsmail Soysal, *Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları I. Cilt (1920-1945)*, (Ankara: TTK Basımevi, 1989), s. 33-34.

Türk heyeti ayrıca Lozan'da Ruslarla Romenler arasında arabuluculuk görevi de yapmışlardır. Rus heyeti Romenlerle görüşmek istediklerinde Romenlerin ön şart olarak Besarabya'dan vazgeçtiklerine dair bir senet istediklerini söylemişlerdir.⁶⁹İsmet Paşa 17 Aralık'ta Romen Dışişleri Bakanı Duca ile bir görüşme yapmıştır. Görüşmenin oldukça dostça geçtiğinden bahsederek, Romen heyetinin kendileri için en hayati meselelerin Karadeniz'in Rus gölü olmaması ve Karadeniz'deki diğer devletlerin Rus hegemonyasından uzak olmaları olduğunu söylediğini Ankara'ya iletmıştır. Bunun için temel şartın Boğazların açık olması gerektiği Romanya'nın görüşüdür. Romanya azınlıklar meselesinde Türkiye tam destek verirken Trakya sınırında daha ileri gitmenin iyi olmayacağı görüşündedir. Romenler Bulgaristan'ın zorunlu askerlik uygulaması isteğini kesinlikle kabul etmeyeceklerini bu görüşmede belirtmişlerdir. Ayrıca İsmet Paşa Romenlere Sırp ve Yunanlarla bir ittifaklarının olup olmadığını da sormuştur. Romen bakan böyle bir durum olmadığını söylemiş Türklerle Ruslar arasında Romenlere karşı bir birliğin kurulduğu söylentilerinden bahsetmiştir. Lozan Konferansında Türk heyeti bir Balkan ittifakından devamlı olarak endişe duymuştur. Çünkü Balkan Savaşları'nın acı tecrübesi hala tazedir.⁷⁰Türkiye Romanya ile arasını biraz da Balkan ittifakı olmaması için iyi tutmak istemektedir. Romanya'nın düşmanı konumunda olan Bulgaristan'a karşı Romanya ile iyi ilişkiler kurmak Türkiye'nin işine gelmektedir. Ancak bu durumdan asıl karlı çıkacak olan Romanya'dır. Romanya Türkiye'nin Trakya bölgesinde sınırlarını daha fazla genişletmesini istememektedir. Eğer Türkiye Bulgaristan ile anlaşarak Yunanistan'a karşı toprak talebinde bulunursa Bulgaristan'ın bundan destek alarak kendilerinden Güney Dobruca'yı isteyeceği düşüncesi oluşabilir. Bulgaristan ile Türkiye Birinci Dünya Savaşı'nda müttefik olarak Romanya'yı işgal etmişlerdir. Pekala Rusya'nın desteği ve Türkiye'nin onayıyla Bulgaristan tekrar böyle bir harekate girişebilir. Bundan dolayı Romenler Türkiye ile aralarını hem Boğazlar, hem Bulgaristan'ın durumu hem de Rusya'nın tavrı nedeniyle iyi tutmak zorundadırlar.

Romenler Lozan görüşmelerinin gittikçe uzaması ve bir antlaşmanın uzak görünmesi nedeniyle endişeli bir haldedirler. Müzakerelerin kesilmesi üzerine Ankara'ya doğru yola çıkan İsmet Paşa Bükreş'te bir süre beklemek zorunda kalmıştır.⁷¹ Yoğun kar yağışı

⁶⁹ Bilal N. Şimşir, haz. *Lozan Telgrafları Türk Diplomatik Belgelerinde Lozan Barış Konferansı Cilt I*, (Ankara: TTK Basımevi, 1991), s.229.

⁷⁰ a.g.e., s.237.

⁷¹ BOA HR. İM. Dosya No:16 Gömlek No:76.

nedeniyle yolların kapanması sonucu Köstence'ye ulaşmak mümkün olmamıştır. Bu sırada Romanya Başbakanı Bratianu ve Dışişleri Bakanı Duca İsmet Paşa'ya gelerek bazı tekliflerde bulunmuşlardır. Antlaşmaya mani olarak görülen mali ve ekonomik meseleler ve yabancıların ikameti meselelerinde Müttefik devletlerle Türkiye arasında aracılık teklif etmişlerdir. Bunun için izin istemişler ve niyetlerinin sadece dünya barışı olduğunu ifade etmişlerdir. İsmet Paşa bu durum karşısında hükümetle görüşmeden bir karar vermesinin mümkün olmadığını ancak müttefiklerin istemesinin önemli olduğunu çünkü Türkiye'nin barış isteğinin kuvvetli olduğunu belirtmiştir. İsmet Paşa Romenlerin Ruslardan yana ciddi endişeler taşıdığını mesajına eklemiştir.⁷²

23 Nisan 1923 tarihine kadar ara verilen Lozan Görüşmeleri bu tarihte tekrar başlamıştır. Bu dönemde Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümeti ile Romanya'nın müttefiklerinden ve Birinci Dünya Savaşı sonrası bağımsız olmuş bir ülke olan Polonya arasında ilişki kurulması gündeme gelmiştir. Polonya bağımsız olduktan sonra Rus iç savaşı sırasında Bolşeviklere karşı savaşarak sınırlarını genişletmiş bir ülke olduğundan Ruslarla aralarında ciddi husumet söz konusudur. Bundan dolayı Türkiye Polonya ile antlaşma yapmadan evvel Rusya'ya haber vermenin doğru olacağı düşüncesindedir. Rusya'nın Polonya'nın teklifi ile yapılan bu antlaşmadan memnun olmayacağı düşünülse bile müttefik ülkelerden olan Polonya ile konferans sonuçlarına bağlı kalınmaksızın yapılacak bir antlaşma Türkiye'nin çıkarlarına uygun olur görüşü Türk heyetinde kuvvetlidir.⁷³Türkiye ile Polonya arasında yapılan görüşmeler neticesinde 23 Temmuz 1923'de bir dostluk antlaşması imzalandı. Antlaşma metninde geçmiş asırlarda Türkiye ile Polonya'nın dostlukları olduğu vurgulanarak o zamanki samimi hislerin ve dostluğun tekrar kurulmasının arzu edildiği vurgulanmıştır.⁷⁴Lozan'da Polonya ile imzalanan bu dostluk antlaşması 11 Kasım 1923 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından kabul edilmiştir.⁷⁵Geçmişte Osmanlı Devleti ile Polonya Ruslara karşı ittifak yapmış ülkelerdi. Yeniden böyle bir dostluk antlaşması yapılması Romanya'yı mutlu ederken Rusları kaygılandırmıştır. Kapitülasyonların kaldırılması konusunda Romanya Türkiye'yi desteklemiştir. Çünkü kapitülasyonlar büyük devletlerin diğer devletlerin iç işlerine

⁷² Bilal N. Şimşir, haz. *Lozan Telgrafları Türk Diplomatik Belgelerinde Lozan Barış Konferansı Cilt I*, (Ankara: TTK Basımevi, 1991), s.516-517.

⁷³ Bilal N. Şimşir, haz. *Lozan Telgrafları Türk Diplomatik Belgelerinde Lozan Barış Konferansı Cilt II*, (Ankara: TTK Basımevi, 1994), s.230.

⁷⁴ Aptülahat Akşin, *Atatürk'ün Dış Politika İlkeleri ve Diplomasisi (İkinci Kısım)*, (İstanbul: İnkılap ve Aka Kitabevleri, 1964), s.114.

⁷⁵BCA Fon No:30-18-1-1 Yer No: 7-36-19

karışmalarına neden olmaktadır. Bu durum tam bağımsızlık isteyen devletler için bir felakettir.⁷⁶

Konferans sırasında 10 Mayıs 1923'te Lozan'daki Rus heyetine bir suikast yapılmış ve heyetten Vorovski hayatını kaybetmiştir. Bunun üzerine Rus heyeti konferanstan çekilme kararı almıştır. Bu durum karşısında Rusların Romanya'ya savaş açma ihtimaline karşı İngiliz ve Fransız askerlerinden oluşan bir heyet Ruslara gözdağı vermek amacıyla Romanya'ya gitmiştir.⁷⁷

Lozan Konferansı sırasında hiçbir devlet bir diğerine karşı tamamen güven duygusuna sahip değildir. Bundan dolayı herkes menfaatleri dahilinde dost gibi görüldüğü bir ülkenin düşmanı ile görüşme yapabilmektedir. 9 Haziran'da Yunanistan Dışişleri Bakanı'nın Bükreş'e gitmesi Türkiye'yi endişelendirmiştir. Bu durumu Romen heyetine ileten Türk heyeti Yunanistan'ın 1921'de Romanya, Çekoslovakya ve Yugoslavya arasında kurulan Küçük İtilaf'a girmesinden kuşku duymaktadır. Romen heyeti verdiği cevapta Yunanistan'ın bu arzusunu kabul etmiş ancak Yunanistan İtilaf'a alınsa bile Türkiye aleyhine hiçbir taahhüdün kabul edilmeyeceğini söylemiştir.⁷⁸ Romanya Yunanistan'ı bu İtilaf'a Bulgaristan'a karşı alma arzusundadır. Bu sırada Romanya'yı ziyaret eden Yugoslavya Kralı ile görüşme talebinde bulunan Bükreş Temsilcisi Cevat Bey'in talebi kabul edilmiş ve Kral şerefine verilecek olan yemeğe davet edilmiştir.⁷⁹ Kral Romanya'nın söylediklerine benzer şekilde Yunanistan'ın Türkiye ile olan meselelerini halletmeden İtilaf'a alınmasının mümkün olmadığını söylemiştir.⁸⁰

Lozan Konferansı 24 Temmuz 1923'te imzalanan antlaşma ile sona ermiştir. Boğazlar meselesinde Romanya'nın ve müttefiklerin istediği olmuştur. Lozan Antlaşması ile Birinci Dünya Savaşı sırasında Romanya topraklarında hayatını kaybeden askerlerin mezarlarının bakımı için Türkiye ve Romanya arasında ayrı bir antlaşma yapılması

⁷⁶ Mihail Guboğlu, "K. Atatürk'ün Cumhurbaşkanlığı Döneminden II. Dünya Savaşına Kadar Türk-Romen İlişkileri", *Belleten*, s.188 (Ankara: 1983), s. 1047

⁷⁷ Bilal N. Şimşir, haz. *Lozan Telgrafları Türk Diplomatik Belgelerinde Lozan Barış Konferansı Cilt II*, (Ankara: TTK Basımevi, 1994), s.422-423.

⁷⁸ a.g.e. ,421.

⁷⁹ BOA, HR. İM. Dosya No:75 Gömlek No:57

⁸⁰ Bilal N. Şimşir, haz. *Lozan Telgrafları Türk Diplomatik Belgelerinde Lozan Barış Konferansı Cilt II*, (Ankara: TTK Basımevi, 1994), s.431.

kararlaştırılmıştır.⁸¹Romanya ile yapılan savaşlar sırasında esir olarak getirilen Romen askerlerinden Türkiye’de hayatını kaybedenlerin listesi ve bazılarının cenazelerin iade edilmesi görüşülen konular arasındadır. Türkiye’de hayatını kaybeden Romen askerler daha çok esir tutuldukları bölgelerdeki mezarlıklara defnedilmiş kendileri için ayrı bir mezarlık oluşturulmamıştır.⁸²

Lozan Konferansı esnasında Romanya’daki Müslümanlar adına Romanya senatosu üyesi Fehmi Efendi ve Dobruca’daki müftüler Bükreş Temsilcisi Cevat Bey’e müracaat ederek Halife’ye Romanya Müslümanları adına biatlerini arz etmek istemişlerdir. Ayrıca Ankara’ya giderek Şeriye Vekaletine müftülerin menşurlarını tasdik ettirmek için kendi hükümetlerinden izin almışlardır. Bu durumun Ankara’ya bildirilmesi üzerine gelen heyete iyi muamelede bulunulması emredilmiş ve hükümet misafiri olarak kabul edilmeleri kararlaştırılmıştır.⁸³Görüldüğü üzere Romanya’da kalan Müslümanlar üzerinde Türkiye’nin dini otoritesinin devam ettiği Romen Hükümeti tarafından kabul edilmektedir.

Lozan Konferansı sırasında Birinci Dünya Savaşı’nda Romanya’nın ittifak devletleri tarafından işgal edildiği dönemde el konulan Romen mallarının iadesi meselesi karara bağlanmış ancak bunun nasıl bir yöntem izlenerek yapılacağı netleştirilmemiştir. Bu mesele daha sonra Romanya ve Türkiye arasında yapılacak görüşmelerle halledilecektir. Malların iadesi meselesi Lozan Barış Antlaşmasının 65, 66 ve 67. Maddelerinde belirlenen kararlara göre yapılacaktır.⁸⁴

Lozan Konferansına ara verilen dönemde Köstence’de bulunan Osmanlı Şehbenderliği’ne yönelik kötü muamelede bulunulması üzerine Osmanlı Devleti’nin son Köstence Başşehbenderi Fazlı Bey Ankara Hükümeti’ne başvuruda bulunarak yaşanan hadiselerin önüne geçilmesini rica etmiştir. Fazlı Bey Romenlerin 1922 yılı için kira bedeli peşin ödendiği halde haysiyet kırıcı bir şekilde Şehbenderhaneyi tahliye ederek eşyaların pencerelerden sokağa atıldığını söylemiştir. O zamanki Osmanlı Hükümeti’nin yaşananları protesto etmemesinden cesaret alan Bükreş’teki hane sahiplerinin de aynı muameleye başlayabilecekleri konusunda endişeli olduğunu söylemiştir. Bu tahliye esnasında sadece

⁸¹ İsmail Soysal, *Türkiye’nin Siyasal Andlaşmaları I. Cilt (1920-1945)*, (Ankara: TTK Basımevi, 1989), s.133.

⁸² BOA, HR. İM. Dosya No:147 Gömlek No:32.

⁸³ BOA, HR. İM. Dosya No:48 Gömlek No:59.

⁸⁴ İsmail Soysal, *Türkiye’nin Siyasal Andlaşmaları I. Cilt (1920-1945)*, (Ankara: TTK Basımevi, 1989), s.108-109.

hükümet eşyası değil memurların özel eşyaları da çıkarılmıştır. Fazlı Bey 1914 senesinde Köstence Başşehbenderliğine tayin olduğu zaman kendi ikametine mahsus daireyi son derece konforlu bir şekilde döşettirmiştir. Ancak Romenler 1916 senesinde savaşa katılınca Romanya Hükümeti Köstence Başşehbenderini Rusya üzerinden sınır dışı etmiştir. Bu sırada yanına yalnızca iki çanta alabilen Fazlı Bey kalan eşyaları muhafaza altına alarak Köstence'yi terk etmiştir. Ancak ayrılmasından kısa bir süre sonra eşyaların bir kısmı Romen polisi tarafından el konularak Bükreş'e gönderilmiştir. Kısa bir süre sonra Romanya işgale uğrayınca memurlara ait bütün özel eşyalar neredeyse tamamen kaybolmuştur. Fazlı Bey'e göre bunun sorumlusu Romanya Hükümeti'dir. Fazlı Bey ayrıca uğradıkları zararın ödenmesi için Ankara Hükümeti'nin Romanya'dan talepte bulunmasını istemiştir. Fazlı Bey atılan eşyaların Şehbenderhane binasının alt katına konulmasını isteyerek eğer Romenler buna yanaşmazlarsa aynı muamelenin onlara da uygulanmasını Ankara Hükümeti'nden talep etmiştir. Ankara'dan gelen cevapta Şehbenderhanenin yeni sahibinin eşyaların konulması için yer vermediği bunun için Romanya'da Türkiye'nin menfaatlerini himaye eden İsviçre Elçiliğince bir yer bulunulacağı bildirilmiştir.⁸⁵

⁸⁵ BOA, HR. İM. Dosya No:47 Gümlek No:3.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

LOZAN'DAN SONRA TÜRK-ROMEN İLİŞKİLERİNİN GELİŞİMİ

4.1. LOZAN BARIŞ ANTLAŞMASINDAN SONRA TÜRKİYE VE ROMANYA ARASINDA RESMİ İLİŞKİLERİN KURULMASI

Lozan Antlaşması sırasında Türkiye Romanya'ya bir temsilci göndererek siyasal ilişkileri başlatmıştır. Gönderilen Cevat Bey sadece bir temsilci görevini ifa etmektedir.⁸⁶ 29 Ekim 1923'te Türkiye Cumhuriyeti ilan edilmiş ve Romanya Devleti bu ilanı kutlamıştır.⁸⁶ 1924 yılına gelindiğinde ilişkilerin mahiyeti henüz elçi atanacak seviyeye gelmemiştir. O dönem yeni başkent ilan edilen Ankara'da birçok devlet henüz temsilcilik açmamıştır. Bundan dolayı Türkiye'nin dış ilişkileri İstanbul'da Ankara Hükümetini temsil eden murahhaslık aracılığıyla sürdürülmektedir. Ankara'nın Başkent yapılması müttefik devletler tarafından hoş karşılanmamıştır. Ankara başkent yapıldığında sadece Sovyetler Birliği ve Afganistan'ın elçilikleri Ankara'daydı. Özellikle İngiltere 1929 yılına kadar elçiliğini İstanbul'da tutma konusunda büyük bir direnç göstermiş bu tarihten sonra Ankara'da elçilik açmıştır.⁸⁷ Romanya'nın Ankara'da temsilciliğinin olmamasından dolayı ilişkilerin mahiyetinin nasıl olacağı ve yazışmaların nasıl yapılacağı konusunda bazı anlaşmazlıklar olmaktadır. 12 Mart 1924 tarihli bir belgede bu konuya açıklık getirilmeye çalışılmıştır. Ankara Hükümeti İstanbul murahhaslığına gönderdiği yazıda Romanya ile ilişkilerimizin henüz yarı resmi düzeyde olduğunu belirtmiştir. Bizim Bükreş'teki temsilcimiz ile onların İstanbul'daki temsilcisinin yarı resmi nitelikte olduğu vurgulanmıştır.⁸⁸ Bu tarihten kısa bir süre sonra Cevat Bey'in statüsü elçilik seviyesine yükseltilmiştir. Bu durum üzerine

⁸⁶ BOA, HR. İM. Dosya No:22 Gömlek No:67.

⁸⁷ Rıfat Uçarol, *Siyasi Tarih (1789-2014)*, (İstanbul: Der Yayınları, 2015), s.797.

⁸⁸ BOA, HR. İM. Dosya No:99 Gömlek No:77.

Romanya Hükümeti siyasi münasebetlerin iadesi için karar verildiğini Dışişleri Bakanları vasıtasıyla Bükreş Elçimize iletmiştir. Romanya'nın İstanbul temsilcisi olan Filaliti'nin elçi olarak kabul edilmesi talebinde bulunulmuştur. Filaliti Gazi Mustafa Kemal'in 18 Şubat 1924 tarihli kararnameyi onaylamasıyla Romanya'nın Türkiye'deki ilk elçisi olmuştur. Romanya bir iyi niyet göstergesi olarak Lozan Antlaşmasını ilk onaylayan devlet olmuştur. Yine bu antlaşmadan sonra siyasi ilişkileri ilk kuran devlet yine Romanya olmuştur.⁸⁹Romanya elçisinin Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa'ya itimatnamesini sunmasından kısa bir süre önce Romanya Başbakanı İstanbul'a bir ziyaret düzenlemiş ve Ankara Hükümeti bu ziyaret esnasında Romanya Başbakanına iyi muamelede bulunulması talimatını vermiştir.⁹⁰Romanya'nın bu kadar hızlı bir sürede Türkiye ile resmi ilişkileri kurması İngiltere'yi şaşırtmış ve mutlu etmemiştir.⁹¹ Zira Musul meselesi henüz çözüm bulmuş değildir. 7 Aralık 1924 tarihinde yayımlanan bir kararname ile Hüseyin Ragıp Bey Türkiye'nin 2. Bükreş elçisi olmuştur.⁹² Türkiye'ye elçi atayan ilk ülkelerden biri olan Romanya buna rağmen ilk etapta Ankara'ya elçilik açmamıştır. Romanya elçisi İstanbul'da ikamet etmiş zaman zaman görüşmeler yapmak amacıyla Ankara'ya ziyaretlerde bulunmuştur. Ziyaretler yapılmadan önce İstanbul Murahhaslığı vasıtasıyla Ankara bilgilendirilmiş, elçinin ziyareti esnasında kendisinin ve yanındakilerin kalacağı yerlerin önceden ayarlanması Ankara'dan talep edilmiştir.

Romanya Türkiye'ye elçi atayıp resmi temasları kurduktan sonra İstanbul ve İzmir'e birer konsolos tayin etmek istemiştir. Haziran 1924'de Georges İonescu'nun⁹³ İstanbul'a Genel Konsolos olarak atandığı İstanbul Murahhaslığı vasıtasıyla Ankara'ya bildirilmiş ve kendisine konsolosluk izni (exequatur) verilmesi talep edilmiştir.⁹⁴ Ankara Hükümeti bu isteğe verdiği cevapta, kendilerinin yabancı konsolosluk açılması işlemleriyle ilgilenmediğini bu taleple konsolosluk açılmak istenen yerin en büyük mülki amirinin ilgilendiği bildirilmiştir. Başvurunun ardından konsolos olması istenen kişi hakkında yapılacak tahkikata göre karar verileceği bildirilmiştir. Eğer tahkikat olumlu çıkarsa İçişleri Bakanlığı vasıtasıyla konsolosluk izni verilebilir.⁹⁵ Bu sebeple Romanya'nın İstanbul Genel Konsolosu olması istenen kişi ile ilgili tahkikat yapılmış ve tahkikatın

⁸⁹ BCA, Fon No:30-10-0-0 Yer No:131-936-15.

⁹⁰ BOA, HR. İM. Dosya No:240 Gömlek No:20.

⁹¹ BOA, HR. İM. Dosya No:240 Gömlek No:44.

⁹² BCA, Fon No:30-18-1-1 Yer No:12-60-12.

⁹³ bak, Fotoğraf 1.

⁹⁴ BOA, HR. İM. Dosya No:109 Gömlek No:2.

⁹⁵ BOA, HR. İM. Dosya No:124 Gömlek No:2.

olumlu sonuçlanması üzerine İonescu'nun Romanya İstanbul Genel Konsolosu olarak kabul edildiği Romanya elçiliğine bildirilmiştir.⁹⁶

Romanya İzmir'e İstanbul'dan farklı olarak fahri bir konsolos atamak istemiş Temmuz 1924'te Charlton Giraud isimindeki şahsı İzmir Fahri konsolosu olarak görevlendirdiğini bildirmiştir.⁹⁷ Bu şahısla ilgili İzmir Valiliği tarafından tahkikat yapılmış ve kendisine fahri konsolosluk verilmesi uygun görülmemiştir. İki sebepten dolayı bu karar alınmıştır. Birincisi Türkiye Cumhuriyeti kendi topraklarında konsolosluk yapacak kişilerin ya konsolosluk yaptıkları ülkenin vatandaşı olmasını ya da Türkiye'nin Müslüman vatandaşları arasından seçilmesini istemiştir. Giraud isimli şahıs bu özellikleri taşımamaktadır. Ayrıca Tüccar olan bu şahıs kendi ticaretinin çıkarları için konsolosluk yetkilerini kullanabilir. Bu da Türkiye açısından kabul edilebilir bir durum değildir.⁹⁸ Osmanlı Döneminde çok sayıda Osmanlı vatandaşı gayr-i Müslim yabancı ülkelerin konsolosluklarını yapmaktaydı. Bu durum Osmanlı Devleti'ne birçok sıkıntı yaşattığından Türkiye Cumhuriyeti kuruluşundan itibaren aynı hatalara düşmemek için büyük özen göstermiştir. Azınlıkların diğer devletlerin himayesi altında daha rahat davranmalarının önüne geçmeye çalışmıştır. Bu durumdan asla taviz vermemiştir.

4.2. ROMANYA'NIN STATÜKOYU KORUMA ÇABALARI VE TÜRKİYE

Birinci Dünya Savaşı'nın bitişinden sonra kurulan yeni dünya düzeninde Romanya ulusal birliğini kurmuş ve 1877'de kazandığı bağımsızlığın ardından en geniş sınırlarına

⁹⁶ BOA, HR. İM. Dosya No:128 Gömlek No:99.

⁹⁷ BOA, HR. İM. Dosya No:110 Gömlek No:42.

⁹⁸ BOA, HR. İM. Dosya No:130 Gömlek No:37; Hariciye Vekâleti İstanbul Murahhaslığına 30 Kânûn-i Sâni 1340 tarihli ve 7462/2980 numrolu tahrirat-ı âlilerine cevaptır. Memleketimizde ecnebi fahri konsolos kabul etmemek esas itibariyle vekâlet-i acizice mukarrer olmakla beraber bazı devletlerin pek mahdut miktarda fahri şebhenderlerin bir muamele-i istisnaiye teşkil etmek üzere bazı kuyud ve şerâit tahtında memuriyetlerini tasdik etmek mutasavverdir. Mahaza bu konsolosların nezdimizde temsil ettikleri hükümetlerin memleketimizde mukim tebaasından olarak evsâf-ı lâzıme hâiz zevattan bunları yahut Türk ve Müslüman tebaamız arasından intihap olunmaları şart-ı aslidir. Bittabi bu konsolosların memuriyetlerinin tarafımızdan tasdiki de memurin-i âidesince haklarında icra edilecek tahkikat-ı umumiyenin lehlerinde zuhuruyla kabil olacaktır. Romanya Hükümeti tarafından İzmir'e fahri konsolos tayin edilmiş olan Mösyö Charlton Giraud tüccardandır. Mumaileyh mezkûr şehirde müessesât ve teşebüsât-ı ticariye ile mühim surette alakası olup konsolosluk sıfatının izamı ile nüfuz-ı iktisadiyesinin tezâyidine sebebiyet vereceğinden memuriyetinin kabulü muvafık görülmemektedir. Fahri konsolosluğa Romanya tebaasından yahut Türk ve Müslüman tebaamız arasından bir zâtın intihabı münâsip olacağının mezkûr devlet mümessillğine iblâğı ve memleketimizde fahri konsolosluk ikamesi talebi vukuunda arz olunan şekilde idare-i kalam buyrulması rica olunur efendim. 25 Kânûn-i Sâni 1341. Hariciye Vekili

ulaşmıştır. İki savaş arasındaki Romanya için “Büyük Romanya” tabiri kullanılır. Versay düzeninin en önemli savunucularından olan Romanya düzenin korunması için kurulmuş olan Milletler Cemiyeti’nin en ateşli savunucularından olmuştur. Komşu ülkelerinden gelebilecek tehditlere karşı bölgesel ittifaklar yaparak ve özellikle Fransa’ya dayanarak bütünlüğünü koruma gayreti içerisine girmiştir. Önce Yugoslavya ve Çekoslovakya ile birlikte Macaristan’ın revizyonist hareketlerine karşı Küçük İtilaf’ı kurmuş yine 1921 yılı içerisinde Sovyet Rusya’ya karşı Polonya ile bir ittifak antlaşması yapmıştır. Balkanlarda özellikle Bulgaristan’a karşı oluşturmaya çalıştığı birliği 1934 yılında Balkan Paktı’nın kurulması ile sağlamıştır.⁹⁹Bu bağlam içerisinde Türkiye ile ilişkilerini hemen kurmuş ve hızlı bir şekilde geliştirme gayreti içerisine girmiştir. Türkiye ile Romanya Lozan Antlaşması’ndan sonra bazı politikalarda benzer hareket etmişlerdir. Türkiye’nin Romanya gibi statükoyu ve barışı koruyucu bir politika izlemeye başlaması Romanya’yı Türkiye’ye yaklaştırmıştır. Türkiye’nin revizyonist bir politikadan uzak durması ve komşuları ile iyi ilişkiler kurma gayreti Romanya’nın Türkiye’ye duyduğu güveni arttırmıştır. Türkiye ile Romanya’nın tarihten gelen bir husumetlerinin ve aralarında toprak anlaşmazlığının olmaması iki devletin yakınlaşmasını kolaylaştırmıştır. Ayrıca Romanya’nın Karadeniz üzerinden dünyaya açılan kapısı olan Boğazlar Romanya’nın Türkiye’ye karşı yumuşak bir tavır sergilemesini sağlamıştır. Bununla beraber 1924 yılının başlarında diplomatik ilişkilerin de kurulmasına rağmen Türkiye’nin Sovyetler Birliği ile yakın ilişkilerinin olması Romanya’yı endişelendirmiş ve Türkiye’ye karşı güven problemi yaşamasına neden olmuştur. Romanya devamlı olarak Sovyetler Birliği ile Türkiye’nin bir ittifak yapmasından endişe etmiştir. Romanya’ya karşı aleni bir düşmanlığı olan Sovyet Rusya’nın Romanya’ya karşı askeri bir harekatta bulunması ihtimaline karşı Romanya’nın tek dayanak noktası Karadeniz üzerinden Boğazlar vasıtası ile gelecek olan İngiltere ve Fransa’nın yardımıdır. Eğer Türkiye muhtemel bir savaşta Sovyet Rusya’nın yanında yer alıp Boğazları kapatırsa bu durum Romanya’nın savunmasız ve Rusya ile baş başa kalması anlamına gelir. Bu sebepten Türkiye’nin Sovyetler Birliği ile askeri bir ittifak yapmaması Romanya’nın en önemli beklentisidir. Romanya bu durumla ilgili olarak 1924 yılı sonlarında Türkiye’ye başvurarak Rusya ile yapılan antlaşma ve mukavelelerin nüshasını

⁹⁹ Şerban Liviu Pavalescu, The Romania’s National Strategy and Turkey During the First Half of the Twentieth Century, *Turkey&Romania A History of Partnership and Collaboration in the Balkans*,(İstanbul: Tük Dünyası Belediyeler Birliği Publications, 2016), s.515.

talep etmiştir. Türkiye bu talebi olumlu karşılayarak Rusya ile aralarında yapılan antlaşma ve mukavelelerin nüshalarını Romanya elçiliğine vermiştir.¹⁰⁰

Lozan Antlaşmasından sonra Türkiye açısından çözülememiş olarak kalan en büyük mesele Musul meselesi olmuştur. 1925 yılında Irak sınırında vukua gelen bazı olaylar Romanya'yı endişelendirmiştir. Türkiye'nin sınırda bazı askeri tedbirler alması üzerine Romanya Türkiye ile İngiltere arasında bir savaş yaşanacağı korkusuna kapılmıştır. Bu durumu netleştirmek isteyen Romanya Genelkurmayı Bükreş'teki askeri ataşeliğimize bir talepte bulunarak durumun iç yüzünü öğrenmek istemiştir. Ataşemiz verdiği cevapta sınırda özellikle İngilizlerin teşvikiyle bazı tecavüz olaylarının yaşandığını buna mukabil olarak sınır boyunda bazı tedbirler alındığını söylemiştir. Romanya'nın böyle bir talepte bulunmasına neden olarak Rusya'nın bazı askeri tedbirler aldığı ve İngiltere ile Türkiye arasında savaş çıkması durumunda Boğazların kapanabileceği endişesi gösterilmiştir.¹⁰¹

Türkiye ile Romanya arasındaki ilişkilerin ana konusu 1920'ler boyunca hep Rusya olmuştur. Romanyalı diplomatlara göre Türkiye ile Sovyetler Birliği'nin ilişkileri çok ileri bir seviyededir. Bu durum Romanya ile Türkiye'nin birbirlerine yaklaşmaları önündeki en büyük engeldir. Hatta bazı meselelerde Romen Diplomatlar Türkiye'yi Rusya'nın çıkarlarının sözcüğünü yapmakla suçlamıştır. Buna rağmen Türkiye Romanya ile Rusya'nın arasını düzeltmek için çaba göstermekten kaçınmamıştır. Ekim 1925'te Türkiye Dışişleri Bakanı Tefik Rüştü, Romanya Elçisi Filality ile yaptığı bir konuşmada, Türkiye'nin Rusya ile olan ilişkilerinin karşılıklı olarak birçok avantajı olduğunu söylemiş. Özellikle ekonomik avantajlarının ileri seviyede olduğundan bahsetmiştir. Rusların Komünist propagandası meselesinde ise Türkiye'nin böyle bir endişesi olmadığını Rusya'da yaşayan kırk milyon Müslüman olduğunu ve Türkiye'nin bu Müslümanları tahrik etmemesi için Rusya'nın Türkiye'ye karşı propaganda yapmayacağını söylemiştir. Tefik Rüştü ayrıca Sovyet-Romen ilişkileri ile ilgili olarak Romen Dışişleri Bakanı Duca'ya bazı açıklamalarda bulunmuştur. Tefik Rüştü'ye göre Rusya Romanya'ya karşı saldırgan bir tutum takınmayacaktır. Besarabya için savaşa girme niyetleri yoktur. Er ya da geç Besarabya meselesi Romanya ve Rusya arasında yapılacak bir anlaşma ile son bulacaktır. Sovyetler Birliği'nin en büyük düşmanı İngiltere'dir. Almanya'nın Locarno

¹⁰⁰ BOA, HR. İM. Dosya No:123 Gömlek No:63.

¹⁰¹ BCA, Fon No:30-10-0-0 Yer No: 246-666-5.

Antlaşmaları'na katılmasını ise kendilerine yapılmış bir ihanet olarak değerlendirmektedirler.¹⁰²

Lozan Barış Antlaşması'nda kararlaştırılmış olan Türkiye Romanya arasında mevcut meselelerin çözümü için konferanstan bir süre sonra her iki devlet de harekete geçmiş ve meselelerini çözmek için çalışmalara başlamışlardır.

4.3. BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NDA ROMANYA'NIN İŞGALİ SIRASINDA TÜRKİYE'YE GETİRİLEN ROMEN MALLARININ İADESİ MESELESİ

Birinci Dünya Savaşı sırasında ilk dönem tarafsız kalan Romanya daha sonra İtilaf Devletleri tarafında savaşa katılmıştır. Bunun üzerine Almanya, Avusturya- Macaristan, Bulgaristan ve Osmanlı Devleti düzenledikleri ortak bir hareketle Romanya'yı yenilgiye uğratmışlar ve topraklarının büyük bölümünü işgal etmişlerdi. 1918 yılı sonlarına kadar süren işgal sırasında işgale katılan devletler Romanya'da mevcut bulunan bazı fabrikalardaki makineler ve eşyaları müsadere ederek kendi ülkelerine götürmüşlerdir. Yine Romanya'ya ait araç ve gereçlere, savaş malzemelerine el koymuşlardır. Özellikle Romanya'nın sahip olduğu tarımsal kapasite ve petroler Almanya tarafından kullanılmış ve savaşın Almanya tarafından daha uzun süre idame ettirilebilmesini sağlamıştır.¹⁰³ Bu işgal sırasında Osmanlı Devlet'i tarafından el konulan gerek Romanya Devleti'ne ait gerekse şahısların mülkü olan mallardan hala mevcut olanlarının Romanya'ya iade edilmesi Lozan Barış Antlaşması'nda kabul edilmiştir. Romanya'nın ise mütareke yıllarında bazı Türk mallarına el koyduğu bilinmektedir. Bu malların iade edilmesi de bu antlaşma çerçevesinde sağlanacaktır.

Lozan Antlaşmasının 67. maddesinde Türkiye ve Romanya devletleri 1. Dünya Savaşı sırasında birbirlerinin orduları veya idareleri tarafından diğer devletin arazisinde zapt edilmiş veya el konulmuş malların iadesi konusunda birbirlerine taahhüt vermişlerdir. Birbirlerinin topraklarına nakledilmiş olan malların tespiti ve iadesi hususunda kolaylık gösterilmesi kararlaştırılmıştır. Bu tespit ve arama işlemlerinin antlaşma yürürlüğe

¹⁰² Emanuel Ploeanu, Romania and Turkey in the "20's: Between Uncertainty Goodwill and Divergences. Some Mutual Perceptions, *Turkey&Romania A History of Partnership and Collaboration in the Balkans*, (İstanbul: Tük Dünyası Belediyeler Birliği Publications, 2016), s.522-523.

¹⁰³ bak. s.22-23

girdikten sonra altı ay içerisinde yapılması kararlaştırılmıştır. Romanya antlaşmanın bu maddesine dayanarak Türkiye topraklarında yapılacak olan malların tespiti için Türk ve Romen memurlarından oluşacak bir komisyon kurulması teklifinde bulunmuştur. Ancak Türkiye Dışişleri Bakanlığı antlaşma maddeleri içerisinde böyle bir heyetin kurulmasına dair bir madde olmadığı gerekçesiyle bu teklifi reddetmiştir. Bunun üzerine Romanya Hükümeti teklifini değiştirerek malların iadesiyle ilgilenmek üzere Elçilikte görevli ataşemiliterini ve bir mühendisi görevlendirmiştir. Bu kişilere Türk yetkililerle görüşme talimatı verilmiş ve iadesi talep edilen malların listesi İstanbul'da bulunan murahhaslığa gönderilmeye başlanmıştır. Türk yetkililer böyle bir kurulun oluşturulmasını kabul etmemiş bunun komisyon kurmaktan bir farkı olmadığını beyan etmişlerdir. Romanya Hükümeti böyle bir heyetin antlaşma gereği kurulması gerektiği konusunda ısrarcı olmuşlar ancak Türk yetkililer Lozan Antlaşması'nda böyle bir heyet teşekkül ettirilmeli gibi bir anlam bulamadıklarını Romen temsilcilere ifade etmişlerdir. Romenlerin sunduğu her iki teklif içerisinde kurulacak heyetin veya komisyonun görevleri veya yetkilerine dair bir bilgi verilmemiştir. Sadece Romenler iki tarafın eşit şartlar altında bulunmasını gerektiren bir yapı olmasından bahsetmişlerdir. Türk tarafı oluşturulacak heyete bir mahkeme gibi yetki verilmesini kabul etmeyeceklerini söyleyerek böyle bir yetki verme hakkı hem Lozan Antlaşmasına hem de yürürlükte bulunan kanunlara uygun değildir görüşünü savunmuşlardır. Türkiye kendi topraklarında bulunan Romanya'ya ait malların ve eşyaların tespit ve iade edilmesi için Romenlerin bazı memurlarını vazifelendirmesini antlaşma gereği kabul etmiştir. Hatta mal sahipleri bizzat ya da vekilleri aracılığıyla mallarının tespitinin ve iadesinin talep edilmesini isteyebilirler. Aynı şekilde her iki devlet idareleri gerekli evrakın ve vesikaların tespiti konusunda kolaylık gösterilmesini de taahhüt etmişlerdir. Türk Dışişleri yetkilileri Romen tekliflerini Romanya memurlarına yardımcı olmak maksadıyla bazı Türk memurların görevlendirilmesi şeklinde yorumlamışlardır. Türkiye bu teklifleri kabul etme hakkına sahip olmasına rağmen kendisi için faydalı ve uygun olmayacağı gerekçesiyle bu teklifleri reddetmiştir. Söz konusu mallar Türkiye'de farklı yerlerde ve farklı idarelerde olduğu için yapılacak işler oldukça vakit alacak ve masraflı olacaktır. Romanya tarafından gönderilen listelerde yer alan malların şu an nerede ve hangi idarenin yönetiminde olduğu belli olmadığından listeler gerekli yerlere ulaştırılamamıştır. Türkiye'ye göre yapılması gereken Romen memurlarının ya da mal sahiplerinin doğrudan mallarının bulunduğu idareye başvurmalarıdır. Antlaşmanın nüshaları malları ellerinde bulunduran idarelere verilmiş ve onların tespit ve devir

işlemlerinde kolaylık göstermesi istenmiştir. Gerekğinde Dışişleri Bakanlığı kendi yetkileri çerçevesinde devir işlemlerine müdahil olabilir. Bu şartlar altında işlemlerin gerçekleştirileceği Romanya elçiliğine bildirilmiştir.¹⁰⁴

Sonunda Romanya ile Türkiye arasında malların iadesi işlemleriyle ilgilenmek üzere Muhtelit Hakem Mahkemeleri kurulması kararlaştırılmıştır. Bu mahkemede Türk ve Romen üyeler yer almaktaydı. Mahkeme hem Romen Devleti'nin başvurularını değerlendirmiş hem de şahıslara ait taleplerle ilgilenmiştir. Romanya'da yaşayan fakat daha sonra Lozan Antlaşmasından sonra Türkiye'ye göç eden Türkler de bu mahkemeye başvurarak mallarının iadesini talep etmişlerdir. Lozan Barış Antlaşması hükümlerine göre değerlendirme yapılarak malların iade süreci mahkeme tarafından takip edilmiştir. Mahkemeye yapılan başvurularla ilgili olarak birçok belge Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi'nde mevcuttur.

4.4. ROMANYA VE TÜRKİYE ARASINDAKİ MEZARLIKLAR MESELESİ VE ÇÖZÜMÜ

Birinci Dünya Savaşı sırasında Romanya topraklarında müttefiklerine yardım için bulunan Türk Ordusu'ndan çok sayıda asker şehit olmuştur. Türk Ordusu tarafından esir alınıp Türkiye'ye getirilen çok sayıda Romen askeri de Türk topraklarında hayatını kaybetmiştir. Bu askerlerden bu süre zarfında hayatını kaybedenlerin defnedildikleri yerler ve isimleri Romanya tarafından Mondros Mütarekesi'nden sonra talep edilmiştir. Osmanlı Hükümeti Romanya temsilciliğine 1919 yılı sonlarında verdiği cevapta bu askerlerin defnedildikleri yerlerin listesini vermiştir.¹⁰⁵ Romen askerleri daha çok İstanbul ve çevresindeki gayr-i Müslim mezarlıklarına ve esir tutuldukları Anadolu'nun çeşitli yerlerine defnedilmişlerdir. Romen esirler Türkiye'de bulundukları süre zarfında Osmanlı erkek nüfusunun ve dolayısıyla işgücünün silahaltına alınmış olmasından dolayı açığa çıkan işgücü açığını kapatmak için kullanılmışlardır. Konya'da tarım üretiminde yaşanan işgücü talebinin

¹⁰⁴ BOA, HR. İM. Dosya No:56 Gömlek No:10

¹⁰⁵ BOA, Hariciye Hukuk Müşavirliği İstişare Odası. Dosya No:69 Gömlek No:25 ;Hariciye Nezâret-i Celilesine Mâruz-ı Çâkerleridir, Romanya Ordusuna mensup üserây-ı harbiyeden memleketimizin muhtelif mahallerinde vefat edenlerin miktarını meşur cetvel ile bunların bakiyye-i akâmetinin Romanya'ya nakline mütedâir Romanya Fevkalade Komiserliğinin tezkiresi sureti leffen takdim edilmiştir. Diğer muharip hükümetler beyninde münakit bu gibi mukavelâta nazaran bu babdaki mütâlâa-i sâmiye-i nezaret penahilerinin işarı Romanya'daki Osmanlı şehitlerinin bakiyye-i akâmetinin nakli için mukâbil esâsat ve şerâitin tespit ve enbası menut-ı rey-i devletleridir. Ol babda emr u ferman hazret-i men lehül emrindir. 15 Ağustos 1338 Harbiye Nazırı.

karşılanması için İstanbul'a getirilen Romen savaş esirleri Konya bölgesine yollanarak tarlalarda çalıştırılmıştır. Romen esirler ayrıca madenlerin Kütahya'dan Tavşanlı bölgesine hızlı bir şekilde nakledilebilmesi için yapılan yol çalışmalarında da kullanılmışlardır.¹⁰⁶ Hayatını kaybeden Romenlerin büyük çoğunluğunun Tavşanlı'ya defnedilmesi Romen esirlerin büyük kısmının bu bölgedeki kamplarda tutulduğunu ve yine bu bölgedeki işlerde çalıştırıldığını gösterir.

Tablo 1. Türkiye’de Defnedilen Romen Esirlerin Defnedildikleri Yerlerin Listesi ve Defnedilen Kişilerin Sayısı¹⁰⁷

Defnedilen Yer	Defnedilen Kişi Miktarı
Tavşanlı	1424
Niğde-Bor	304
Balıkli-İstanbul	244
Topkapı-İstanbul (Müslüman)	3
İlgın	3
Kadıköy Rum Kabristanı	21
Hadımköy	13
Uzunköprü	2
Şişli Ortodoks Mezarlığı	10
Felemenk Maslahatgüzarlığınca Defnedilen	1
Beyoğlu Japon Mektebi Hastanesi	1
Afyonkarahisar	7
Mamure(Adana Civarı)	3
Ayestefanos Rum Mezarlığı	8
Makriköy	7
Bahçe(Adana Civarı)	7
Musul	1
Mardin	1
İstanbul Ferhatpaşa(Müslüman)	5
Tekfurdağı	1
Beyoğlu Rum Mezarlığı	2
Orta Yıldırım Ortodoks Mezarlığı	2
Konya Ereğli Rum Mezarlığı	5
Bursa	6
İzmit	1
Bursa Şüheda Mezarlığı(Müslüman)	6
Derince	2
Resulayn	2
Diyarbakir Lice Postane Civarındaki Kabristan	1
Beyoğlu Protestan Mezarlığı	1
Pozantı Hastanesi Civarı	2
Konya	1
Ortaköy Küçük Ayazma Mezarlığı	1
Bilinmeyen	83
TOPLAM	2181

¹⁰⁶Kadir Yıldırım, “Osmanlı Çalışma Hayatında İşçi Örgütlenmesi ve İşçi Hareketlerinin Gelişimi (1870-1922)”, (Basılmamış Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi, 2011), s.83.

¹⁰⁷ BOA, HR. HMŞ. İŞO Dosya No:69 Gömlek No:25.

Lozan Barış Antlaşması'nın 126. Maddesindeki mezarlıkların muhafazasına dair hüküm gereği Türkiye ile Romanya arasında bir antlaşma yapılması kararlaştırılmıştır. Bu antlaşma ile 27 Ağustos 1916 tarihinden itibaren savaşırken ya da başka bir sebeple hayatını kaybetmiş askerler ile aynı tarihten itibaren vefat etmiş olan savaş esirleri veya sivil tutukluların mezarlıklarının idaresi ve muhafazası hakkında bir antlaşma yapılmıştır. Bu antlaşma ile öncelikle mezarlıkların ve anıt yapılacak yerlerin tespit edilmesi amacıyla bir komisyon kurulması kararlaştırılmıştır. Bu komisyonun görevleri defin işlemlerinin yapıldığı yerleri tespit etmek, gerekirse mezarlıkları birleştirmek ve anıt yapılacak yerleri belirlemektir. Yine defnedilmiş kişilerin kimliklerini tespiti çalışmak ve mezarlıklar ile anıtların planlarını yaparak hükümetlere onaylatmaktır. Türkiye kendi vatandaşlarına ait mezarlıkların Bükreş, İbrail, Kalas ve Mecidiye şehirlerinde birleştirilmesini istemiştir. Türkiye'deki Romenlerin mezarları ise İstanbul'da birleştirilecektir. Taraf devletler mezarlıkları ve anıt alanlarını birbirlerine devretmeyi taahhüt etmişlerdir. Antlaşmanın bu şartlar altında yapılması için Türk Hükümeti bir kararname ile Bükreş Elçiliği Maslahatgüzarı Mehmet Ali Bey'e 28 Mayıs 1930 tarihinde yetki vermiştir.¹⁰⁸ Bu antlaşma ile Lozan'da kararlaştırılan Romanya'dan getirilen malların iadesi meselesinden sonra bir mesele daha halledilmiştir.

¹⁰⁸ BCA, Fon No:30-18-1-2 Yer No:11-38-16

BEŞİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE VE ROMANYA ARASINDA RESMİ TEMASLARIN KURULMASINDAN SONRA SİYASİ İLİŞKİLERİN GELİŞİMİ

5.1. TÜRK DIŞ POLİTİKASI VE ROMANYA

Türkiye Bağımsızlığını Lozan Antlaşmasıyla bütün dünyaya kabul ettirdikten sonra izleyeceği politikayı mevcut statükoyu korumak olarak belirlemiştir. “Yurtta Sulh, Cihanda Sulh” prensibinden hareketle hem ülke içerisinde hem de yakın çevresinde yeni bir savaşın yaşanmaması için son derece dikkatli ve tedbirli davranmaktadır. Ancak Versay Antlaşması ile kurulan yeni Avrupa düzeninin barışı uzun süre koruyamayacağı açıkça kendini göstermektedir. Dünya Barışını korumak için kurulan Milletler Cemiyeti sadece savaşın galip devletlerinin menfaatlerini koruma aracı haline gelmişti. Almanya Versay Antlaşması ile Fransa’ya Alsace-Lorraine bölgesini ve Polonya’ya doğusundaki topraklarının bir kısmını bırakmıştı. Ayrıca yine bu antlaşma ile ağır maddi yükümlülükler altına girmişti. 1925 yılının sonunda imzalanan Locarno Antlaşması ile Almanya Fransa ile bir yumuşama dönemine girmiş ve uluslar arası düzende yerini almıştı. Ancak bu antlaşmada Almanya Çekoslovakya ve Polonya sınırları üzerinde bir güvence vermemiştir. Bu antlaşmadan sonra Almanya 1926 yılında Milletler Cemiyeti’ne girdi.¹⁰⁹

Avrupa’nın yeni kurulan veya sınırlarını büyüten devletleri bu yeni düzen içerisinde kendilerini hiçbir zaman güvende hissetmediler. Polonya, Almanya ve Sovyetler Birliği’ne karşı Fransa ve İngiltere’ye dayanarak kendini güvence altına almaya çalışıyordu. Çekoslovakya yine Almanya ve Macaristan’ın olası toprak taleplerine karşı ittifaklar kurma amacındaydı. Yugoslavya Sırp Kralının yönetiminde Avusturya-Macaristan’dan aldığı topraklarla sınırlarını oldukça genişletmişti. Makedonya konusunda Bulgaristan ve

¹⁰⁹ Rifat Uçarol, *Siyasi Tarih (1789-2014)*, (İstanbul: Der Yayınları, 2015), s.691.

Yunanistan'la anlaşmazlıklar yaşıyordu. Özellikle Bulgaristan'ın Makedonya konusunda girişimde bulunmasından endişeli idi. Romanya ise Birinci Dünya Savaşı öncesi küçük bir devletken şimdi Avrupa'nın hem toprak hem de nüfus olarak önde gelen ülkelerinden biri haline gelmişti. Özellikle Sovyetler Birliği'ne karşı derin bir güvensizlik içerisinde buluyordu.

1925 yılı sonlarında Almanya'nın Locarno Antlaşması ile Batılı devletlerle ilişkilerini normalleştirmeye başlaması Sovyetler Birliği'ni endişelendirmişti. Bu tarihte Batılı devletler Sovyetler Birliği ile ilişki kurmak istemiyorlardı. İngiltere'nin Milletler Cemiyeti vasıtasıyla Musul sorunun kendi lehine çözümlemeye kalkması hem Türkiye'yi hem de Sovyetler Birliği'ni tekrar aynı masaya oturtmak zorunda bıraktı. Türkiye ayrıca İtalya'da yönetime gelen Mussolini yönetiminden derin endişe duymaktaydı. İtalya'nın On İki Ada'ya sahip olduğu ve Anadolu'nun hemen dibinde bulunduğu göz önünde bulundurulursa bu endişe hiç de yersiz değildir. Bu koşullar altında Türkiye ile Sovyetler Birliği 1921 Moskova Antlaşmasından sonra tekrar bir dostluk antlaşması imzalama konusunda anlaştılar. 17 Aralık 1925 tarihinde imzalanan bu antlaşma ile birbirlerine karşı hiçbir ittifaka katılmamayı ve taraflardan birine saldırı olması durumunda diğerinin tarafsız kalacağını taahhüt etmişlerdir.¹¹⁰Türkiye'nin Sovyetler Birliği ile imzaladığı dostluk antlaşmasından kısa bir süre önce Bulgaristan ile de bir dostluk antlaşması imzalamıştır. Şüphesiz bu iki antlaşma Romanya tarafından hoş karşılanacak bir durum değildir.

1924 yılının sonlarından itibaren Türkiye özellikle Balkan Devletleri arasında İtalya'nın destek vereceği bir ittifak olması endişesini taşımıştır. İtalya, Yugoslavya ve Romanya arasında askeri bir ittifak antlaşması yapıldığı ve Yunanistan'ın da buna katılacağına dair bazı istihbaratların gelmesi üzerine Türkiye Dışişleri bazı tahkikatlar yaptırmıştır. Romanya'nın müttefiki olan Polonya'daki Varşova Elçiliği vasıtasıyla Polonya Dışişleri Bakanlığına bu konu ile ilgili bilgilerinin olup olmadığı sorulmuştur. Polonya Dışişleri verdiği cevapta Romanya ile kendilerinin müttefik olduğunu eğer Romanya böyle bir antlaşmaya girerse muhakkak haberleri olacağını beyan etmişlerdir. Kendilerinde böyle bir bilgi olmadığını söyleyerek bu haberleri yalanlamışlardır. Bükreş elçiliğinden alınan raporda da böyle bir ittifakın söz konusu olmadığı bildirilmiş, yalnızca Yugoslavya ve

¹¹⁰ İsmail Soysal, *Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları I. Cilt (1920-1945)*, (Ankara: TTK Basımevi, 1989), s.264.

Yunanistan arasında daha önce yapılmış olan ittifakın yenilenmesi için çalışıldığına dair bilgiler olduğu Ankara'ya iletilmiştir.¹¹¹

Türkiye'nin iki savaş arası dönemde tehdit olarak algıladığı en önemli ülke İtalya olmuştur. Mussolini'nin iktidara gelmesiyle beraber faşist bir diktatörlük haline gelen ve Akdeniz'de yayılma politikaları izleyen İtalya'ya karşı Türkiye daima ihtiyatlı davranmıştır. Arnavutluk'u etkisi altına alan İtalya Balkanlar'da etkisini arttırma çabası içerisine girmiştir. Bazı toprak anlaşmazlıkları yaşadığı Yugoslavya ve Yunanistan ile ilişkileri mesafeli olan İtalya'nın Romanya ile ilişkileri daha ileri bir haldedir. Roma İmparatorluğu'nu tekrar diriltme hedefinde olan İtalya kendi halkı gibi Latin kökenli bir millet olan Romenler ile iyi ilişkiler kurma çabasında olmuştur. Irkçılığın yükseldiği bir dönemde İtalyan Hükümeti'nin Romanya'ya ilgi göstermesi beklenen bir durumdur. Ancak Romanya'nın İtalya ile yakınlaşması Türkiye'nin hoşlanacağı bir durum değildir. Özellikle Ege ve Akdeniz Bölgeleri üzerinde ciddi emelleri olduğu tahmin edilen tehditkar bir ülke ile Romanya'nın iş birliği içerisinde olması Türk Hükümetini ciddi bir şekilde rahatsız etmektedir. Bu sebepten dolayı Türkiye Romanya ile İtalya arasındaki anlaşmaları sürekli olarak takip etmiş ve kendi güvenliğine zarar verici bir durum olmaması için istihbarı faaliyetlerini sürdürmüştür. 1926 yılının Mayıs ayında Romanya ile İtalya arasında bazı görüşmelerin yapıldığı haberleri üzerine bu konuda Bükreş ataşemiliterimizden bir rapor istenmiştir. Bu rapora göre İtalya ve Romanya aylardan beri siyasi bir antlaşma yapma çabası içerisindeyler. Ancak henüz bir antlaşmaya varılamamıştır. Bununla beraber Romanya ve İtalya bir borç ve silah satışı konusunda anlaşmaya varmışlardır. Bu anlaşma ile Romanya İtalya'dan 200 milyon liralık bir borç alacaktır. Bu para ile Romenlerin değeri düşen paralarının değerini yükseltmeye çalışacakları tahmin edilmektedir. Türkiye'yi bu anlaşmada asıl ilgilendiren konu Romanya'nın İtalya'dan satın almak için anlaştığı altı adet denizaltıdır. Romanya'nın bu deniz altıları boğazlardan geçirmek için Türkiye'ye başvuruda bulunması konusunda ise net bir durum yoktur.¹¹²Romanya İtalya ile

¹¹¹ BCA Fon No:30-10-0-0 Yer No:226-523-2

¹¹² BCA Fon No:30-10-0-0 Yer No:219-480-4; Bükreş Ataşemiliterliğince 31 Mayıs 1926 tarih ve 59 numrolu raporunda Romanya Hükümetinin ahiren İtalya'dan yaptığı istikrazla hükümet-i mezkûreye sipariş ettiği 6 tahtelbahir hakkındaki hususata dair malumat zirde derc edilmiştir. Berây-ı malumat arz-ı keyfiyet olunur.

Başvekâlet-i celileye ve Hariciye Vekâlet-i celilesine arz edilmiştir. Erkan-ı harbiye umumi reisi namına.

Romanya İtalya Münasebeti: Aylardan beri müzakeresinden bahis olunan siyasi itilaf henüz akdedilmemiştir. Yalnız İtalya'dan yüzde sekiz faizli 200 milyon liralık bir istikraz akdi takarrür

müttefiklik arayarak Karadeniz’de gücünü arttırma çabasıdır. Deniz gücünü yeni denizaltılarla takviye ederek Karadeniz’de Sovyetler Birliği’ne bir mesaj vermek istemektedir. Bu mesaj sadece Sovyetler Birliği’ne karşı değil Türkiye’ye karşı da yorumlanabilir. Türkiye eğer olası bir çatışma halinde Sovyetler Birliği’ne destek olmaya çalışırsa kendisi de hedef olabilir. Görüldüğü gibi Romanya ve Türkiye ilişkileri sadece dostluk temelinde ilerlememektedir. Bir güvensizlik söz konusudur.

Romanya’da 1926 yılının Mart ayında Hükümet değişikliği olmuştur. Kral Hükümete müdahale ederek Hükümet kurma görevini Romanya Halk Partisi lideri General Avarescu’ya vermiştir. Bu partinin mecliste yalnızca altı milletvekili bulunması Hükümetin kısa süreli ve zayıf olacağı şeklinde yorumlanmıştır. Yeni hükümette Dışişleri Bakanlığına eski bakanlardan Mitilineu getirilmiştir.¹¹³

İtalyan- Romen görüşmelerinden sonra 1926 yılının Haziran ayında Küçük İtilaf Devletleri arasında bir konferans toplanmıştır. Bu konferansta alınan kararlar ve sonuçlara ilişkin olarak Türkiye Romanya Dışişleri Bakanlığından Bükreş Elçiliği vasıtasıyla malumat talebinde bulunmuştur. Bu talep olumlu karşılanmış ve Konferansa ilişkin olarak Bükreş Elçiliğine bazı açıklamalar yapılmıştır. Türkiye ile Küçük İtilaf Devletleri'nin ilişkilerinin dostane olduğu, bir Balkan devleti olan Türkiye'nin Balkanlardaki barışın korunması taraftarı olmasından dolayı mutluluk duyulduğu bildirilmiştir. İstanbul'un ve dolayısıyla Boğazların Türklerin elinde bulunması bütün devletler tarafından olumlu karşılanmaktadır. Yugoslavya ve Yunanistan arasındaki meselelerin halledileceği ümidinde olduklarını beyan etmişlerdir. Bulgaristan'la ilgili olarak Bulgaristan'ın muhacirler için Milletler

etmiştir. Bu istikraz tahvilatı borsaya yüzde 78 kıymet itibariyle çıkarılacak hakiki kıymeti 174 milyon liretten ibaret olacaktır. Bu para beş sene de itfa edilecek, senevi faizi 16 milyon liret hesabıyla, iki senelik taksiti peşinen verilecek amortisman bedeli nazar-ı itibara alınmadığı halde 158 milyon liret kalacaktır. Bu istikraz muamelesiyle beraber Romen Hükümeti İtalya'ya 185 milyon liret bedelinden 6 tahtelbahir siparişi etmiştir. Bunların bedeli senevi 35 milyon liret olmak üzere beş senelik taksitlerle tesviye edilecektir. İlk taksiti istikraz edilecek paradan tevkif edilecek, Romen Hükümetine ancak 160 milyon liretlik bir meblağ kalacaktır. Romen Hükümetinin bu para ile Romen Ley'inin kıymetini yükseltmeye çalışacağı söyleniyor. Bu istikraz muamelesi ve tahtelbahir siparişi dolayısıyla tahtelbahirlerin boğazlardan geçirilmesi meselesinin de mevzubahis edildiği, gerek Romen gerek İtalyan hükümetlerinin tahtelbahirleri boğazlardan geçirmek için müsaade istihsalı maksadıyla hükümetimize müracaatta bulunacağı varit değildir. Anlaşıyor.

¹¹³ BCA, Fon No:30-10-0-0 Yer No:12-71-60; İsmet Paşa Hazretlerine, Ankara 31 Mart 1926, Bükreş Elçiliğimizden bala numrolu telgrafı, Milli Fırka ile Zerra(Çiftçi) Fırkasının hükümet teşkilinde ittifak edememeleri hasebiyle umum ittifak hilafına olarak Kral kabine teşkilini Halk Fırkasına havale eylemiştir. Fırkanın Reisi General Averescu Başvekâlete ve sabık nazırdan Mitilineu Hariciye Nezaretine tayin edilmiştir. Fırkanın meclis-i mebusanda yalnız altı azası vardır. Mevcudiyeti muvakkat addedilmektedir.

Cemiyeti aracılığıyla borç talebinde bulunması değerlendirilmiştir. Muhacirler için borç almanın insani bir mesele olduğu değerlendirilmiş ancak Bulgaristan'ın aldığı borcu silahlanmaya harcamaması için Milletler Cemiyeti tarafından denetlenmesi kararı alınmıştır. Bulgaristan'da Dobruca komitesi tarafından Romanya aleyhine yapılan gösterilerle ilgili Romanya Dışişleri Bakanı Küçük İtilaf Devletleri nezdinde şikayette bulunmuştur. Rusçuktaki gösterinin Romanya Konsolosluğu önünde yapılması ayrıca Romanya'nın tepkisine neden olmuştur. Yugoslavya ile Yunanistan arasındaki meseleler halledilebilirse bir Balkan Birliğinin kurulması önünde bir engel kalmayacağı görüşü Romanya Hükümeti'nde hakimdir. Ayrıca Romanya açısından en büyük tehdit kaynağı olan Rusya karşısında İttifak üyeleri kendi politikalarını geliştirme konusunda serbest bırakılmıştır. Bu şu anlama gelmektedir. Rusya ile geleneksel müttefiklik ilişkilerine sahip olan Yugoslavya Romanya'ya yönelik olası bir Rus müdahalesinde Romanya'ya destek olmayı taahhüt etmemektedir. Ayrıca Romanya'nın Fransa ve İtalya ile ayrı ayrı bir dostluk antlaşması yapma arzusu yüksektir. Romanya'nın Duca'dan sonra yeni Dışişleri Bakanı olan Mitilineu da selefi gibi Türkiye- Romanya dostluğuna taraftar olduğunu beyan etmiştir. Türkiye'nin Romanya'nın Rusya ile olan sorunlarının hallinde aracılık yapmasını önceki Bakanın da arzuladığı şekilde tekrar edilmiştir. Romanya İngiltere ile Türkiye arasında Musul meselesinin halledilmesinden de ayrıca memnun olmuştur. Çünkü Türkiye ile İngiltere'nin savaş durumuna gelmesi kendisi açısından Boğazlar konusunda oldukça tehlike bir durumdur. Bu konferansta Küçük İtilaf'ı Milletler Cemiyeti'nde hem nüfus hem de toprak olarak en büyük ülke olan Romanya'nın Dışişleri Bakanı'nın temsil etmesi kararlaştırılmıştır. Hareketlerinin dostça olmadığı açık olan Macaristan'ın faaliyetlerinin devamlı olarak gözlemlenmesi kararı alınmıştır. Balkan İttifakı'nın bir an önce kurulması için Romanya'nın Yunanistan ve Yugoslavya arasında arabuluculuk yapması bu konferansta alınan diğer bir karardır.¹¹⁴Romanya'nın müttefiklik ilişkileri ile kendini korumaya alma çabası Macaristan ve Bulgaristan'a karşı başarılı olmuştur. Ancak en büyük tehdit kaynağı olarak gördüğü Rusya'ya karşı Polonya ile bir ittifak yapabilmiştir. Öte yandan Rusya'nın tehditlerine karşı Rus dostu görünen Türkiye'nin Boğazlara hakim olması Romanya'yı batılı dostlarından gelmesini beklediği yardımlara karşı belirsizlik içerisinde bırakmaktadır. Bu yüzden Romanya iki savaş arası dönemde yumuşak karnı olan Boğazlardan dolayı hep Türkiye ile iyi ilişkiler geliştirme siyaseti izleyecektir.

¹¹⁴ BCA, Fon No:30-10-0-0 Yer No:226-523-5

5.2. 1923'TEN SONRA ROMANYA'DA SİYASAL DURUM

Romanya Kralı I. Carol hükümlerliliği döneminde siyasi hayatta anahtar bir rol oynamıştır. Daha sonra Kral olan Ferdinand ise savaştan sonra 1923'te kabul edilen yeni anayasa ile birlikte oldukça geniş yetkilere sahip olmuştur. Bu geniş yetkilerinden bazıları şöyleydi. Meclis dışından bakan atayabilir veya herhangi bir bakanı görevden alabilirdi. Ancak yetkilerini kullanırken meclis çoğunluğunun görüşlerine aykırı kararlar vermekten kaçınırdı. Eğer bakanlar kurulu meclisle uyumlu çalışamazsa hemen görevden alınır yerine Kral tarafından yenileri görevlendirilirdi. Yasaları veto hakkı vardı ancak meclisten geçen yeni yasalara karşı bu yetkisini kullanmamıştır. Kral ayrıca kararname çıkarma yetkisine de sahipti. Uluslar arası antlaşma yapma yetkisine sahipti. Bununla beraber anlaşmalar meclis onaylamadan geçerli sayılamazdı. Sadece meclisin savaşa ve barışa karar verme yetkisi vardı.¹¹⁵Yeni anayasanın bir sonucu da etnik gerilimin artmasıydı. Merkezi hükümetin Transilvanya idaresine daha fazla el atması Macarların tepkisini çekmişti.¹¹⁶

Liberal Parti ve Bratianu iktidarı Mart 1926 ve Haziran 1927 arasındaki yaklaşık on beş aylık dönem hariç 1927 yılı sonuna kadar devam etti. Bu sürenin sonuna yaklaştığında Romanya'da II. Carol problemi siyasi hayatı meşgul etmeye başlamıştı. O sırada veliaht olan Carol metres hayatı yaşadığı Elena Lepescu ile ayrılması talebini reddetmişti. Başbakan Bratianu bunun üzerine Kral Ferdinand'ın desteğiyle Carol'u kraliyet ailesi üyeliğinin ayrıcalıklarından vazgeçmeye zorladı. Ancak Carol sadece veliahtlıktan vazgeçebileceğini Kraliyet ailesinin ayrıcalıklarından vazgeçmeyeceğini söyledi. Carol o sırada hasta olan Kral öldükten sonra destekçilerinin olduğu Liberaller sayesinde siyaset arenasında önemli bir rol oynamak istiyordu.¹¹⁷Prens Carol'un veliahtlıktan vazgeçtiği ve yeni veliaht olarak oğlu Mihai'nin seçildiği 9 Ocak 1926'da Türkiye'nin Bükreş Elçiliğine bir tahrir ile bildirildi.¹¹⁸Liberaller iktidardayken 20 Temmuz 1927'de Kral Ferdinand hayatını kaybetti. Başbakan Bratianu tarafından oluşturulan Kraliyet Konseyi yeni Kral ilan edilen küçük yaştaki Mihai adına Krallık görevini devraldı. Bu tarihten kısa bir süre sonra Başbakan İonel Bratianu'nun 24 Kasım 1927'de hayatını kaybetmesi Liberaller için

¹¹⁵ Keith Hitchins, *Rumania 1866-1947*,(New York: Oxford University Press, 1994), s.379.

¹¹⁶ Afrodita Anton, *The Balkan Peninsula Romania, Between The First And The Second, 1920-1939*, (Bloomington, İndiana: Authorhouse, 2004), s.18

¹¹⁷ Keith Hitchins, *Rumania 1866-1947*,(New York: Oxford University Press, 1994), s.411.

¹¹⁸ BCA 30-10-0-0/246-666-6

yıkıcı sonuçlara yol açtı.¹¹⁹Bratianu'nun ölümünden sonra Liberallerin lideri ve yeni başbakan Vintila Bratianu oldu. İonel Bratianu ile Kral Ferdinand iyi bir birliktelik oluşturarak ülkeyi uzunca bir süre istikrar ile yönetmişlerdi. Şimdi her ikisinin de hayatını kaybetmesi siyasi olarak çeşitli güç odaklarını harekete geçirdi. Daha önce Krallık hakları elinden alınan Carol Krallığını ilan etmek için harekete geçmekte gecikmedi. Carol'u destekleyen Ulusal Köylü Partisi ve diğer partiler hükümet üzerinde baskıya başladılar. Muhafazakar Kraliyet konseyi Carol'un Kral olmaması için çaba göstermeye devam etti. Vintila Bratianu hükümeti üzerine yapılan baskılar ve Liberallerin yolsuzluğa bulaştığı iddiaları nedeniyle Bratianu Kasım 1928'de istifa etmek zorunda kaldı. Kasım 1928'de yapılan seçimleri Ulusal Köylü Partisi kazandı ve böylece Romanya'da yeni bir dönem başlamış oldu.¹²⁰

5.3. ROMANYA'NIN DIŞ POLİTİKASI (1920-1930)

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Balkanların hem toprak hem de nüfus olarak en büyük ülkesi haline gelen Romanya statükonun ve Versay düzeninin en önemli savunucularından biri olmuştu. Komünist Parti haricinde bütün siyasi partiler dış politikada benzer argümanlara sahipti. Romen politikacıların dış politikada dayandığı temel ülke Fransa'ydı. İngiltere daha sonra gelen en önemli müttefik ülkeydi. Fransa ve İngiltere Romanya tarafından Doğu Avrupa'da Sovyetler Birliği ve Almanya'ya karşı barışın en önemli koruyucuları olarak görülüyordu. Macaristan ve Bulgaristan'ın revizyonistliği ikinci derece bir önem arz etmekteydi. Bu iki ülke yapılan ittifaklar sayesinde ciddi bir tehdit olmaktan uzaktı. Ancak Sovyetler Birliği her zaman Romanya'nın en çekindiği ülke konumunu muhafaza etmekteydi. Boğazları kontrol eden ve bir Sovyetler Birliği dostu olan Türkiye Romanya'nın ulusal güvenliği için stratejik bir ülke olma özelliğine sahipti. Romanya Avrupa'da barışın ve sükunetin en önemli dayanağı olarak görülen Milletler Cemiyeti'nin en önemli destekçilerinden biriydi. Romanya düzenin devamı için Küçük İtilaf ve Balkan Paktı gibi bölgesel ittifaklar yapmaktaydı.¹²¹Romanya'nın en büyük dayanağı olan Fransa'nın tavrında 1924 yılından itibaren bazı değişiklikler gözlemlenmeye başladı. Fransa Sovyetler Birliği ile ilişkilerini düzeltmek istiyordu. Bunun en önemli sebebi

¹¹⁹ Keith Hitchins, *Rumania 1866-1947*,(New York: Oxford University Press, 1994), s.413.

¹²⁰ Stephen A. Fischer-Galati, *Twentieth Century Rumania*, (New York: Columbia University Press, 1991), s.41.

¹²¹ Keith Hitchins, *Rumania 1866-1947*,(New York: Oxford University Press, 1994), s.426.

muhtemel Alman yayılcılığına karşı doğuda kendine bir dost bulmaktı. Ekim 1924'te iki ülke arasında müzakereler başladı. Geleneksel olarak Fransa'ya yakın olan Romanya bu yakınlaşmadan rahatsızlık duyuyordu. Sovyetler Birliği'ne karşı direniş göstermek konusunda Romanya tam bir birliktelik halindeydi.¹²²Fransa ile bir ittifak anlaşması yapmak isteyen Romanya'nın isteği kabul edilmiyordu. Fransız Hükümeti Romanya'yı bir ittifak yapılacak kadar ciddi askeri güce sahip bir ülke olarak görmemekteydi. 10 Haziran 1926'da bir antlaşma yapıldı. Ancak bu antlaşma herhangi bir saldırı halinde sadece askeri danışmanlık vermeyi kapsıyordu. Fransa Romanya'nın saldırıya uğraması halinde askeri gücüyle yardım yapmayı taahhüt etmemişti. Fransız Hükümeti'nin bu antlaşmayı önemli görmemesine karşın Romen liderler bunu bir ittifak olarak algılıyorlardı. İngilizlerin Romanya'ya bakışı daha farklıydı. İngilizler Romanya'ya bir Fransız uydusu gözüyle bakıyorlardı. Bununla beraber Romanya'nın petrol sanayisinde en büyük yatırım İngilizlere aitti.¹²³

Fransızlarla müttefik olduklarını düşünseler bile Romanya Fransa'nın koşulsuz desteğini sağlayamamıştı. Bu yüzden 1926 yılından itibaren Avrupa'nın büyüyen güçlerinden Mussolini yönetimindeki İtalya ile yakınlaşmaya başladı. Mussolini Romanya ile olan ilişkilere büyük önem vermesine rağmen ilişkilerin ilk olarak ekonomik amaçlı olmasını askeri bir ittifakın daha sonra gündeme gelmesini istiyordu. Eğer doğrudan askeri bir ittifak yapılırsa bunun uluslar arası alanda hoş karşılanmayacağı ve Romanya'nın bu işten kazançlı çıkmayacağı açıktı. İtalya'nın Romanya ile ilgilenme sebeplerinden biri Romanya'nın sahip olduğu petrol kaynaklarıydı. Mussolini Latin kökenleri dolayısıyla Romanya'yı Balkanlardaki en önemli ülke olarak görmekteydi. İtalya ayrıca Romanya vasıtasıyla Avrupa kıtası üzerindeki etkisini arttırmayı amaçlıyordu. Ancak İtalya ile Romanya'nın yakınlaşması Romanya'nın Macaristan'a karşı müttefik olarak yanında yer alan Yugoslavya'yı endişelendirdi.¹²⁴Romanya-İtalya yakınlaşması Türkiye'nin de yakın takibinde olmaya devam etmekteydi. İtalya'nın Akdeniz'deki yayılcı politikalarından rahatsızlık duyan ülkelerin başında Türkiye gelmekteydi.

¹²² Afrodita Anton, *The Balkan Peninsula Romania, Between The First And The Second, 1920-1939*, (Bloomington, Indiana: Authorhouse, 2004), s. 23.

¹²³ Keith Hitchins, *Rumania 1866-1947*, (New York: Oxford University Press, 1994), s.428.

¹²⁴ Afrodita Anton, *The Balkan Peninsula Romania, Between The First And The Second, 1920-1939*, (Bloomington, Indiana: Authorhouse, 2004), s.34.

Romanya dış politikada oldukça karmaşık bir siyaset izliyordu. Fransa'nın Sovyetler ile ilişki kurmaya başlaması onları İtalya ile müttefiklik aramak zorunda bırakmıştı. İtalya ile olan yaklaşma ise hem Macaristan'a hem de Bulgaristan'a karşı Küçük İtilaf içerisinde müttefiki olan Yugoslavya'yı endişelendiriyordu. Arnavutluk üzerinde kuvvetli bir etkiye sahip olan İtalya'nın Balkanlar üzerinde etki kurması Yugoslavya'nın en önemli endişelerindendi. Yugoslavya ile toprak anlaşmazlıkları olan İtalya'nın Balkanlar üzerinde etki kurması Romanya haricinde hiçbir ülkenin isteyeceği bir durum değildi. Paris Barış Konferansı'nda Fransa tarafından gündeme getirilen Tuna Konfederasyonu Romanya tarafından bağımsızlıklarına bir müdahale olabileceği endişesiyle reddedilmişti. Romanya büyük devletlerin Balkan ülkeleri üzerinde hegemonya kurmasından endişe ediyordu. Bu durum Fransa'nın Romanya'ya olan güvenini azaltmıştı. Ayrıca Balkanlardan daha önemli bir mesele olarak görülen Almanya'nın geleceği konusunda tıpkı Birinci Dünya Savaşı'nda olduğu gibi Rusya belirleyici bir rol oynayabilirdi. Romanya'nın bir diğer müttefiki olan Polonya'nın Küçük İtilaf üyesi Çekoslovakya ile bazı toprak anlaşmazlıkları mevcuttu. Romen Hükümeti Polonya'yı Küçük İtilaf'a dahil etmek istese de bu mümkün olmadı. Sadece Sovyetler Birliği'ne karşı bir müttefiklik antlaşması yapabilmişlerdi. Polonya'nın ayrıca Macaristan ile iyi ilişkileri vardı. Trianon Antlaşması Polonya tarafından tanınmıyordu. Bu Transilvanya'nın Romanya'ya geçtiğini de tanımamak anlamına geliyordu.¹²⁵

Romanya'nın genişleyen sınırlarını ve Avrupa'daki barışı korumak için yaptığı bütün çalışmalar, ittifak antlaşmaları hep bir yönüyle eksik kalıyordu. Kendi müttefikleri arasında uyumsuzluklar, düşmanlığa varan anlaşmazlıklar söz konusuydu. Böyle bir atmosfer içerisinde sağlam bir dış politika yürütmek ve güvenilir müttefikler bulmak çok zordu. Versay düzeni dünyaya bir barış getirmekten uzaktı. Artık sadece yeni savaşın ne zaman başlayacağını beklemek gerekiyordu. Romanya'nın sırtını dayamaya çalıştığı Batılı Devletler kendi menfaatleri çerçevesinde hareket ediyorlar, küçük ülkeler olarak gördükleri Doğu Avrupa devletleri ile koşulsuz bir müttefiklik yapmıyorlardı. Her geçen gün büyüyen Sovyetler Birliği ve Almanya tehlikesine karşı kendilerini güvene almak en önemli öncelikleriydi. Kendi güvenlikleri ve menfaatleri için küçük ülkeleri ateşe atmak onların için yapılamayacak bir seçenek değildi. Nitekim 1930'ların sonlarında bunların hepsi birer birer yaşanmaya başlayacaktı.

¹²⁵ Keith Hitchins, *Rumania 1866-1947*, (New York: Oxford University Press, 1994), s.430.

5.4. ROMANYA’NIN DIŞ POLİTİKASINDA AVRUPA VE TÜRKİYE’NİN YERİ

Birinci Dünya Savaşı’ndan galip bir şekilde çıkan ve sınırlarını genişleten Romanya bu tarihten itibaren yeni sınırlarını koruyabilmek için çeşitli ittifaklar arayışına girdi. Polonya ile Sovyetler Birliğine karşı, Yugoslavya ve Çekoslovakya ile Macaristan’a karşı ittifaklar oluşturdu. Romanya yaptığı bu ittifaklara ek olarak Fransa ve İngiltere ile müttefiklik ilişkileri geliştirmeye çalıştı. Romanya’nın bütün bu çabalarına rağmen kendini güvende hissetmesi mümkün olmadı. Öncelikle Romanya’nın ittifakları kendi içerilerinde birçok sorun taşıyordu. Müttefik kabul ettiği ülkeler birbirleriyle büyük anlaşmazlıklar içerisindeydiler. İttifak yapan ülkelerin tamamı aynı amaçlara sahip değildi. Romanya’nın en büyük tehdit olarak gördüğü ülke olan Sovyetler Birliği’ne karşı yalnızca Polonya ile bir ittifakı vardı. Muhtemel bir Sovyet saldırısında Fransa’dan yardım sözü alamamıştı. En büyük dayanak olarak gördüğü Fransa’nın Sovyetler Birliği ile anlaşmaya çalışması Romanya’yı ciddi şekilde tedirgin ediyordu. İtalya ile yapmaya çalıştığı ittifak ise hem yakın müttefiki Yugoslavya ile sorun anlamına geliyor hem de Boğazlara hakim ülke olan Türkiye’yi Romanya’dan uzaklaştırıyordu. Büyük bir çıkmaza giren Romen dış politikası Rusya ile anlaşmanın yollarını arayacak ve bu arayışta Türkiye’nin aracılığına güvenecekti.

Lozan Barış Konferansına Türkiye galip devlet statüsünde giderken Batılı müttefikler Türkiye’yi galip bir devlet olarak görmediklerini gösteriyorlardı. Onlara göre şartları ağır olan Sevr Antlaşması hafifletilecek, bu şekilde Türkiye Birinci Dünya Savaşı sonrası ağır şartlarla barış yapan eski müttefikleri gibi yenedünya düzeninde yerini alacaktı. Ancak bunların hiçbirisi olmadı. Türkiye bağımsız bir devlet olduğunu bütün dünyaya kabul ettirdi. Bazı toprak sorunlarına rağmen istediğini büyük oranda aldı. Milli Mücadele yıllarında desteğini gördüğü Sovyetler Birliği’ne yanaşarak Batılı güçlerin tehditlerinden kendini korumaya çalıştı. Osmanlı Devleti’nin uzun yıllar başarıyla sürdürdüğü denge politikasını yeni bir yorumla devam ettirme gayretine girdi. Bu politikasında İkinci Dünya Savaşı’na kadar büyük bir başarı gösterdi.

Türkiye-Romanya ilişkilerinin gelişmesinde daha istekli olan ülke Romanya olmuştur. Bunun en büyük sebebi Boğazlar ve Sovyetler Birliği’dir. Türkiye’nin Romanya ile olan ilişkileri içerisinde ekonomik ilişkiler ve Romanya’da yaşayan Türkler ön plandadır. Romanya oluşan statükoyu korumak adına Türkiye’ye dış politikasında önemli bir yer

verirken Türkiye için Romanya'nın dış politikada ciddi bir ağırlığı yoktur. Türkiye Sovyetler Birliği ile dost kalarak Batılı ülkeler ile dengeli bir dış politika geliştirmeye çalışırken komşularından ciddi bir tehdit algısına sahip değildir. Yunanistan ile ilişkiler her iki tarafın çıkarına olumlu yönde ilerlerken mübadele ile Rum azınlıkları sorunu çözülmüştür. Türkiye'nin bu dönemdeki amacı sınırlarını korumak ve on yıldan fazla süren savaşlar neticesinde harabe haline dönen ülkesini kalkındırmaktır. Doğu komşuları Sovyetler Birliği ve İran ile iyi ilişkilere sahiptir. Güney komşuları olan İngiltere ile Musul sorununu çözmüştür. Fransa ile Hatay meselesi dışında ciddi bir sorunu kalmamıştır. Trakya'daki komşuları olan Bulgaristan ve Yunanistan ile ilişkileri iyi yolda ilerlemekte ve ciddi bir toprak anlaşmazlığı bulunmamaktadır. Sadece Rodos ve Oniki Ada'ya hakim olan İtalya'nın yayılmacı siyaseti Türkiye'yi endişelendirmektedir. Bundan başka 1920'ler boyunca dışarıdan gelecek ciddi bir tehdit algısı oluşmamıştır. Türkiye'nin 1920'ler boyunca uğraştığı en büyük meseleler içeriden gelmiştir. Yeni rejimin kabul ettirilmesi sırasında birçok sıkıntı meydana gelmiştir. Özellikle Doğu bölgelerinde başlayan Şeyh Sait ve Ağrı İsyanları devletin uğraşması gereken en önemli meseleler olmuştur.

Romanya'nın komşuları ile olan problemleri çok ciddi meselelerdir. Öncelikle Sovyetler Birliği ile olan Besarabya meselesi halledilememiştir. Ayrıca Romanya'nın Macaristan'daki Sovyet Devrimini bastırması ve bunu Batılı devletlerin jandarması gibi yerine getirmesi Sovyetler Birliği'nin Romanya'ya olan düşmanlığını arttırmıştır. Sovyetlere göre Romanya Doğu Avrupa ve Balkanlarda Polonya ile beraber batılı kapitalistlerin piyon devletleridir. Bu iki devlet tarafından Bolşevik Devrimi ve iç savaş süresince yapılan faaliyetler düşmancadır ve asla unutulmayacaktır. Romanya'nın bir diğer komşusu olan Macaristan ile olan ilişkileri de en az Sovyetler Birliği ile olan ilişkileri kadar düşmancadır. Trianon Antlaşması ile topraklarının büyük çoğunluğunu kaybeden Macaristan Transilvanya ve Banat'ı Romanya'ya bırakmak zorunda kalmıştır. Bu topraklarda yaşayan çok sayıda Macar azınlık konumuna düşmüştür. Toprakları oldukça küçülen ve nüfusunun önemli bir kısmını kaybeden Macaristan için Macarların yaşadığı Romanya topraklarını almak en önemli hedef olarak görünmektedir. Macaristan Trianon Antlaşması ile Çekoslovakya ve Yugoslavya'ya da önemli miktarlarda toprak vermiş ve birçok vatandaşı bu ülkelerde azınlık durumuna düşmüştür. Macaristan'dan toprak alan üç ülke Romanya, Yugoslavya ve Çekoslovakya Fransa himayesinde Küçük İtilaf adında bir birlik kurma ihtiyacı hissetmişlerdir. Romanya'nın Güney Dobruca nedeniyle Bulgaristan

ile anlaşmazlığı çözülememiş olarak durmaktadır. Romanya komşularından Polonya, Çekoslovakya ve Yugoslavya ile iyi ilişkileri varken bu devletlerden bazılarının kendi aralarında çözemedikleri meseleleri mevcuttur. Romanya ciddi tehditler altında genişleyen sınırlarını koruma mücadelesi veren ve komşuları ile çok ciddi çözülememiş meseleleri olan bir ülkedir. Bununla beraber Romanya kendi gücü ve müttefiklerinin desteğiyle Macaristan ve Bulgaristan'a karşı kendini güvende hissederken Sovyetler Birliği'ne karşı bu güven hissini hiçbir zaman oluşturamamıştır.

Osmanlı Devleti'nin devamı olarak görülen Türkiye bir süre önce kendi hakimiyetinde olan topraklarda yaşanan bu çekişmeleri uzaktan izlemektedir ve ortaya çıkması muhtemel bir çatışmanın kendine bulaşmaması için çaba sarf etmektedir. Neredeyse yüzyıllar boyu çatıştığı Rusya ile şimdi iyi bir dostluğu vardır. Kurtuluş Savaşı'nın ilk yıllarında Türkiye kırk yıl boyunca Rusya'nın yönetiminde kalan Kars ve Ardahan'ı anavatana dahil etmiş ve Sovyetler Birliği bu kararı tanımıştı. Bu durum Türkiye'nin Sovyetler Birliği'ne daha samimi davranmasını sağlayan bir husus olarak öne çıkmaktadır. Besarabya bölgesi yüz yıldan fazla bir süre Rus İmparatorluğu'nun yönetiminde kalmış ancak nüfusunun çoğunluğu Romen milletinden olan bir bölgedir. Romanya'nın bu bölgeyi kendisine bağlamasını Sovyetler Birliği bir ihanet olarak görmektedir. Birinci Dünya Savaşı'nda müttefik olan Romanya ve Rusya Almanya ve müttefiklerine karşı beraber savaşmışlardır. Romanya başkenti ve topraklarının önemli bir kısmının işgal edilmesine engel olamamış Rusya'nın desteğiyle Boğdan bölgesini elinde tutmayı başaramamıştır. Ancak Rusya'da devrim olunca Rusya savaştan çekilmiş ve Romanya Almanya ve müttefikleri ile 1918'de Bükreş'te müstakil bir barış antlaşması yapmıştır. Bu antlaşmadan sonra Rusya'nın yaşadığı iç savaştan faydalanarak eski müttefikine ait olan Besarabya'yı işgal ederek sınırlarına katmıştır. Bu durum Sovyetler tarafından büyük bir ihanet olarak algılanmış ve asla tanınmamıştır. Batılı müttefikler savaştan sonra büyük Romanya'yı destekleseler de Sovyetler Birliği'ne karşı hiçbir zaman yeterli bir denge kurulamamıştır.

Romanya'nın ilk defa birleşmesinden ve bağımsızlığından sonra en yakın olduğu Avrupalı ülke Fransa olmuştur. Kırım Savaşı'ndan sonra Birleşik Romanya'nın kurulmasını en çok destekleyen Fransa İmparatoru III. Napolyon olmuştu. Bunun temelinde Romenlerin Latin kökenli olması ile beraber Balkanlar ve Doğu Avrupa'da bir müttefik ülke oluşturma isteği vardır. Ancak Almanya'nın büyük bir güç olarak ortaya çıkması ve 1871 Fransa-Prusya Savaşı'nda Fransa'nın yaşadığı utanç verici mağlubiyet Fransa'yı Almanların doğu

komşusu Rusya ile iyi ilişkiler kurmak durumunda bırakmıştır. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Almanya yenilmiş olsa bile yeniden tehdit haline gelmesi uzun sürmeyecektir. Böyle bir durumda Rus İmparatorluğu'nun yerini alan Sovyetler Birliği ile Fransa yeniden iyi ilişkiler kurma zorunluluğu hissedecektir. Bu durum Doğu Avrupa'daki müttefikleri Romanya ve Polonya'nın aleyhine olsa bile Fransa kendi güvenliği için bunu yapmak zorunda kalacaktır.

Fransa'nın yeterli desteğini alamayan Romanya Sovyetler Birliği ile anlaşmayı daha çok arzu eder bir hale gelmiştir. Bu durumda arabuluculuğuna güvenebileceği en önemli ülke Türkiye olmuştur. Şubat 1929'da Moskova Büyükelçiliğine Bükreş Elçisi Hüseyin Ragıp Bey atanırken onun yerine eski Ziraat Bakanlarından Sabri Bey atanmıştır.¹²⁶Bükreş Elçisinin doğrudan Moskova'ya atanması Türkiye'nin Romanya ve Sovyetler Birliği arasında arabuluculuk yapma konusunda istekli olduğunu göstermektedir.

5.5. ROMANYA'NIN DIŞ POLİTİKASINDA YAŞANAN DEĞİŞİMLER VE TÜRKİYE'NİN ROLÜ

1927 yılından itibaren Romanya'nın dış politikasında bazı değişimler yaşanmaya başlamıştır. Türkiye Romanya'nın yaşadığı bu değişimde payı olan önde gelen ülkelerden biri olacaktır. 1927 yılının Ağustos ayında Türkiye'nin Bükreş Elçisi ile görüşen Romanya Dışişleri Bakanı Türkiye ve Romanya arasında mevcut olan dostluktan memnun olduğunu ve bunu arttırmaya çalışacağını ifade etmiştir. Türkiye'nin azimli ve hızlı bir ilerleme göstermesinden duydukları memnuniyeti anlatmıştır. Bükreş Elçisinin kendisine sorduğu Balkanlar ve diğer siyasi meseleler hakkında görüşlerini bildirmiştir. Bakan Balkanların dışarıdan karışıklık kaynağı bir yer gibi gösterilmeye çalışıldığını söyleyerek bu durumun yanlış olduğunu eğer büyük devletler Balkanlara müdahale etmezlerse Balkanlarda barışın devam edeceğini söylemiştir. Romen Bakan Türkiye ile ilgili olarak Balkan barışının her iki devletin de isteği olduğunu ve mevcut durumun korunmasının iki devletin ortak hedefi olduğunu sözlerine eklemiştir. Yugoslavya ve İtalya arasında Arnavutluk kaynaklı meselelerin devam ettiğini söyleyerek bu meselenin sonucunu tahmin etmenin zorluğundan bahsetmiştir. Rusya ile ilgili olarak bazı olumlu yaklaşımlarda bulunmuştur. Büyük devletler Rusya'yı düşman görerek komünistlerin devamlı olarak güçlenmesine sebep

¹²⁶ BCA, Fon No:30-18-1-2 Yer No:2-15-30

oluyorlar demiştir.¹²⁷Romen Dışişleri Bakanı bu görüşmeden sonra Milletler Cemiyeti'nin toplantısına katılmak üzere önce Paris'e oradan da Londra'ya gitmiştir. Daha önce Trianon Antlaşması'nın değiştirileceği hakkında İngiliz gazetelerinde ve meclisinde söylentiler çıkmıştır. Bu durum Romanya'yı ciddi şekilde rahatsız etmiştir. Romanya'nın hem iç hem de dış siyasetini etkileyecek aksi bir karar çıkmasına karşı bir tavır sergilenmiştir. Macar azınlıkları konusunda yeni bir adım atılmasına karşı çıkmıştır.¹²⁸Romanya Macaristan'a karşı daha agresif bir dış politika izlerken Sovyetler Birliği ile olan ilişkilerinde daha yapıcı ve uzlaşmacı bir tavır takınmıştır.

1920'lerin sonlarına yaklaşıldığında Romanya Sovyetler Birliği'ne karşı Batı Avrupalı devletlere güvenemeyeceğini anlamaya başlamıştı. Bu yüzden Sovyetler Birliği ile masaya oturmayı şart görüyordu. Romenler Fransa'nın öncülüğünde kurulan Küçük İtilaf'ın kendileri için güçlendirilmesi gereken bir güvenlik sistemi olduğu inancındaydılar. Küçük İtilaf devletleri düzenli aralıklara toplanarak dış politikada birlikte hareket etmek istiyorlardı. 20 Mayıs 1929'da Belgrad'da Küçük İtilaf devletleri olağan toplantılarından birini yapmıştır. Bu toplantıda kuruluşundan sonra geçen on yıllık süre zarfında İtilafın günden güne zayıfladığına dair Avrupa'da oluşan düşüncelerin dağıtılması ve hala kuvvetli bir işbirliğine sahip olunduğu gösterilmek istenmiştir. Aralarındaki işbirliğinin kuvvetli olduğuna dair üye devletlerce yoğun propaganda yapılmıştır. Mevcut durumdan memnun olmayan devletler olan Sovyetler Birliği, Macaristan ve Bulgaristan'a karşı kuvvetli bir birliktelik göstermeye çalışmışlardır. Artık Fransa'nın güdümünden çıktıklarını ve

¹²⁷ BCA, Fon No:30-10-0-0 Yer No:219-480-18; Başvekil İsmet Paşa Hazretlerine, Ankara 9/8/1927

1. Bükreş Elçiliğimizden vârid olan telgrafnâme berây-ı malumât aynen ikinci maddede maruzdur. 2. Cenevre'de bulunan yeni Hariciye Nazırı ile Bükreş'e avdeti üzerine görüştüm. Londra Sefâretinden naklen gelen mumaileyh muvafık fırkalar arasında umumiyetle zeki ve muvaffak bir diplomat olarak meşhurdur. Türkiye-Romanya münâsebet-i dostânesinin devamını memnuniyetle takip ettiğini bu dostluğun tezyîdine çalışmayı kendisine vazife bileceğini söyledi. Türkiye'nin azmi ve seri terakkisinden sitâyîşle bahsetti. Balkanlar ve diğer siyasi meseleler hakkında müşâhede ve nazarını istiknâh ettim. Balkanları teşevvüsât menbaı diye gösterirler yanlıştır. Sulh olabilir. Yeter ki büyük devletlerin müdahalesi olmasın. Onu sokmamaya çalışmalı. Hiçbir surette aralarında menâfi-i tezadı olmayan Türkiye ve Romanya'nın istatükoya vâyeste bir Balkan sulhuna müşterik mesâîlerini arzu eylediğini ilâve eti. Nâzır zâhıran sükun bulmuş görünen Yugoslavya-İtalya itilâfının hakikatte vehâmetini ... istediği mütâlaasındadır. Her iki hükümetin Arnavutluk dahilinde faaliyetten geri kalmadıklarını ve faaliyetin Arnavutluk'ta ne tevli edeceğini ve onun netâyicini kestirmek güç olduğunu beyân ile bu babda harim yedini izhar etti. Yunanistan'ın ahvâlini de istikrar bulmuş gördüklerini söyledi. Muhavere esnasında büyük devletlerin Rusya siyasetine usul noktasından tarif etti. Bütün dünyayı Rusya'ya düşman göstererek komünistlerin mütemadiyen takviyesine sebep oluyorlar dedi. Tevfik Rüştü.

¹²⁸ BCA, Fon No:30-10-0-0Yer No:246-666-12.

bağımsız hareket ettiklerini gösterme amacındadırlar. Özellikle azınlıklar konusunda ortak hareket etmeye karar vermişler ve azınlıklarla ilgili Milletler Cemiyeti'nin yapacağı muhtemel değişiklikleri kabul etmeyeceklerini beyan etmişlerdir.¹²⁹

Bu sırada Macaristan ile Küçük İtilaf devletleri arasında Haziran 1929'da diplomatik bir kriz yaşanmıştır. Macaristan Başbakanı Bethlen savaş kahramanları anısına yapılan bir anıtın açılışı esnasında Macaristan'ın revizyonist politikalarını destekleyici bir konuşma yapmıştır. Bunun üzerine Macar Dışişleri Bakanını ziyaret eden Küçük İtilaf Devletlerinin elçileri hükümetlerinin bu durumdan rahatsızlık duyduğunu ve bu durumun Milletler Cemiyetine bildirileceğini bakana iletmişlerdir. Macaristan Dışişleri Bakanı elçilere Macaristan'ın Trianon Antlaşması'ndan memnun olmadığını ve barışçıl bir şekilde antlaşmanın değiştirilmesini istediklerini beyan etmiştir.¹³⁰Bu olaydan sonra Küçük İtilaf Devletleri Macaristan Hükümetini protesto etmişlerdir. Bunun üzerine Macaristan cevap olarak Romanya'ya bir nota vermiştir. Ağır ifadeler içeren bu nota üzerine Romanya Dışişleri Bakanı Mironescu notayı mecliste okuduktan sonra bir konuşma yapmıştır. Mironescu konuşmasında Macaristan'ın istediği revizyonların savaştan başka bir şekilde yapılamayacağını söylemiştir. Mironescu ayrıca Macaristan'ın tehlikeli bir yolda yürüdüğünü ve Romanya'nın gözünün devamlı olarak Macaristan üzerinde olacağını beyan etmiştir. Bütün milletvekilleri Dışişleri Bakanı'nın beyanatını onaylamışlardır. Romanya Başbakanı Maniu bunun üzerine yaptığı konuşmada başkalarına ait topraklarda kesinlikle gözlerinin olmadığını fakat kendi topraklarından ne pahasına olursa olsun hiçbir şekilde vazgeçmeyeceklerini açıklamıştır. Macaristan'a karşı askeri kontrol uygulanması ihtimali söz konusu olsa da Küçük İtilaf Devletleri arasında böyle bir karar alınmamıştır. Bu kriz öncesinde Romanya hem ekonomik sıkıntıları hem de İngiltere ve Fransa'nın yapacağı baskılarla Macaristan ile ilişkilerini normalleştirmeyi istemekteydi. İngiltere ve Fransa'nın Macaristan'a karşı bir tavır almaması sonucu Romanya Macaristan ile olan ilişkilerini düzeltme hedefinden vazgeçmiştir.¹³¹

1920'lerin sonlarına yaklaşıldığında Birinci Dünya Savaşı sonrası kurulan düzene ilişkin endişeler artmaya başlamıştı. Milletler Cemiyeti'nin savaşların önlenmesi konusunda yetersiz olduğu ortadaydı. Avrupa'da yeni düzenin en büyük koruyucusu olarak görülen Fransa kendi endişelerini gidermek ve yeni savaşların önlenmesini sağlamak için uluslar

¹²⁹ BCA, Fon No:30-10-0-0 Yer No:226-523-7.

¹³⁰ BCA, Fon No:30-10-0-0 Yer No:232-564-9.

¹³¹ BCA, Fon No:30-10-0 -0Yer No:232-564-10.

arası bir girişimde bulundu. Amerika Birleşik Devletleri'nin desteğiyle 1928 yılı Ağustos ayında "Savaşın Ulusal Siyasetin Aracı Olarak Kullanılmasından Vazgeçilmesine İlişkin Antlaşma" Paris'te imzalandı. Bu antlaşmaya Amerika Dışişleri Bakanı Kellogg ile Fransa Dışişleri Bakan Briand'ın isimlerinden dolayı "Briand-Kellogg Paktı" denmektedir.¹³² İlk anda antlaşmayı imzalayan devletlerarasında yer almayan Türkiye, Romanya ve Sovyetler Birliği daha sonra bu antlaşmayı onaylamışlardır. Sovyetler Birliği buna benzer şekilde Doğu Avrupa devletleri ve bazı komşuları ile bir protokol yaparak dünyaya barıştan yana olduğunu göstermek istemiştir. 9 Şubat 1929'da Moskova'da Estonya, Letonya, Polonya ve Romanya ile "Litvinov Protokolü" denen bir antlaşma yapmıştır. Sovyetler Birliği Türkiye'ye bu protokole katılmasını önermiş Türkiye bu öneriyi kabul ederek 1 Nisan 1929'da onaylamıştır.¹³³ Bu antlaşmalar ile imzacı devletler uluslar arası anlaşmazlıkların çözümlenmesi için savaşa başvurmayı kınadıklarını ve savaşı birbirleri ile olan ilişkilerinde ulusal siyasetin aracı olarak kabul etmediklerini açıklamışlardır.¹³⁴ Bu antlaşmalardan sonra barışın devamlılığı konusunda bazı umutlar ortaya çıksa da yeni bir savaşın yaklaştığı kendini sonraki birkaç yıl içerisinde hissettirmeye başlayacaktır. Romanya bu antlaşmalar ile Sovyetler Birliği'ne yaklaşma fırsatı bulmuştur. Türkiye Romanya-Sovyetler Birliği ilişkilerinde önemli bir rol oynamaya devam edecektir.

Romanya Macaristan ve Sovyetler Birliği'ne karşı bazı ittifaklar yapmıştı. Ancak güney komşusu Bulgaristan Romanya'ya karşı bir tehdit olmaya devam diyordu. Romanya Bulgaristan'a barışçıl bir şekilde yaklaşmayı denemiş ancak başarılı olamamıştı. Bu yüzden Yunanistan'la bir ittifak yaparak Bulgaristan'ı güneyden baskı altına almak istiyordu. Yunanistan'ın Bulgaristan ile bazı toprak sorunları olduğu için bu antlaşma iki devlet için faydalı olacaktı. Bu amaçla Romanya Yunanistan ile ittifak yapmak için bazı teşebbüslerde bulundu. Yunanistan'ın Romanya'nın müttefiki olan Yugoslavya ile bazı ihtilaflarından dolayı bu antlaşma sağlanamadı. 1929 yılının sonuna doğru Yugoslavya'nın Bulgaristan ile anlaşabileceğine dair bazı haberler çıkınca Romanya bu durumdan gayet memnun oldu. Müttefikinin Bulgaristan'la anlaşması Bulgaristan'ın Romanya ile olan ilişkilerini de iyi bir hale getirebilirdi. İtalya'nın Bulgaristan ile ilgili bazı faaliyetlerde bulunması ise Romanya'yı endişelendirmiştir. Bulgaristan-İtalya yakınlaşması

¹³² İsmail Soysal, *Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları I. Cilt (1920-1945)*, (Ankara: TTK Basımevi, 1989), s.358.

¹³³ a.g.e. , s.359.

¹³⁴ Rifat Uçarol, *Siyasi Tarih (1789-2014)*, (İstanbul: Der Yayınları, 2015), s.693.

Bulgaristan'ın Yugoslavya ile olan ilişkilerini kötü etkileyeceğinden bu durum Bulgaristan ile anlaşmayı daha zor bir hale getirecektir. İtalyan-Bulgar ittifakı gerçekleşirse Yugoslavya'ya karşı askeri bir hareket ihtimal dahiline girer. Böyle bir durumda Romanya müttefikine yardım etmek zorunda kalacaktır.¹³⁵Bulgaristan'ın İtalya ile yakınlaşması Türkiye'yi de rahatsız etmektedir. Nitekim 1934 yılında yapılacak Balkan Paketi'nin sebeplerinden biri bu durum olacaktır. İtalya'nın Balkanlarda aktif bir politika izlemesi Balkan Devletlerini birbirine yaklaştırmıştır. Romanya ve Türkiye İtalyan politikasına karşı birbirlerinin destekçisi olacaklardır.

Küçük İtilaf Devletleri aralarındaki bağı sadece siyasi ve askeri değil ekonomik olarak da güçlendirmek istemekteydiler. Aralarındaki işbirliğini ekonomik olarak arttırarak Orta Avrupa'da ekonomik bir birlik kurma istekleri vardı. Kendilerini ekonomik olarak geliştirerek Batı Avrupalı dostlarından daha bağımsız hareket edebileceklerdi. Bu sayede kendi çıkarlarına göre siyasi ve ekonomik kararlar alabilmelerinin önü açılacaktı. Fakat büyük bir ekonomik işbirliği yapmalarının önünde ciddi engeller mevcuttu. Çekoslovakya sanayi alanlarında üretimi olan daha çeşitli bir ekonomik yapıya sahipti. Öte yandan Romanya ve Yugoslavya büyük ölçüde tarımsal üretime dayalı bir ekonomik sisteme sahiptiler. Bütün ülkeler kendi milli ekonomilerini koruma konusunda hassasiyet gösteriyorlardı. Bu durum aralarındaki işbirliğinin gelişmesinin önünde büyük bir engel teşkil etmekteydi. Çekoslovakya ve Yugoslavya Romanya'nın dış ticaretinde çok küçük paya sahiptiler. Çekoslovakya Romanya'ya üretim malları gönderirken kendi tarım üretimini korumak için Romen tarım ürünlerini genelde tercih etmiyordu. Romanya ve Yugoslavya arasındaki ekonomik ilişkiler oldukça sınırlıydı. Bunun en önemli sebebi iki ülkenin de tarım ürünleri ihracatçısı olması ve dış ticaret de birbirleriyle rekabet halinde olmalarıdır.¹³⁶Küçük İtilaf devletleri hiçbir zaman tam anlamıyla bir birliktelik gösteremediler. Sadece Macaristan konusu onları birleştirirken diğer konularda ayrı düşünceleri hemen ortaya çıkıyordu. 1930'lu yıllara yaklaşıldığında Romanya'nın Sovyetler Birliği ile ilişkilerini normalleştirilmesi hem Yugoslavya'nın hem de Çekoslovakya'nın en önemli beklentisi haline gelmişti.

¹³⁵ BCA, Fon No:30-10-0-0 Yer No:246-666-13.

¹³⁶ Keith Hitchins, *Rumania 1866-1947*,(New York: Oxford University Press, 1994), s.433.

5.6. ROMANYA-SOVYETLER BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ VE TÜRKİYE

Romanya Sovyetler Birliği ile ilişkilerini düzeltmek için Lozan Konferansı döneminden beri Türkiye'nin aracılığını istemekteydi. Bunun en önemli sebepleri Türkiye'nin Sovyetler Birliği ile mevcut olan dostluğu ve Romanya'nın Türkiye ile ilişkilerini iyi yönde geliştirerek bu dostluktan yararlanma isteğiydi. Türkiye de arabuluculuk yapma konusunda istekli görünüyordu. Besarabya konusunda her iki ülkenin de taviz vermemesi nedeniyle 1929 yılına kadar Romanya ve Sovyetler Birliği ilişkilerinde olumlu bir gelişme yaşanmadı. 1929 yılında savaşların siyaset aracı olarak kullanılmasını engelleme amacıyla yapılan "Briand-Kellogg Paktı" ve akabinde Sovyetler Birliği'nin Doğu Avrupa'daki komşularıyla yaptığı aynı amaca yönelik "Litvinov Protokolü" ilişkilerin düzelmesi için uygun bir ortam oluşturdu. Ancak bu tarihten sonra yapılan arabuluculuk girişimlerinde Türkiye'nin rolünün oldukça azaldığı görülmektedir. "Litvinov Protokolü"nden sonra Polonya Romanya ve Rusya arasında arabuluculuk yapma konusunda ön plana çıkmaya başladı. Rusya ile ilişkilerini yavaş yavaş düzelten ve Batılı ülkelerin desteğini alan Polonya Sovyetler Birliği ile bir saldırmazlık antlaşması yapmıştı. Buna benzer bir antlaşmanın Romanya ile Sovyetler Birliği arasında yapılmasını da sağlamaya çalışıyordu. Bu protokolden sonra Romen Hükümeti'nde Besarabya'nın Romanya'ya ait olduğunun Sovyetler tarafından kabul edilebileceğine dair bir umut doğmuştu. Fakat Sovyetler Birliği böyle bir niyetinin olmadığını hemen belli etti. "Litvinov Protokolü" sırasında Moskova'da başlayan doğrudan ilişkiler Besarabya konusunda müzakerelerin başlaması için yeterli olmadı. Romanya Başbakanı Maniu Romanya ile Sovyetler Birliği arasındaki ilişkilerin normalleşmesi için gerekli şartın Dinyester Nehri'nin sınır kabul edilmesi olduğunu söyleyince Sovyet Dışişleri Bakanı Maxim Litvinov sert bir şekilde böyle bir şartı kabul etmeyeceklerini açıkladı. İki ülke arasında ciddi bir ticaretin olmaması ekonomik bir girişimde bulunmayı etkisiz kılmaktaydı. Fakat Romanya'ya en önemli müttefiki olan Fransa tarafından yapılan ilişkilerin normalleştirilmesi baskısı Romanya'yı yumuşatmaya başladı.¹³⁷Türkiye bu gelişmeleri yakından takip etmekteydi. Savaşın engellenmesine yönelik yapılan protokollere rağmen Sovyetler Birliği'nin yaptığı en ufak askeri hareketler Avrupa'da endişe ile takip ediliyordu.1930 yılının başlarında iki Sovyet savaş gemisinin

¹³⁷ Keith Hitchins, *Rumania 1866-1947*,(New York: Oxford University Press, 1994), s.434.

Boğazlardan geçerek Sovyetlerin Karadeniz filosuna katılması Avrupa’da büyük yankı uyandırdı. Karadeniz donanmasının takviye edilmesinin Romanya’nın Besarabya siyasetine karşı bir uyarı olduğu şeklinde yorumlar yapıldı. Türkiye’nin izni ile Sovyetlerin donanmalarını güçlendirmeleri Karadeniz’de Sovyetlerin gücünün artmasına neden olduğu Batı basınında değerlendirilmekteydi.¹³⁸

Romanya’nın Sovyetler Birliğine karşı en önemli müttefiki olan Polonya Sovyetler Birliği ile bir antlaşma yaparak eski antlaşmaların tekrar müzakere edilebileceğini kabul etmişti. Daha sonra 25 Temmuz 1932 yılında Sovyetler Birliği ile bir saldırmazlık antlaşması yapmaya muvaffak oldu. Ocak 1932’de Romen ve Sovyet delegeleri Riga’da buluşmuş ancak bu görüşmeler yine Besarabya meselesinde kilitlenmişti. Fransa bu durum üzerine Romanya’yı uyararak kendisinin Sovyetler Birliği ile olan ilişkilerini normalleştirmeyi daha fazla ertelemeyeceğini Romanya’nın da bu yolu izlemesi gerektiğini söylemişti. Romen-Sovyet görüşmeleri Eylül 1932’de Cenevre’de devam etti. Antlaşma yapılmaya yaklaşılsa da Besarabya konusunda iki ülkenin de taviz vermemesi ve böyle bir sorun mevcutken Romenlerin antlaşma yapmak istememesi üzerine görüşmeler tıklandı. Romanya’nın Milletler Cemiyeti temsilcisi Titulescu Sovyetler Birliği’nin Doğu Avrupa’nın ortak güvenlik sistemi içerisine alınmasını istiyordu. Besarabya’nın Romen toprağı olarak daha sonra tanınması konusunda Sovyetler Birliği geri adım atmayınca Cenevre görüşmelerinden de bir sonuç alınamadı.¹³⁹ 3 Temmuz 1933’de Türkiye’nin de katıldığı Sovyetler Birliğine komşu devletler ile Sovyetler Birliği arasında “Saldırı”nın tanımlanmasına ilişkin bir antlaşma Londra’da imzalandı. Bu antlaşmaya göre ilk olarak hangi devlet saldırgan bir tutum gösterirse onun saldırgan sayılacağı karar bağlandı.¹⁴⁰ Bu antlaşmanın imzalanmasını Romen yetkililer Besarabya’nın Romanya’ya ait olduğunun Sovyetler Birliği tarafından örtülü kabulü anlamına geldiği şeklinde yorumladılar. Ocak 1934’te Küçük İtilaf üyeleri Sovyetler Birliği ile resmi ilişkilerin kurulmasını öngören bir kararı kabul ettiler. Özellikle Çekoslovakya Romanya’nın Sovyetler Birliği ile anlaşması konusunda yoğun bir baskı yapıyordu. Fransa’nın da desteğiyle 9 Temmuz 1934’te

¹³⁸ BCA, Fon No:30-10-0-0 Yer No:248-675-7.

¹³⁹ Keith Hitchins, *Rumania 1866-1947*, (New York: Oxford University Press, 1994), s.435.

¹⁴⁰ İsmail Soysal, *Türkiye’nin Siyasal Andlaşmaları I. Cilt (1920-1945)*, (Ankara: TTK Basımevi, 1989), s.429-431.

Cenevre’de Sovyetler Birliği ile Romanya arasında diplomatik ilişkilerin kurulması kabul edildi. Ancak Besarabya konusuna ilişkin bir madde bu protokolde yer almadı.¹⁴¹

Sovyetler Birliği ile Romanya’nın diplomatik ilişkileri yeniden kurması sürecinde Türkiye’ye yer verilmemesi bu konuda daha önce en çok çaba harcayan ülke olan Türkiye’yi üzdü. Türk diplomatları daha önce Romanya ile yaptıkları görüşmelerde Besarabya meselesini açıkta bırakarak Sovyetler Birliği ile ilişki kurulabileceğini Romen makamlarına iletmişti. Üstelik Sovyetler Birliği’nin de bu konuda istekli olduğu biliniyordu. Romanya Sovyetler Birliği’nin Besarabya’dan vazgeçmesi şartıyla Romanya’nın da Rusya’dan alacaklarından vazgeçebileceğini Sovyet Hükümetine iletmişti. Birinci Dünya Savaşı sırasında Rusya’ya götürülen Romanya devlet hazinesinin Besarabya’ya karşılık kabul edilmesi istenmişti. Böyle bir öneri Sovyetler Birliği tarafından ciddiye bile alınmadı. Türkiye ilk andan itibaren Sovyetler ve Romanya arasında barışçıl bir yol bulunması için çaba sarf ediyordu. Böyle bir barış yolu bulunduğu zaman Türkiye Romanya ile olan ilişkilerini daha da ileri seviyeye taşıyabilirdi. Üstelik uzun yıllardır samimi bir dostluk yaşadığı Sovyetler Birliğini de rencide etmeden bu gelişmeleri sağlayabilirdi. Türkiye Dışişleri Bakanı Tervik Rüşti Bey bizzat kendi yaptığı girişimleri ve sonuçlarını Londra ve Paris Büyükelçilerine gönderdiği yazıda şu şekilde açıklamaktadır:”Romanya ve Rusya arasında ilişkilerin kurulması için kayda değer iki safha vardır. Biri benim teşebbüsüm ile başlatmaya çalıştığım ancak sonuçsuz kalan safha ile diğeri son zamanlarda Romanya’nın kendi teşebbüsü ile başlayan son safhadır. Birinci safha şöyle başlamıştır. Romanya ve Polonya arasında ittifakın süresi dolduğu zaman ben de silahlanmanın sınırlandırılması komisyonu münasebetiyle Cenevre’de bulunuyordum. Orada Romanya temsilcisi ile görüşmemde Romanya ve Sovyet Rusya arasında Besarabya meselesini açıkta bırakarak ve gelecekte aralarında dostane bir yol arayarak derhal siyasi ilişkilerini kurmalarında fayda olduğunu söyledim ve bunun için çalışmak arzusunda olduğumu ifade ettim. Bundaki hedefim şu idi. Mümkün olursa Doğu Avrupa’da barışı sağlamak için denge barışı yerine emniyet esasının getirilmesi yani Romanya- Polonya ittifakı yapılmayarak onun yerine Sovyet Rusya, Polonya, Romanya ve Türkiye’nin kendi aralarında sınırlarının emniyetinden mükellef olmaları şartını önerdim. Eğer böyle bir anlaşma olursa bütün devletler eşit vaziyette bulunacaktı. Bu mümkün olmazsa tarih önünde iyilik için çaba sarf etmiş ve gerçek manada girişimde bulunmuş olacaktık. Bunun

¹⁴¹ Keith Hitchins, *Rumania 1866-1947*,(New York: Oxford University Press, 1994), s.436.

için Cenevre'deki Romanya temsilcisine Romanya Dışışleri Bakanı ile görüşmemizin iyi olacağını söyledim. Çünkü Rusya'ya karşı Romanya ve Polonya'nın ittifak halinde olması bizim ise buna karşılık tarafsız olmakla beraber Sovyet Rusya ile dostluğumuz ve iyi münasebetimiz mevcuttu. Romanya ve Polonya'ya ile aramızda mevcut dostluğun daha ileri gidebilmesi için yolun Moskova'dan geçmesi gerektiğinden ve bu durumdan dolayı benim Avrupa seyahatlerimde bile Bükreş yolunu seçmemem sözlerimden böyle bir anlam çıkarılmasına mani idi. Ankara'ya dönüşümden bir süre sonra Bükreş'i ziyarete davet edildim. Bu sırada karışık bazı siyasi olayların vaziyeti değişmiş bulunuyordu. Öncelikle Cenevre'de Romanya temsilcisi ile yaptığım konuşma bilerek her tarafa duyurulmuştu. Bundan başka Romanya ve Polonya arasında ittifakın yenilenmesi için görüşmeler başlamış öte yandan bu ittifakın yenilenmesi antlaşması için taktik olarak iki taraf birbirini teşvik etmek için bazı siyasi gösterilere girişmişlerdi. Mesela Polonya Rusya'ya bir saldırmazlık antlaşması teklif etmiş Bükreş de buna mukabil beni davet etmişti. Amaç Rusya ile anlaşmaktan çok uzaktı. Benim önerimi ya yanlış anlamışlardı ya da bazı menfaatleri gereği Paris çevreleri Türkiye'nin böyle bir girişimini desteklemiyor aksine şüpheli görüyordu. Hatta benim bu teşebbüsümü Romanya- Polonya ittifakını bozmaya yönelik bir hamle olarak değerlendirenler olmuştu. Düşüncem o kadar samimi idi ki Yugoslavya Dışışleri Bakanı Marinkoviç'e de Romanya ve Rusya anlaşmasının Doğu Avrupa'daki faydasından bahsetmiş ve kendisinin müttefiki olduğu Bükreş nezdinde çalışmasını benim de dostumuz olan Moskova Hükümeti nezdinde çalışmamı söylemiştim. Fakat bu gerçekleşti mi bilmiyorum. Çünkü bir daha bir ses çıkmadı. Ben gerçek teşhisi koymuştum. Bu teşhis üzerine Bükreş davetini nazikçe kabul ettim ve gerçekleştirilmesini sonraya bırakarak kendi başlattığım işten çekildim. Anladım ki o günkü şartlar bu düşüncenin gerçekleşmesine asla müsait değildi. Zira ben barışa hizmet etmek isterken hiçbir devletin memnun olmayacağı bir sonuca götürecek bu girişime alet olamazdım. Halbuki bizim hiç değişmeyen prensibimiz mevcut dostlukları koruma ve mümkünse bunlara yeni dostluklar ilave etmektir. Moskova hükümeti bu konuda bize karşı özellikle o kadar güvenerek ve dürüst hareket etmiştir ki bunu söylemeden geçemeyeceğim. Ben bu görüşümü samimi muhitlerde olduğu gibi söylemişimdir. Belki de bu yüzden benim teşebbüsümde Moskova'ya alet olmuşum gibi yanlış yorumlarda bulunulmuştur. Bu konudaki bakış açım gelecekte olayların nasıl gerçekleşeceği meçhuldür ve bir süre bu konu ile ilgilenmemeye ve özellikle zorlamamaya karar verdim. İkinci safha da şudur: Bu defa Bükreş'ten dönen Romanya elçisi Sovyet Rusya Büyükelçisi ile görüşmesine aracılık

yapmamı hükümetinden aldığı talimat üzerine rica etti. Böyle bir teşebbüsün ne anlama geldiğini hemen anladım. Fransa müzakeresinden sonra Rusya ile Polonya'nın devam eden müzakeresine göre Romanya-Polonya müzakeresi açmak. Ayrıntılara gerek yok. Bir iki gün sonra Romanya Elçisini gördüğüm zaman Romanya teklif ederse Sovyet Rusya'nın Besarabya meselesini açık bırakmak suretiyle Romanya ile müzakereye açık olduğunu Litvinov'un bana Ankara'daki beyanına istinaden söyledim. Kendisini ertesi gün evimde Sovyet Elçisi ile görüştüm. Gerçekten Moskova Hükümeti müzakereye açık olduğunu bildirdi ve müzakere yeri olarak Ankara'yı teklif etti. Romanya Hükümeti'nin teşebbüsü ile karıştırıldığım bu işte Romanya Elçisi bana işin inkişafı ile ilgili hiçbir bilgi vermedi. Her ne olursa olsun Sovyetler-Romanya müzakerelerinin olumlu bir neticeye varmasını barışın ve kendi menfaatimiz namına temenni ediyorum. Ayrıca henüz karışık bir manzara arz eden bu işe karıştırılmaktan kurtulmuş olduğum için bahtiyarım.”¹⁴²

Türkiye'nin Romanya ile Sovyetler Birliği arasında her iki devletle de mevcut olan iyi ilişkilerini kullanarak aracılık yapma girişimi başarısız oldu. Türkiye'nin böyle bir olayda yer almasını istemeyen Fransa Romanya'yı bu yönde baskı altında tutarak Polonya aracılığı ile bu antlaşmayı yaptırmaya çalışmıştır.

5.7. TÜRK-ROMEN İLİŞKİLERİNİN GELİŞİMİ (1920-1930)

Türkiye ve Romanya ilişkilerinde başlıca iki ülke oldukça etkili olmuştur. Türkiye açısından en önemli dost ve müttefiki olan Sovyetler Birliği Romanya açısından ise Fransa'dır. Türkiye başından beri Romanya ile ilişkilerini ileri seviyelere taşımak istemektedir. Ancak yaptığı girişimlerde Sovyetler Birliği'nin tepkisini çekmemeye gayret göstermiştir. Romanya ile Sovyetler Birliği'nin arası Besarabya meselesinden dolayı gergindir. Bu sebepten Türkiye Romanya'ya karşı atacağı adımları hep dikkatle seçmiş ve attığı her adımdan Sovyetler Birliği'ni mutlaka haberdar etmiştir. Batılı ülkelerle ilişkileri gergin olan Türkiye o ülkelerle ilişkilerini toparladıkça Sovyetler Birliği ile olan ilişkilerinde daha özgür bir hale gelmiştir. Türkiye komşuları ile ciddi toprak sorunları olmadığından ve revizyonist bir politika izlemediğinden dış politikada daha rahat davranabilmiştir. Romanya'nın dış politika konusunda Türkiye kadar rahat olduğunu söyleyemeyiz. Romanya öncelikle genişleyen sınırlarını korumak için bazı ittifaklara girmek zorunda kalmıştır. Macaristan'a karşı Yugoslavya ve Çekoslovakya ile Küçük

¹⁴² BCA, Fon No:30-10-0 Yer No:248-677-2.

İtilaf'ı kurmuştur. Polonya ile Sovyetler Birliği'ne karşı bir ittifak yapmıştır. Romanya'nın bu ittifaklardaki en büyük sorunu dostluk kurduğu devletlerin birbirleriyle olan sorunlu ilişkileridir. Dost ve müttefik kabul ettiği Polonya'nın Çekoslovakya ile toprak sorunları vardır. Ayrıca bölge için büyük tehdit kabul edilen Macaristan'ın Polonya ile ilişkileri oldukça iyidir. Çekoslovakya ve Yugoslavya Sovyetler Birliği ile ilişkilerini geliştirmek isterken Romanya için en büyük tehdit kaynağı Sovyetler Birliği'dir. Bulgaristan'a karşı Balkan Paktı'na kadar ciddi bir destek bulamamıştır. Bu şartlar altında Romanya'nın dış politikasında tam olarak güvenebileceği bir ülke yoktur. En büyük dostu olarak gördüğü Fransa'nın Sovyetler Birliği ile ilişkilerini düzeltmek istemesi Romanya'yı tam anlamıyla bir çıkmaza sokmuştur.

Türkiye ve Romanya ilişkileri dostluk ve iyi ilişkiler temelinde kurulmuştu. İki ülke arasında kara sınırı olmadığından herhangi bir toprak anlaşmazlığı da mevcut değildi. Romanya Lozan Barış Antlaşması'nı ilk onaylayan ve Türkiye Cumhuriyeti ile resmi ilişkileri ilk başlatan ülkelerden olmuştu. Hızlı başlayan bu ilişkilerin istenilen seviyeye gelebilmesi hemen mümkün olmadı. Türkiye izlediği uluslar arası siyaset gereği bölgesinde barışın daimi olmasını istiyordu. Ancak Milli Mücadele yıllarında büyük desteğini gördüğü Sovyet Rusya Türkiye gibi statükocu bir politika izlemekten uzaktı. Çarlık Rusya'sına ait kaybedilen eski toprakları geri almaya yönelik revizyonist bir anlayışa sahipti. Bu sebeple Rus İmparatorluğu'na ait eski topraklara sahip olan devletlerle ilişkileri karşılıklı güvensizlik içerisindeydi. Polonya, Baltık Ülkeleri ve Romanya Sovyet tehdidini en yakından hisseden ülkelerdi. Bir Sovyet dostu olan Türkiye bu şartlar altında Romanya ile ilişkilerini Sovyetler Birliği'nden dolayı çok ileri seviyelere taşıyamadı. Türkiye 1920'li yıllarda birçok devletle uzlaştırma, yargısal çözüm ve hakemlik antlaşmaları yaparken Romanya ile bu tür bir antlaşmayı ancak Romanya-Sovyetler Birliği ilişkileri normalleşme sürecine girdikten sonra Ekim 1933'te yapabilmiştir. Bu antlaşma Romanya ile yapılan 1923 Lozan Antlaşmasından sonra ilk siyasal antlaşmadır.¹⁴³Romanya ile daha önce sadece 1929 yılında Oturma, Ticaret ve Deniz ulaşımı sözleşmesi ve 1930 yılında Mezarlıkların Korunmasına İlişkin Anlaşma yapılmıştı. 1933 Antlaşması iki devlet arasında bir dostluk kuruyor ve birbirlerine karşı saldırganlığı yasaklıyordu. Aralarında çıkacak anlaşmazlıkların barışçı yollardan çözülmesini

¹⁴³ İsmail Soysal, *Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları I. Cilt (1920-1945)*, (Ankara: TTK Basımevi, 1989), s.357.

öngörüyordu.¹⁴⁴Kuşkusuz Türkiye Romanya ile böyle bir antlaşma yaparken Sovyetler Birliği'nin onayını almıştı. Bu antlaşmadan sonra ilişkiler 1930'lu yıllarda daha hızlı bir şekilde gelişti ve Balkan Pakti'na giden yol açılmış oldu.

5.8. TÜRKİYE'NİN BALKAN POLİTİKASI VE ROMANYA'NIN YERİ

Lozan Konferansı öncesinde Dışişleri Bakanlığına getirilen İsmet Paşa cumhuriyetin ilanından sonra kendisinin başbakanlığında kurulan ilk iki hükümet döneminde 1924 yılının sonlarına kadar Dışişleri Bakanlığı görevini de icra etmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin hem ilk Başbakanı hem de ilk Dışişleri Bakanı olan İsmet Paşa Dışişleri ile alakalı olarak verdiği ilk beyanatında Türkiye'nin Dış Siyasetini şu şekilde özetlemiştir: “Cumhuriyet Hükümetinin münasebatı hariciyede üç sülesası Türkiye Cumhuriyeti'nin mevcudiyetini ve tamamıyetini sağlam tutarak menafi-i hayatiyesini göz önünden ayırmamak esası dahilinde müsalemeti, huzuru, hüsn-i münasebatı mümkün olduğu kadar tevsi ve teyit etmekten ibarettir. Hem hudutlarımızla ve kendileri ile muahedatı imza edip safahatını tatbik etmekte olduğumuz ve diğer taraftan ve henüz münasebata girmedığımız devletlerle samimi bir dostluk tesisi için bütün kuvvetimizi sarf edeceğiz. Göreceğimiz hüsnüniyete fazlasıyla mukabele edeceğiz. Bu esaslar dahilinde Türkiye Cumhuriyeti menafi-i hayatiyesini muhafaza etmek için son derece dikkatli olacaktır.”¹⁴⁵

Türkiye Cumhuriyeti kurulduğu andan itibaren barış yanlısı bir politika izlemeye başlamıştır. Türkiye'nin barışçı politikası bütün komşuları tarafından olumlu karşılanmıştır. Türkiye kendi bağımsızlığına ve topraklarına yönelik bir saldırı olmadığı takdirde bütün devletlerle görüşebileceğini ve iyi ilişkiler kurabileceğini göstermiştir. Bu durum Romanya açısından oldukça olumlu karşılanmıştır. Romanya Türkiye ile diplomatik ilişkilerini yoğunlaştırma çabasına girmiştir. Romanya'nın Türkiye elçiliğinde görevli maslahatgüzar Filality Görge 4 Kasım 1927 tarihinde Bükreş'e gönderdiği bir raporda Türkiye Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Bey ile görüştüğünü ve bu vesile ile Romanya'nın Türkiye ile ilişkilerini her alanda yoğunlaştırmak arzusunu söylediğini yazıyor ve şunları ilave ediyor:” Mustafa Kemal ve bakanları komşu ve uzak her devletle samimi ve hiçbir

¹⁴⁴ a.g.e., s.437.

¹⁴⁵ Kemal Girgin, *T.C Hükümetleri Programlarında Dış Politikamız (70 Yılın Panaroması) 1923-1993*, (Ankara: 1993), s.12.

şart koşmadan dostluk bağları geliştirmek niyetindedirler; bu tür bağlar geliştirmeleri için diğer devletlerin Türkiye'ye karşı samimiyet ve iyi niyet göstermeleri kafidir. Türk devletinin zikrettiğim olumlu tutumunu şüpheye düşürecek hiçbir sebep yoktur.” Yine aynı şahsa ait bir raporda Atatürk'ün yabancı devletleri Türkiye'nin iç işlerine karıştırmamak ilkesi Tefvîk Rüşdî Beyin ağzından şu şekilde ifade ediliyor: “Biraz önce size Türkiye'nin diğer devletlerle dostluk politikasından bahsediyordum. Türk Devletinin dostluk politika kavramını ne şekilde anladığını söylüyordum. Doğrusu Romanya'nın da o tür politika gütmesi bende memnuniyet uyandıracğını açıkça ifade etmek istiyorum. Bizce bir devlet dış politikasını sağlam temele dayalı bir plana göre yürütmelidir. Bu politikayı tam bağımsızlıkla uygulamalıdır. Büyük müttefiklerden emir bekler gibi bir tavır takınmamalıdır. Büyük devletler küçük müttefiklerine öğüt verdikleri zaman bile ön planda, daima, kendi çıkarlarını tutarlar. Büyük devletler sevdikleri veya sevmedikleri küçük dostlarına her zaman hakimiyet politikalarını yürütmeye hizmet sağlayacak bir alet gözü ile bakarlar.”¹⁴⁶Türkiye ve Romanya'nın birleştiği ortak konulardan biri büyük devletlerin küçük müttefiklerinin bağımsızlıklarına saygı duymamaları sorunudur. Romanya Fransa ile olan ilişkilerinde bunun yansımalarını çokça görmüştür. Müttefik kabul edilen Fransa'nın Sovyetler Birliği ile ilişkilerini geliştirmeye çalışırken sadece kendi menfaatlerini düşündüğü, Romanya'nın çıkarlarını söz konusu etmediği açıktır. Yine Türkiye'nin Romanya ve Sovyetler Birliği arasında arabuluculuk yapmasını her iki taraf da istekli olmasına rağmen engellemiştir.

Lozan Konferansı ve sonrasında Türkiye bütün devletlere Misak-ı milli sınırlarının ötesine geçmeyeceğini ve yayılmacı emeller taşımadığını anlatmaya çalışmıştır. Balkan Devletleri nezdinde de Türkiye bu hedefi ispat etmek için Cumhuriyetin ilanından hemen sonra harekete geçmiştir. Balkan Devletleri arasında Türkiye'nin Dostluk Antlaşması imzaladığı ilk ülke 15 Aralık 1923 tarihinde Arnavutluk olmuştur. Türkiye'nin Balkanlarda kara sınırına sahip olduğu iki ülkeden biri olan Bulgaristan ile 18 Ekim 1925 yılında yapılan dostluk antlaşması Bulgaristan'ı Türkiye'nin Dostluk Antlaşması yaptığı ikinci Balkan Ülkesi yapmıştır. Lozan Antlaşmasını imzalamadığı için resmi barış yapamadığımız Yugoslavya ile 28 Ekim 1925'de Barış ve Dostluk Antlaşması imzalanmıştır. 1920'lerde Balkanlarda Türkiye'nin çözemediği sorunlara sahip tek ülke Yunanistan'dır.

¹⁴⁶ Mehmet Ali Ekrem, “Atatürk'ün Dış Siyaset İlkelerinin Romen Kaynaklarında Yankıları”, *Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası Makaleler*, Haz. Berna Türkdogan, (Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi. 2000), s.75.

Yunanistan'la olan Patrikhane ve mübadele sorunu 1930'lara kadar devam etmiştir.¹⁴⁷Türkiye Romanya ile Dostluk Antlaşmasını ancak 1933 yılında yapabirmiştir. Bunun en önemli sebebi şüphesiz Sovyetler Birliği'dir. Türkiye ayrıca Romanya'nın anlaşmazlıklar yaşadığı Macaristan ve Bulgaristan ile Dostluk Antlaşmaları yapmıştır. Bu durumlar ilişkilerde istenen güven duygusunun yeterince oluşmasını engellemiştir.

1929 yılında patlak veren Dünya Ekonomik Buhranı bütün Balkan ülkelerini derinden etkilemişti. Tarıma dayalı ekonomileri olan bu ülkelerin dış ticaretleri büyük açıklar vermeye başlamıştır. Bu durum aynı zorlukları yaşayan Balkan Ülkelerini işbirliğine yöneltmiştir. İlk olarak Türkiye ve Yunanistan arasında Haziran 1930'da Ankara'da bir sözleşme imzalandı. Bu sözleşme ile Nüfus mübadelesi sorunu çözümlenmiş ve Türkiye ile Yunanistan arasında önemli bir sorun kalmamış oldu. Daha sonra 5 Ekim 1930'da Atina'da bütün Balkan Devletlerinin katıldığı bir toplantı düzenlendi. Toplantının amacı ekonomik krize çare bulmak ve Balkanlar'da ekonomik kalkınmayı sağlamaktır. Temsilciler devletlerine ekonomik bağımsızlık sağlamak için kendi aralarında ekonomik işbirliği yapılmasına karar verdiler. Sanayileşmiş devletler yerine kendi aralarında ticareti geliştirme kararı aldılar.¹⁴⁸ Daha sonraki yıllarda yapılan Balkan konferansları ile Balkan Paktına giden yol açılmış oldu. Balkan Paktı Balkanlarda barışı koruma amacıyla kurulmuştu. Ancak İkinci Dünya Savaşı başladığında savaşın Balkanlara yayılması gecikmedi. Balkan Devletleri arasında sadece Türkiye savaşın dışında kalabilmeyi başarmıştı. İki savaş arası dönemde yapılan bütün barışı koruma çabaları sonuçsuz kaldı. Bunun en önemli sebepleri Birinci Dünya Savaşı sonunda yapılan barış antlaşmalarının barışı koruyacak nitelikten uzak olması ve Milletler Cemiyeti'nin sadece belli devletlerin çıkarlarına hizmet ederek uluslar arası adaleti koruma konusunda yetersiz kalmasıydı.

5.9. TÜRKİYE-ROMANYA İLİŞKİLERİNDE İTALYA'NIN ROLÜ

İtalya Birinci Dünya Savaşı'ndan galip ülke olarak çıkmasına rağmen savaşın sonunda imzalanan antlaşmalarla istediğini alamamıştı. 1922 yılında iktidara gelen Mussolini liderliğindeki Faşistler Balkanlar ve Doğu Akdeniz üzerinde agresif ve yayılmacı bir

¹⁴⁷ Dilek Barlas, Atatürk Döneminde Türkiye'nin Balkan Politikası, *Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası Makaleler*, Haz. Berna Türkdoğan, (Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi. 2000), s.276-277.

¹⁴⁸ Dilek Barlas, Atatürk Döneminde Türkiye'nin Balkan Politikası, *Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası Makaleler*, Haz. Berna Türkdoğan, (Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi. 2000), s.278.

politika izlemeye başladılar. İtalya'nın bu politikasına ilk örnek Yunanistan ile yaşadığı olaydır. Yunanistan-Arnavutluk sınırının tespit edilmesi için kurulan heyette görev yapan İtalyan temsilciler 27 Ağustos 1923 yılında Yanya'da cinayete kurban gittiler. Bu olaya şiddetli bir tepki gösteren İtalya Yunanistan'dan hemen suçluların bulunup cezalandırılmasını ve yüklü bir tazminat ödenmesini talep etti. Yunanistan'ın yapıcı açıklamalarına rağmen oldukça yüksek miktarda talep edilen tazminatı ödememesi üzerine İtalya olaydan dört gün sonra Korfu Adası'nı işgal etti. İngiltere ve Fransa'nın araya girmesi ve Yunanistan'ın yüksek tazminatı ödemeyi kabul etmesi üzerine İtalya Korfu'nun işgalini sonlandırdı.¹⁴⁹İtalya agresif dış politikası sayesinde bu sorunu istediği gibi çözmüştü.

İtalya'nın Balkanlar'da sorun yaşadığı bir diğer ülke Yugoslavya idi. Daha önce İtalya ve Yugoslavya arasında serbest şehir olarak kabul edilen Fiume (Rijeka) İtalya'nın Yugoslavya üzerine yaptığı baskılardan sonra Yugoslavya'nın razı olmasıyla 27 Ocak 1924 yılında İtalya'ya bağlandı. İtalya sergilediği saldırgan ve tehditkar dış politika ile sorunları kendi lehine çözmeye başlamıştı. Bu durum Türkiye'yi oldukça rahatsız ediyordu. İtalya'nın Balkanlar'da en büyük etkiye sahip olduğu ülke Arnavutluk olmuştu. 1924 yılında Arnavutluk'ta iktidara gelen Ahmet Zogo İtalya'ya dayanarak diktatörlük kurmuştu. Arnavutluk ile İtalya arasında 1927 yılında yapılan Tiran İttifak Antlaşması ile Arnavutluk İtalya himayesine girdi.¹⁵⁰

Romanya Sovyetler Birliği ile olan ilişkilerinde Fransa'dan yeterli desteği göremediği düşüncesiyle İtalya ile ilişkilerini geliştirmeye çalışıyordu. Bu amaç doğrultusunda 1926 yılında İtalya ile bir borç ve denizaltı satın alınmasına dair bir antlaşma yapmıştı. Ancak İtalya-Romanya yakınlaşması hem Küçük İtilaf içerisindeki müttefiki Yugoslavya'yı hem de Türkiye'yi rahatsız ettiğinden İtalya- Romanya ilişkileri daha ileri bir noktaya gelememi. Mussolini Dört Batılı Güç olarak nitelendirdiği İngiltere, Fransa, Almanya ve İtalya'nın Avrupa'daki problemlerin çözümü ve Birinci Dünya Savaşı sonrası yapılan barış antlaşmalarının değiştirilmesi için ortak hareket etmesi gerektiğini ileri sürmüştü. Bu öneriye en büyük tepkiyi Küçük İtilaf Devletleri gösterdi.¹⁵¹ Balkan Devletleri arasında

¹⁴⁹ Mevlüt Çelebi, Türk-Romen İlişkilerinin Balkan Antantı'na Gidişi Sürecinde Üçüncü Göz: İtalya. *Türkiye-Romanya İlişkileri: Geçmiş ve Günümüz Uluslararası Sempozyumu*. Haz. Duygu Türker Çelik, (Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi,2019), s.720.

¹⁵⁰ a.g.e., s.721

¹⁵¹ Keith Hitchins, *Rumania 1866-1947*,(New York: Oxford University Press, 1994), s.432.

revizyonist bir politika izleyen tek ülke olan Bulgaristan yabancı ülkelerdeki elçilerine gönderdiği bir talimatla dört büyük devlet arasında kurulacak olan bir organizasyon ve Milletler Cemiyeti vasıtasıyla antlaşmaların yeniden gözden geçirilmesine ilişkin Mussolini planını desteklediğini bildirmiştir.¹⁵²Revizyonist politikalar izleyen İtalya kendisi gibi düşünen ülkeler ile yakınlaşmasını devam ettirmiştir. İtalya'nın Bulgaristan üzerinde etkili olmaya başlaması ve revizyonist emelleri Balkan Devletleri'nin bir araya gelmesini ve Balkan Paketi'nin kurulmasını hızlandırmıştır. İtalya'nın Balkanlar üzerinde etkisini arttırmaya çalışması üzerine Balkan Devletleri kendi aralarında bir birlik oluşturmak için çalışmalara başladılar. Türkiye ve Yunanistan arasındaki sorunların halledilmesi birliğin oluşturulması yolunda ortaya çıkabilecek engelleri ortadan kaldırdı. 5 Ekim 1930'da Arnavutluk, Bulgaristan, Romanya, Türkiye, Yugoslavya ve Yunanistan temsilcilerinin katılmasıyla ilk Balkan Konferansı Atina'da toplandı. Bu toplantı sonucunda her yıl düzenli olarak Balkan Konferansları'nın düzenlenmesi ve bir pakt oluşturulması kararlaştırılmıştır. Bu pakt ile Balkan Devletleri anlaşmazlıkları barış yoluyla çözmek ve bir tecavüz halinde karşılıklı yardımlaşmada bulunulmasını teminat altına almaya çalışacaklarını bildirmişlerdir.¹⁵³Bu konferans İtalya'yı oldukça rahatsız etmiştir. Mussolini'nin politikalarını destekleyen bir gazete olan "Il Popolo d'Italia" gazetesinde çıkan bir yazı İtalya'nın Balkan Konferansına yönelik düşüncelerini yansıtmaktadır."Balkan Konferansı Birinci Dünya Harbi sonunda ortaya çıkan haksızlıkları izale gayesiyle toplansaydı müfid olabilirdi. Fakat bu konferansın hedefinin statükoyu muhafaza etmekten başka bir şey olmadığı görülüyor. Konferans bugünkü vaziyeti umumiyeyle ebediyen devam edecekmiş gibi telakki etmekle şimdiki hegemonyaların idamesine çalışıyor gibi görünmektedir."¹⁵⁴İtalya'nın Balkan siyaseti ve bu siyasetine uygun olarak Bulgaristan'ın İtalya'ya yakınlaşması Romanya ve Türkiye arasında yakınlaşmayı hızlandırmıştır.1920'lerin sonunda İtalya Balkanlar'da Fransa'nın himayesinde kurulan Küçük İtilaf'ı etkisiz kılmak için çalışmalar yapmaktaydı. İtalya ayrıca Balkan Devletleri arasında benzer bir ittifak yapılmasını da engellemeye çalışıyordu. Bu amaçla himaye altında bulundurduğu Arnavutluk ile Yugoslavya üzerinde baskısını arttırarak Balkan Devletlerinin çoğunluğu ile sorunları bulunan Bulgaristan'ı

¹⁵² BCA, Fon No:30-10-0 Yer No:241-627-23.

¹⁵³ Mehmet Gönlübol,, Cem Sar, *Atatürk ve Türkiye'nin Dış Politikası (1919-1938)*, (Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 2013), s.113.

¹⁵⁴ T.C. Dışişleri Bakanlığı, *Cumhuriyetin İlk On Yılı ve Balkan Paketi*, (Ankara, 1974), s.310.

kendi tarafına çekmeye çalışıyordu.¹⁵⁵İtalya Bulgaristan'ı Balkan ülkelerinden ayırma konusunda başarılı olsa da Balkan Paketi'nin oluşmasını engelleyememiştir.

İlk Balkan Konferansından kısa bir süre sonra Sovyetler Birliği Dışişleri Bakanı Litvinov İtalya'ya bir gezi yapmıştır. Bu gezi sırasında İtalyan makamlarıyla görüşen Litvinov dönüşünde Türkiye'nin Moskova Büyükelçisi ile yaptığı gezi hakkında görüşme gerçekleştirmiştir. Bu görüşme sırasında Litvinov yaptığı temaslarla ilgili önemli bilgiler vermiştir. Litvinov İtalya ve Fransa arasında yaşanan sıkıntıların uzun zaman daha çözülemeyeceğini söylemiştir. İtalya ve Almanya arasında bir yakınlaşmanın kendileri için iyi olacağını İtalyan temsilcilere iletmiştir. Bu görüşme sırasında Romanya meselesi de gündeme gelmiştir. Fransızların Almanları çevreleme siyaseti içerisinde en zayıf ülkenin Romanya olduğunu söyleyen İtalyan temsilci, Romanya Almanya'ya uzak olduğundan Romanya'yı kendi lehlerine olacak şekilde kazanmaya çalıştıklarını söylemiştir. Ancak Besarabya konusunda Romenlerin emin olmadan dış politikada değişiklik yapamayacaklarını söyleyerek Besarabya meselesinin çözümünde Litvinov'u ikna etmeye çalışmışlardır. Litvinov verdiği cevapta Besarabya meselesi halledilse bile İtalya'nın Fransa'nın yerini dolduramayacağını söylemiştir. Romanya İtalya ile iyi ilişkiler kurduğunda istifade edenin Romanya olacağını söyleyerek, İtalya Besarabya meselesinde Romanya'nın yanında olarak Romenlere fayda sağlarken İtalyanlar Romanya'dan hiçbir fayda sağlayamamıştır şeklinde beyanatta bulunmuştur. Litvinov ayrıca bu görüşmeden sonra İtalya'dan Karadeniz için savaş gemisi alabileceklerini Türk heyetine iletmiştir.¹⁵⁶Görüldüğü gibi İtalya Balkan ülkeleri üzerinde etkisini arttırmaya çalışırken Romanya'yı da kendisine yaklaştırmaya çalışmıştır. Ancak İtalya'nın bu çabası istenilen sonuçları vermemiş Romanya Fransız etkisinde kalmaya devam etmiştir. Litvinov yaptığı görüşmelerin ayrıntılarını Türkiye ile paylaşarak Türkiye'yi müttefik olarak gördüklerini göstermeye çalışmıştır.

5.10. TÜRKİYE-ROMANYA İLİŞKİLERİNDE BULGARİSTAN'IN ROLÜ

Romanya Güney komşusu Bulgaristan ile Güney Dobruca sorunu nedeniyle sorunlar yaşıyordu. Birinci Dünya Savaşı sırasında Güney Dobruca Bulgaristan tarafından ele

¹⁵⁵ Mevlüt Çelebi, Türk-Romen İlişkilerinin Balkan Antantı'na Gidişi Sürecinde Üçüncü Göz: İtalya. *Türkiye-Romanya İlişkileri: Geçmiş ve Günümüz Uluslararası Sempozyumu*. Haz. Duygu Türker Çelik, (Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi,2019), s.724.

¹⁵⁶ BCA, Fon No:30-10-0 Yer No:219-480-42.

geçirilmiş ve 1918 yılında yapılan Bükreş Antlaşması ile Romanya Güney Dobruca'nın Bulgaristan'a bağlanmasını tanımıştı. Ancak Birinci Dünya Savaşı'nın bitimiyle birlikte Paris Barış Konferansı sonunda Bükreş Antlaşması yok sayılmış ve Neuilly Antlaşması ile Güney Dobruca tekrar Romanya'ya bağlanmıştı. Bu bölgede çok sayıda Bulgar ve Türk yaşadığından Dobruca ile Bulgaristan ve Türkiye her zaman ilgili olmuştur. Bulgaristan Güney Dobruca'nın tekrar kendisine bağlanması için çaba göstermekten hiçbir zaman geri durmamış, kendisi gibi Versay düzeninden rahatsız olan devletlerle ilişkilerini geliştirmeye çalışmıştır. Bulgaristan sadece Romanya ile değil Yugoslavya ile de sorunlara sahiptir. Makedonya bölgesinde yaşayan çok sayıda Bulgar olduğunu iddia etmektedir. Yugoslavya'nın kendi soydaşları üzerinde baskı kurduğunu ve onları asimilasyona zorladığını savunmaktadır. Yugoslavya ise Makedonya'da yaşayanların Bulgar değil Slav kökenli Makedonlar olduğu tezini savunmaktadır. Bulgaristan'ın Yunanistan ile de Ege Denizi'ne çıkışını engellediği için bazı sıkıntıları vardır. Bütün bu şartlar altında Bulgaristan Balkanlarda oluşturulmak istenen barış ortamına en büyük engel olarak görünmektedir. Türkiye ise 1925 yılında Bulgaristan ile bir Dostluk Antlaşması imzalayarak Bulgaristan ile ilişkilerini iyi bir noktaya taşımak istemektedir. Bu antlaşma ile Bulgaristan'da yaşayan Türk azınlığın hakları koruma altına alınmıştır. Türkiye 1930'da Yunanistan ile nüfus mübadelesi sorunlarını halledince bir Balkan İttifakının kurulması için çalışmalar hızlanmıştır. 1930 yılında yapılan ilk Balkan Konferansına sonra İtalya'nın etkisi altında olan Arnavutluk ve Bulgaristan da katılmışlardır. Ancak Bükreş'te 1932'de toplanan Üçüncü Konferanstan Bulgaristan çekilmiş ve oluşturulan Balkan Pakti'nda yer almamıştır. Yugoslavya'daki Bulgar azınlığın haklarının korunması ve Ege Denizi'ne bir çıkış verilmesi gibi siyasal konularda Bulgaristan'ın istediği şekilde bir değişiklik olmaması Bulgaristan'ın konferanslardan çekilmesinin en önemli sebepleridir.¹⁵⁷ 1930'dan itibaren Bulgaristan'ın giderek İtalya'ya yaklaşması hem Balkan Pakti'na giden yolu açmış hem de Romanya ve Türkiye'yi birbirlerine daha da yakınlaştırmıştır. Ağustos 1929'da Türkiye'nin Roma Büyükelçisi İtalya lideri Mussolini ile bir mülakat gerçekleştirmiştir. Mussolini bu mülakatında Balkan Devletleri ve Bulgaristan ile ilgili Türk Büyükelçiye bazı açıklamalar yapmıştır. Yugoslavya'nın Kral tarafından diktatörlükle yönetildiğini ve ekonomisinin çok kötü olduğunu söyleyen Mussolini, Yugoslavya'da Kral yönetiminin yıkılabileceğini iddia etmiştir. Bulgaristan'ın

¹⁵⁷ Oral Sander, *Türkiye'nin Dış Politikası*, (Derleyen: Melek Fırat), (Ankara: İmge Kitabevi, 2013), s.186.

o dönemki mevcut Dışışleri Bakanı olan Burov'u Fransa'nın adamı olmakla suçlayan Mussolini, bu dönemde Bulgaristan'ın hem Türkiye hem de Macaristan ile yaptığı antlaşmalara uymayabileceğini söylemiştir. Eğer Burov giderse Bulgaristan'ın daha kuvvetli bir hale gelebileceğini vurgulamıştır.¹⁵⁸Nitekim Burov'dan sonra Bulgaristan İtalya'ya daha da yaklaşmış ve İtalya'nın en önemli müttefiklerinden biri haline gelmiştir. Bir dönem İtalya ile yakınlaşmaya çalışan Romanya İtalya'nın revizyonist ülkeler arasında yer alması ve Bulgaristan'ı desteklemesi sonucu bu çabalarından vazgeçmiştir. Türkiye'de devamlı olarak İtalya'ya karşı ihtiyatlı olmuş İtalya'nın On İki Ada'yı tahkim etmesinden endişe duymuştur.

¹⁵⁸ BCA, Fon No:30-10-0 Yer No:236-597-1.

ALTINCI BÖLÜM

AVRUPA'DA GERGİNLİĞİN AZALTILMASI İÇİN YAPILAN GİRİŞİMLERDE TÜRKİYE VE ROMANYA

6.1. POLONYA VE SOVYETLER BİRLİĞİ ARASINDA YAPILAN SALDIRMAZLIK ANTLAŞMASI

Polonya'nın Sovyetler Birliği ile ilişkilerini normalleştirme çabaları 1930'dan sonra hız kazanmıştı. Hem Almanya'ya karşı kendini güvene almak hem de müttefiki Fransa'nın talebi doğrultusunda Polonya girişimlerde bulunuyordu. Ekim 1931'de Türkiye'nin Varşova Büyükelçiliği Polonya'nın bu girişimleri ile ilgili bir rapor hazırlayarak Ankara'ya göndermişti. Bu rapora göre Polonya Hükümeti 1926 yılında Sovyetler Birliği'ne müracaat ederek bir saldırmazlık antlaşması yapılması için müzakerede bulunmak istemişti. Müzakereler başlasa da Sovyetler Birliği bu antlaşmanın o zaman yapılmasını kabul etmemişti. Polonya'nın Almanya ile Doğu Prusya nedeni ile yaşadığı sınır anlaşmazlıkları mevcuttu ve Almanya ile bir çatışma yaşama olasılığı vardı. Bu sebeple Polonya doğu sınırlarını garanti altına alıp iki ateş arasında kalmak istemiyordu. Bundan dolayı Polonya için Sovyetler Birliği ile bir saldırmazlık antlaşması yapmak kaçınılmaz bir hale gelmişti. Ancak Almanlar da Polonyalıların bu amaçlarından haberdardı ve Polonya ile Sovyetler Birliği'nin uzlaşmasına bütün diplomatik güçlerini kullanarak mani olmaya çalışıyorlardı. Polonyalılar 1926'dan beri devam eden ve kendi resmi iddialarına göre kesintiye uğramayan müzakereleri bu defa hem kamuoyunu tatmin etmek hem de Fransa'nın onayıyla canlandırmak istiyordu. Bunun için Polonya'nın Moskova Elçisi Sovyetler Birliği ile yeniden bir antlaşma yapmak için müzakerelere zemin hazırlamaya memur edilmişti. Polonya'nın Moskova Elçisi Patek gazetelere bir açıklama yaparak Sovyet Hükümetine teklif edilen bu saldırmazlık antlaşması projesinin Varşova'da büyük bir alaka uyandırdığını söyledi. Briand-Kellog Antlaşması ve Litvinov Protokolü ile bu saldırmazlık

antlaşması gereksiz gibi görünmeye başlasa bile ihmal edilecek bir proje olmadığı Polonya Elçisi tarafından vurgulanmıştır. Bu beyanattan sonra Polonya Dışışleri Bakanı Zaleski'nin Sovyet temsilciler ile buluşmak üzere Cenevre'ye gideceği ve Elçi Patek'in de Moskova'ya dönerek müzakerelere devam edeceği gazetelerde yazmıştı. Varşova'daki Türk Büyükelçi bu durum üzerine Polonya Dışışleri Bakanlığı doğu işleri genel müdürü ile bir görüşme yapmış, müdür bu antlaşma meselesinin yeni bir şey olmadığını senelerden beri sürüncemede kaldığını ve artık müzakerelerin neticelendirilmesini istediklerini söylemişti. Ancak Sovyetler Birliği'nin resmi haber ajansı Tass bir tebliğ yayınlayarak meselenin tam olarak Polonyalıların söylediği gibi olmadığını ifade etmiştir. Bu tebliğde Sovyet Hükümetini kabul etmediği 1926 yılı müzakerelerinde sonra 1927'de görüşmelerin kesildiği söylenmektedir. Polonya'nın o zamanki tekliflerinde ısrar etmesi müzakereleri olumsuz etkileyecektir. Bu tebliğden sonra Litvinov'un Berlin'e gitmesi Alman hükümetinin antlaşmayı engelleme çabası olarak görülmüştür. Almanya eğer Polonya ile Sovyetler anlaşırsa bu durumun Almanya-Polonya sınırını tanımak anlamına geleceğini iddia etmiştir. Bu antlaşma ile ilgili olarak Polonya'nın ileri sürdüğü şartlardan biri Romanya ile ilgilidir. Polonya aynı şekilde Romanya ile Sovyetler Birliği arasında bir antlaşma yapılmasını şart koşturmuştur. Ancak Besarabya meselesinin halledilmediğine inanan Sovyetler Birliği'nin böyle bir şartı kabul etmesi mümkün görünmemektedir. Yine bu rapora göre Almanya bu antlaşmayı engelleyerek Fransızları öfkelenmiştir. Polonya ile Sovyetler Birliği'nin antlaşma yapması Romanya'nın da Sovyetler Birliği ile bir antlaşma yapmasına bağlı görülmektedir.¹⁵⁹

6.2. AVRUPA'DA ARTAN SAVAŞ TEHLİKESİ VE POLONYA'NIN GİRİŞİMLERİ

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra bağımsızlığını kazanan Polonya, Almanya ve Rusya'dan kazanılan topraklar üzerinde kurulmuştu. Sovyetler Birliği ile yaptığı savaş sonucu sınırlarını bu devlet aleyhine genişletmişti. Versay Antlaşması ile çok sayıda Alman'ın yaşadığı topraklar vasıtasıyla Baltık Denizi'nde kıyıya sahip olmuştu. Baltık Denizindeki önemli liman şehri Danzig (Gdansk) Polonya'ya bağlı özerk bir yer haline getirilmişti. Almanya'ya bağlı Doğu Prusya bölgesi Polonya'ya Baltık Denizi kıyılarında yer verilmesi nedeniyle Almanya anakarasıyla bağlantısını kaybetmişti. 1930'lardan itibaren

¹⁵⁹ BCA, Fon No:30-10-0-0 Yer No:219-475-17.

Almanya'nın gittikçe büyüyen bir tehlike haline gelmesi ve bu tehlikenin de en çok Polonya tarafından hissedilmesi Polonya'yı bir takım tedbirler almak zorunda bıraktı. Polonya öncelikle doğu sınırlarını koruma altına almak için Sovyetler Birliği ile bir saldırmazlık antlaşması yapmak amacıyla masaya oturdu. Polonya'nın artan Alman tehlikesi karşısında aradığı çözüm yolları Türkiye tarafından da yakından takip edilmiştir. Polonya bu süreç içerisinde Türkiye ile olan ilişkilerine de önem vermiş ve Romanya ile mevcut dostluğunu devam ettirme çabasında olmuştur. Sovyetler Birliği ile yapmaya çalıştığı saldırmazlık antlaşmasının bir benzerinin Romanya tarafından da yapılmasını devamlı desteklemiştir. Almanya'nın Versay Antlaşması'na aykırı taleplerine Fransa'nın göz yumma eğilimine girmesi Polonya'yı ciddi endişeye sevk etmiştir. Temmuz 1932 tarihli Varşova Büyükelçiliğinden gelen bir raporda Fransa'nın Almanya ile iyi geçinmeye çalışmak için Polonya'nın Baltık Denizi'ne uzanan koridorunu Alman nüfuzuna bırakma fikri Polonyalıları endişeye boğmuştur. Bu durum Polonya'nın Sovyetler ile saldırmazlık antlaşması yapma çabalarını arttırmıştır. Romanya Temmuz 1932'de Polonya'ya yeni bir elçi göndermiştir. Polonya Cumhurbaşkanı Romen Elçiye hitaben yaptığı konuşmada iki devletin birbirine karşılıklı emniyet antlaşması ile bağlı olduğunu söylemiş ve toprak bütünlüklerinin karşılıklı olarak korunması prensibinin değişmeyeceğini söylemiştir. Yine aynı dönemde Varşova Büyük Elçiliğine Ferit Tek Türkiye'nin yeni elçisi olarak atanmıştır. İtimatnamenin verilmesinden sonra Polonya Cumhurbaşkanı Türkiye ile aralarındaki münasebete ilişkin bazı açıklamalar yapmıştır. Cumhurbaşkanı Türkiye ile Polonya arasındaki tarihi ve geleneksel dostluğun milletin hafızasında derin bir yere sahip olduğunu söylemiştir. Türk deyince akıllarına dostluk ve iyilikten başka bir şey gelmediğini söyleyerek Polonya kültüründe yer alan bir söze atıfta bulunmuştur. Wernyhora isminde birinin bir buçuk asır evvel söylediği "Türk atları Vistül'den su içmeden Polonya bağımsızlığını kazanamaz." sözünü hatırlatmış ve Birinci Dünya Savaşı'nda Galiçya Cephesinde savaşıyan Türk askerlerine göndermede bulunmuştur. Daha sonra Türkiye'nin gösterdiği gelişimden memnuniyetle söz etmiştir. Cumhurbaşkanı ayrıca devam eden Ekonomik Buhran'ın senelerce sürebileceğinden bahsetmiştir. Türkiye'nin bu dönemde Milletler Cemiyeti'ne üye olmaya karar vermesi de Polonya tarafından takdirle karşılanmıştır. Polonya Dışişleri Bakanı vekili Türkiye Büyükelçisine yaptığı açıklamada Türkiye'nin Milletler Cemiyetine katılmasını teklif edecek devletler arasında kendilerinin de olduğunu söyleyerek Avrupa siyasetiyle ilgili genel bir değerlendirmede bulunmuştur. Batılı Devletlerin sadece kendi siyasetlerine önem verdiğinden bahsederek Doğu Avrupalı

Devletlerin siyasetinin de aynı derecede önemli olduğundan bahsetmiştir. Hatta Doğu Avrupa siyasetinin daha ciddi birçok meseleye sahip olduğundan daha önemli olduğunu ifade etmiştir. Türkiye ile Polonya arasında kurulacak samimi dostluk ile Avrupa'nın doğusunda barışın kurulması ve devamını sağlayabilirsek insanlığa büyük hizmet etmiş oluruz demiştir. Türk Büyükelçi Polonya Dışişleri Bakan Yardımcısına Sovyetler Birliği ile müzakereleri sona yaklaşan saldırmazlık antlaşması ile ilgili bazı sorular sormuştur. Bunun üzerine bakan yardımcısı antlaşmanın parafe edildiğini söylemiş ve Polonya Dışişleri Bakanı Zaleski, Sovyetler Birliği Dışişleri Bakanı Litvinov ve Romanya Dışişleri Bakanı Titulescu arasında devam eden müzakerelerin güzel bir sonuca ulaşmasını temenni ettiklerini söylemiştir. Türk Büyükelçinin sorduğu Romanya bu antlaşmaya katılmasa bile Polonya'nın imzaya karar verdiği doğru mudur şeklindeki soruya Bakan Yardımcısı dolaylı bir cevap vermiştir. Romanya'nın antlaşmaya katılmaması için bir sebep olmadığını, Rusya ve Romanya'nın Kellog Paktı'nı imzaladıklarını buna ilaveten Romanya'nın Litvinov Protokolü'ne de dahil olduğunu söylemiştir. Bu durumu yorumlayarak Besarabya meselesi için iki tarafın savaşmayacağını iddia etmiştir. Bu gibi durumlarda savaş durumu ortadan kalkarsa yumuşak bir çözümün olacağına ve Sovyetler ile Romanya arasında saldırmazlık antlaşması için bir formül bulunacağına inandıklarını beyan etmiştir. Ayrıca Romanya ile ittifaklarının devam ettiğini ilave etmiştir. Polonya ile Sovyetler Birliği arasındaki Saldırmazlık Antlaşması için devam eden müzakereleri yakından takip eden Türkiye Varşova Büyükelçiliği kanalıyla raporlar almaktadır. Bu konuyla ilgili gelen başka bir raporda Polonya'nın Sovyetler ile Saldırmazlık Antlaşması imzalamak için Romanya'nın onayını almaktan vazgeçebileceği belirtilmektedir. Polonya gazetelerinde çıkan haberlerde Saldırmazlık Antlaşması imza töreninin yakında yapılacağı söylenirken bu antlaşmaya müteakip Fransa'nın da Sovyetler ile bir antlaşma yapmasının beklendiği yazılmaktadır. Romanya ile ilgili olarak ise Besarabya meselesinin çözümünü kendi bulmalıdır denilerek Polonya Hükümeti'nin Romanya olmadan imza atabileceği vurgulanmıştır. Gazetelerde çıkan bu haberler üzerine Türkiye Büyükelçisi Sovyet Elçisine konu ile alakalı düşüncelerini sormuştur. Sovyet Elçi verdiği cevapta Polonya ile Saldırmazlık Antlaşması imzalamaya hazır olduklarını söylemiştir. Siyasi çevrelerin bu husustaki düşüncesine göre Polonya Doğu sınırlarını güvene alarak günden güne artan Alman tehdidine karşı durumunu güçlendirmek istemektedir. Bundan dolayı Sovyetlerle Saldırmazlık Antlaşması'nı imza ve onaylama konusunda müttefiki Romanya'yı kendi haline bırakmaya yakın olan Polonyalılar bu meselede haklıdırlar. Versay Antlaşması ile

ve Fransızların desteğiyle kazandığı Danzig geçidini korumak için Polonya-Fransa ittifakı kuvvetli bir dayanak noktasıdır. Yine Versay Antlaşması ile ayrı bir yönetime tabi olan Danzig şehrinde Alman nüfus çoğunluğa sahiptir. Almanya'da henüz iktidara gelmemiş olan Hitler taraftarları Danzig şehrinde yoğun bir faaliyet göstermektedirler. Fransa'da iktidara gelen Sosyalistler gizli antlaşmaların aleyhinde olduğundan Polonya-Fransa askeri anlaşmasının yenilenmesi söz konusu olmayabilir. Siyasi zorluklara ek olarak günden güne artan ekonomik sıkıntılar Polonya kamuoyunu mevcut hükümete karşı güvensizliğe sevk etmektedir. Özellikle Polonya-Fransa ittifakının yenilenmesine ve bir borç anlaşması yapılmasına muvaffak olamayan Dışişleri Bakanı Zaleski'nin değiştirilmesi politik çevrelerde tartışılmaktadır.

Haziran 1932'nin son günlerinde Polonya-Almanya ilişkilerine dair Varşova Büyükelçiliğinden bir rapor gelmiştir. Bu raporda Alman Donamasından bir filonun Danzig limanına gelerek Alman Amiralın Senato Başkanı ve Milletler Cemiyeti Komiseri ile görüştüğü söylenmiştir. (Danzig Şehri özerk bir yapıdadır ve Milletler Cemiyeti Temsilcisi yönetimde söz sahibidir.) Senato başkanı Alman subaylara bir yemek vermiş ve bu esnada Danzig ve Almanya'nın köken ve kültür olarak bir olduklarını söylemiştir. Bu sırada Danzig'deki Polonya temsilcisi apar topar Varşova'ya gitmiştir. Aynı gün Alman aşırı sağ örgütlerden "Çelik Miğfer" üyesi bir grup gösteri düzenlemiş ve "Yaşasın Hitler" sloganı atmışlardır. Almanya ve Polonya arasındaki gerilimi oldukça arttıran bu olayın özeti raporda şu şekilde açıklanmıştır. Danzig senatosu Alman Donanmasını resmen davet etmiştir. Polonya Hükümeti Versay Antlaşması ile Danzig'in Dışişlerini temsil hakkını icra ettiğinden bu davet senatonun yetkilerini aştığı anlamına gelmektedir. Bu sebeple Berlin'deki Polonya Elçisi vasıtasıyla Polonya Hükümeti Alman Hükümetine müracaat ederek böyle bir ziyaretin hoş olmayan sonuçlar doğurabileceğinden bahisle ziyaretin iptalini talep etmişti. Alman Hükümeti bu müracaata kaçamak bir cevap verdi ve Danzig Senatosu birkaç gün sonra Alman Filosunun geleceğini Polonya Hükümetine resmen haber verdi. Bu durumu o anda protesto eden Danzig'teki Polonya temsilcisi cevap bile vermeden Varşova'ya gitti. Varşova resmi çevrelerinde Almanya'nın Danzig ile ilgili adımları tehlikeli görülmekte ve Polonya-Almanya ilişkilerini olumsuz olarak etkileyecek şekilde telakki edilmektedir. 1932'nin Eylül ayı içerisinde Doğu Prusya'da Alman Ordusunun büyük kuvvetler halinde manevralar yapacağına dair söylentiler çıkmıştır. Bunun üzerine Polonya fiili mukabeleye lüzum görmüş ve Almanya sınırındaki

kuvvetlerini takviye etmeye başlamıştır. İzinde olan subaylar bile derhal görevlerinin başına çağırılmıştır. Bu dönemde Danzig meselesi yüzünden Polonya-Almanya ilişkileri giderek gerilmeye başlamıştır. Resmi çevrelerden gelen açıklamalara göre çoğunluğu Hitler'in üniformalarını giymiş on binden fazla kişi gösteri yaparak "Kahrolsun Polonya" şeklinde sloganlar atmışlardır. Gösteriler sırasında Polonya Hükümetine ait mekanlara saldırılar yapılmış, Polis gösterinin daha da büyümesine güçlük engel olabilmıştır.¹⁶⁰

Polonya için artan Alman tehdidi Sovyetler Birliği'nden daha büyük bir endişe kaynağı haline gelmiştir. Bu yüzden Sovyetler Birliği ile olan ilişkilerini normalleştirerek bir Saldırmazlık Antlaşması yapmak istemektedirler. Müttefikleri olan Romanya da böyle bir antlaşma yapmak istese de Sovyetlerin Besarabya konusunda taviz vermemesi antlaşmayı zora sokacak bir hale getirmiştir. Temmuz ayında Polonya ve Sovyetler Birliği arasında Saldırmazlık Antlaşması imzalanınca gözler bu sefer Romanya'ya çevrildi. Yapılan ön görüşmelerden sonra Sovyetler Birliği Dışişleri Bakanı Litvinov bir açıklama yaparak Romen temsilcilerin müzakereler esnasında önceki sorunların mevzu edilmemesi yönündeki karara rağmen Besarabya'nın ilhakının Sovyetler Birliği tarafından kabulünü öne sürerek Sovyetlerce kabulüne ihtimal olmayan bir formül teklif etmişlerdir. Daha önce Romanya'nın müttefiki olan Polonya tarafından uzlaştıracı bir formül teklif edildiği halde Romenler bunu reddetmiştir. Cenevre'deki Romanya temsilcisi müzakereler esnasında antlaşmanın imzalanmasını mümkün kılacak bir formül teklif etse de Romanya Hükümetinin bu öneriyi de tasvip etmemesi sonucu bundan vazgeçilmiştir. Litvinov Romanya yönetiminin başta Dışişleri Bakanı Titulescu olmak üzere Sovyetlerle bir Saldırmazlık Antlaşması yapmaya lüzum olmadığını söylediklerini ifade ederek Romanya'nın bu konudaki samimiyetinden şüphe ettiklerini ve Romanya'nın böyle bir antlaşma imzalamaya niyetinin olmadığını söylemiştir. Litvinov'un bu beyanatı Varşova Hükümeti çevrelerinde memnuniyet yaratmış ve Polonya Dışişleri Bakanı yardımcısı Türkiye'nin Varşova Büyükelçisine Litvinov'un samimiyetinden dolayı müteşekkir olduklarını söylemiştir. Polonya Hükümeti tarafından yayınlanan yarı resmi bir tebliğde Litvinov'un Polonya'nın rolü hakkındaki ifadelerini onaylanmış ancak Litvinov'un Sovyet-Romen Saldırmazlık Antlaşması ile ilgili olarak kötümser düşüncesine katılmadıkları ifade edilmiştir. Polonya Hükümetine göre Sovyetler Birliği-Romanya Saldırmazlık Antlaşması yakında imzalanacaktır. 1932 yılı sonlarında Varşova

¹⁶⁰ BCA, Fon No:30-10-0-0 Yer No:220-483-7.

Büyükkelçiliğinden Polonya'nın Dış Politikasına dair bir rapor gelmiştir. Almanların silahlanmaya başlaması Polonya kamuoyu tarafından endişe ile takip edilmektedir. Kendisini iki taraftan tehlike içerisinde gören Polonya komşu olduğu diğer devletlerin yardımından da emin değildir. Baltık Devletleri küçük ve zayıf olduklarından Sovyetler Birliği'ni endişelendirecek bir hareket içerisinde girmeme konusunda azimlidirler. Çekoslovakya'nın siyaseti belirgin değildir. Romanya'nın ittifaka sadakatinden şüphe edilmemekle beraber Romen Ordusunun direnme kabiliyeti pek yüksek değildir. Polonya'nın en önemli dayanağı olan Fransa'nın son zamanlarda yaşadığı bazı siyasi değişiklikler ve Fransa'nın Varşova Elçisinin Almanya ile Polonya arasında sınırlar sebebiyle sıkıntı olmamasını tavsiye etmesi Polonyalıları endişeye düşürmüştür. Fransa ayrıca Danzig Koridoru'nun uluslar arası bir idareye verilmesini uygun görerek Polonyalıların endişelerini daha da arttırmışlardır. Bu endişeden dolayı Polonya alelacele Sovyetler Birliği ile bir saldırmazlık Antlaşması imzalamıştır. Polonya böyle yaparak Alman-Rus yakınlaşmasını engellemiştir. Bundan dolayı Romanya Dışişleri Bakanı Titulescu'nun Romanya'nın Saldırmazlık Antlaşması yapmasına engel olduğu düşüncesi Polonyalıların öfkesine neden olmaktadır. Polonya'nın Alman tehlikesine karşı siyasetleri tüm güçleriyle direnmektir. Sovyetler Birliği ile yapılan antlaşmaya sadık kalarak Almanya'nın silahlanmayı arttırmasına engel olmak, ihtilaflı davaları Milletler Cemiyeti'ne götürerek barış içerisinde Almanya aleyhine bir çözüm bulmaktır. Polonya ayrıca tahrik edilmesi durumunda Doğu Prusya'yı işgal ederek Almanya üzerine yürümek, yani demir ve ateş ile Polonya'nın isteklerini gerçekleştirme politikasına sahiptir. Almanya'nın silahlanması, gençlerin askeri eğitime alınması ve yeni savaş gemilerinin inşası gibi meseleler Polonya'ya karşı hamleler olarak addedilmektedir. Artan Alman tehlikesi karşısında Polonya'nın tek dayanağı Fransa'dır. Ancak Fransa'nın politikalarında yaşanan değişimlerden dolayı Polonya kendi askeri varlığına daha çok dayanmaya başlamıştır. Polonya ve Romanya sahip oldukları ittifakı Küçük İtilaf ile birleştirmeyi istemişlerdir. Ancak Polonya'nın da istekli olmasına rağmen Küçük İtilafın sadece Macaristan'a karşı olması Polonya'nın ihtiyaçlarını karşılamaktan uzaktır. Romanya Polonya'dan farklı olarak sadece Doğu Sınırlarına odaklanmış vaziyettedir. Almanya ile bir problemi yoktur ve bu ülke ile olan ticaretini arttırmak istemektedir. Yugoslavya'nın çekinceleri ise sadece İtalya'ya karşıdır. Çekoslovakya ise hem Almanya ile iyi ilişkiler

geliştirmek istemekte hem de Fransa ile mevcut ittifakını korumak istemektedir. Polonya ile bir ittifak antlaşması yapmaktan uzak bir noktadır.¹⁶¹

6.3. TÜRKİYE’NİN MİLLETLER CEMİYETİ’NE ÜYE OLMASI

Türkiye silahsızlanmaya çalışmalarına katılarak Briand-Kellogg Antlaşmasını imzalayarak uluslararası bazı çalışmalara katılmakla beraber Milletler Cemiyeti’ne üye olmamıştı. Milletler Cemiyeti Birinci Dünya Savaşı’nın galip devletleri tarafından kurulmuş ve savaştan mağlup olarak çıkan devletler asli üye olarak Cemiyete alınmamışlardı. Ancak 1930’lara gelindiğinde dünya siyasetinde yaşanan hızlı değişimler mağlup devletlerin de cemiyete alınmasını zorunlu hale getirmeye başlamıştı. Türkiye’nin Cemiyete alınması zaman zaman söz konusu olduğu halde, Türkiye bazı sebeplerden dolayı giriş tarihini ertelemeyi uygun görmekteydi. Türkiye’nin Milletler Cemiyeti’ne soğuk bakmasının en başta gelen sebebi son derece haklı olduğu Musul meselesinde İngiltere’nin anlaşmaz tutumu sonucu bu mesele Milletler Cemiyeti’nin gündemine getirilmişti. İngiltere’nin Milletler Cemiyeti’nin kurucularından olması ve Cemiyette sahip olduğu ağırlıktan dolayı Musul Meselesi ile ilgili olarak kendi lehine bir karar çıkartması Türkiye’nin Milletler Cemiyeti’ne olumsuz bir gözle bakmasına neden olmuştu. Diğer taraftan Türkiye’nin en önemli müttefiki olan Sovyetler Birliği henüz Batılı Devletler özellikle İngiltere ile ilişkilerini Milletler Cemiyetine girebilecek kadar elverişli bir hale getirememişti. İngiltere Türkiye’yi Sovyetler Birliği’nden uzaklaştırmak ve Musul Meselesinin bıraktığı olumsuz izlerin yavaş yavaş dağılmasından hareketle Türkiye’yi Milletler Cemiyetine çekmeye çalışıyordu.¹⁶²

1930 yılından sonra Milletler Cemiyeti içerisinde statükocu devletlerin çoğunlukta bulunması Türkiye’yi Cemiyete yaklaştırmıştır. Türkiye’nin Milletler Cemiyeti’ne girmesinde önemli olan bir husus ta Sovyetler Birliği’nin Cemiyete karşı olan tutumudur. Milli Mücadele döneminden beri dostane devam eden Türk-Sovyet ilişkilerinden dolayı Türkiye Cemiyete girerken bu devletin tutumunu göz önünde bulundurmak zorundaydı.

¹⁶¹ BCA, Fon No:30-10-0 Yer No:230-484-4.

¹⁶² T.C. Dışişleri Bakanlığı, *Cumhuriyetin İlk On Yılı ve Balkan Paktı*, (Ankara, 1974), s.287.

Sovyetler Birliği 1932 yılına kadar Batılı Devletlerle iyi ilişkiler kuramadığı için Türkiye bu tarihe kadar Milletler Cemiyetine üyelik için müracaatta bulunmamıştır.¹⁶³

1930'dan sonra Türkiye birçok ihtilaflı meselesini halletmiş bir konumdaydı. 1931 yılında Türkiye prensip olarak Cemiyete girmeyi benimsese de girdiği zaman daimi üyelik elde etmek istiyordu. Cemiyetten gelen çağrılar üzerine Türkiye Ankara'da Sovyetler Birliği Maslahatgüzarına bilgi vererek Milletler Cemiyeti Antlaşmasının 16.maddesinde öngörülen zecri tedbirlerin Sovyetler Birliği'ne karşı uygulanmasına katılmayacağına dair teminat vermiştir. Türkiye'nin Sovyetler Birliği Maslahatgüzarına verdiği teminatı gösteren nota şu şekildedir: "Türkiye Hükümetinin, Türkiye'nin Milletler Cemiyetine iltihakından sonra misakın müeyyideleri usulünün 16. ve 17.maddeleri ahkamına tevfi kan deruhte edeceği mecburiyetlere hulus ile riayet etmesi Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri İttihadı hakkındaki Türk siyaseti prensibinin bu veçhile taayyürüne halel iras edemez. Mebhus maddeler ahkamınca Sovyetler Birliğine karşı tatbiki mümkün müeyyideler usulü diğer şartlardan kat'ı nazar yalnız Sovyetler Birliği'nin üçüncü bir devlet ile tecavüz harbi ilan etmesi halinde tasavvur edilebilir. Bu hususta Sovyetler Birliği'ni üçüncü itibara almak lazım gelir. Binaenaleyh Sovyetler Birliği'ne karşı diğer devletler tarafından tevcih edilip de Türkiye'nin muhik göremeyeceği bu kabil bir itham mezkur memleketi 16.madde mucibince ittihaz edilecek herhangi tedabire iştirake mecbur kılmaz." Milletler Cemiyeti teşkilatı genel kurulu 6 Temmuz 1932 tarihinde yaptığı olağanüstü bir toplantı sırasında İspanya'nın teklifiyle Türkiye'yi davete karar vermişti. Türkiye Büyük Millet Meclisi daveti kabul ettiğine dair 9 Temmuz 1932 tarihinde bir karar almış ve bu kararı Milletler Cemiyeti Genel Sekreterliğine bildirmiştir.¹⁶⁴

Sovyetler Birliği ile 1925 yılında yapılan Dostluk ve Tarafsızlık Antlaşmasını yenileyen 17 Aralık 1929 tarihli Protokol hükümlerine göre, taraflardan biri komşularını ilgilendiren siyasi taahhütlere girerken diğerinin tasvibini alacaktı. Bu sebeple Türkiye 1932 yılında Milletler Cemiyetine girmeyi kabul ettiği zaman Sovyetler Birliği'nin onayını almıştır. Türkiye Milletler Cemiyeti'ne girdikten sonra Sovyetler Birliği de 1934 yılında Cemiyete üye olmuştur. Türkiye Dışışleri Bakanı Tefik Rüşü Aras Sovyetler Birliği'nin Cemiyete üye olmasından sonra şöyle demiştir:"Büyük komşumuz ve dostumuz Sovyetler

¹⁶³ Mehmet Gönübol, Cem Sar, *Atatürk ve Türkiye'nin Dış Politikası (1919-1938)*, (Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 2013), s.108.

¹⁶⁴ T.C. Dışışleri Bakanlığı, *Cumhuriyetin İlk On Yılı ve Balkan Paktı*, (Ankara: 1974), s.290-291.

Rusya'sının da biraz sonra Milletler Cemiyetine girmesi hareketimizdeki isabeti gösterdi. Zaten buraya onunla anlaşarak girmiştik.”¹⁶⁵

Türkiye'nin Milletler Cemiyetine üye olması en başından beri Cemiyetin en önemli savunucularından olan Romanya tarafından memnuniyetler karşılanmıştır.

6.4. 1930'LARDA ROMANYA'NIN İÇ SİYASETİ VE EKONOMİK BUHRAN

1930'ların ilk yıllarında 1929 Ekonomik Buhranı'nın etkileri şiddetli bir şekilde tüm dünyada olduğu gibi Romanya'da da hissedilmeye başlanmıştır. 1930 yılında Romanya tahtına Başbakan Maniu'nun desteğiyle Kral olarak II.Carol oğlu Mihai'nin yerine oturmuştu. Bu dönemde Romanya'da otoriterlik artmaya demokrasi gerilemeye başladı. II. Carol Başbakan Maniu'nun artan otoriterliğine karşı kendi gücünü arttırmayı denedi. Maniu anayasal monarşi içerisinde kontrollü bir demokrasi isterken, Kral Başbakanı kendisine bağlı olarak politika icra eden bir konuma getirmek istemekteydi. Birçok Romen tarihçi ve siyasetçi Maniu ve Kral arasında yaşanan ayrışma sonucu Maniu'nun istifasını Romanya'da demokratik tecrübenin sonu ve otoriterliğe atılan bir adım olarak nitelendirmektedir.¹⁶⁶Kral'ın yönetim üzerinde etkisinin artması ve otoriterleşmesinin en önemli sebebi Büyük Buhran sebebiyle tarımda ve sanayide yaşanan gerilemelerin çalışan sınıf ve köylüler üzerinde yaşattığı huzursuzluktu. Kral ve onun otoritesini destekleyen çevrelere göre büyük krizden standart demokratik yöntemlerle kurtulmak mümkün değildi. 1931 yılında kurulan Mironescu ve 1932 yılında ünlü tarihçi Iorga tarafından kurulan hükümetler derinleşen ekonomik krizle baş edemediler. Temmuz 1932 ile Eylül 1933 arasında hükümette bulunan Vaida yönetimindeki Ulusal Köylü Partisi de kriz karşısında başarılı olamadı. Kral tarafından ekonomik krizle mücadele ve artan politik gerilimi düşürme amacıyla Başbakan yapılan Ion Duca'nın Başbakan olduktan kısa bir süre sonra günden güne güçlenen Faşist Demir Muhafızlar tarafından suikast sonucu öldürülmesi ülkedeki gerilimi daha da arttırdı. Duca'nın öldürülmesi demokrasinin güçlenmesi ihtimalini yok etti. Kral II. Carol Dışişleri Bakanı Titulescu'nun Sovyetler Birliği ile gerilimi azaltma ve Balkan birliğini gerçekleştirme fikirlerini desteledi. Ancak gittikçe

¹⁶⁵ Mehmet Gönübol, Cem Sar, *Atatürk ve Türkiye'nin Dış Politikası (1919-1938)*, (Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 2013), s.111.

¹⁶⁶ Stephen A. Fischer-Galati, *Twentieth Century Rumania*, (New York: Columbia University Press, 1991), s.47.

güçlenen Faşist İtalya ve Nazi Almanya'sının etkisiyle Romanya'da aşırı sağ gittikçe güçlenmeye devam etti.¹⁶⁷

6.5. 1930'LU YILLARDA TÜRKİYE-ROMANYA İLİŞKİLERİNİN GELİŞİMİ

Mayıs 1931'de Türkiye Romanya'ya yeni elçi olarak Hamdullah Suphi Bey'i atamıştı.¹⁶⁸Hamdullah Suphi Bey'le beraber Türkiye Romanya'da yaşayan Türklerin sorunlarına daha fazla eğilmeye başladı. Romanya'da ise II. Carol'un Kral olmasından sonra otoriterlik yükselmeye demokrasi gerilemeye başlamıştı. Demokrasinin gerilemesi bu dönemde sadece Romanya'ya özgü bir durum değildir. Başta Almanya ve İtalya olmak üzere Avrupa'da yükselen aşırı sağ ekonomik buhrandan beslenerek 1930'ların siyasetine hakim oldu. Türkiye için de aynı şeyleri söylemek yanlış olmayacaktır. Serbest Cumhuriyet Fırkası deneyiminden sonra Cumhuriyet Halk Fırkası iktidarı ülkeye tamamen hakim olmuş ve hiçbir muhalif ses bırakmamıştır. 1930'ların Avrupa'sı birçok ülkede birbirine benzer otoriterleşmenin meydana geldiği siyasi bir atmosfere sahipti. 1932 yılının Temmuz ayında Bükreş Elçisi Hamdullah Suphi Bey Romanya'nın dış politikası ile ilgili olarak Ankara'ya bir rapor göndermiştir. Bu rapora göre 1932 yılından itibaren Romanya'da Fransa'nın etkisi giderek azalmaktaydı. Almanya'da Hitler'in güçlenmesi ve Türkiye'nin Balkanlar'da ve Doğu Avrupa siyasetinde etkisini arttırması Romanya idarecilerinin politikalarında bazı değişikliklere neden olmuştu. Türk Elçinin Romanya Dışişleri Bakanı temsilcisi ile yaptığı bir görüşmede temsilci Türkiye Hükümeti ile yakınlaşmayı arzu ettiklerini söylemektedir. Temsilci Türkiye vasıtası ile Rusya ile anlaşmak istediklerini ve Türkiye ile aralarında hiçbir anlaşmazlık konusu olmadığını söylemiştir. Türkiye ve Rusya dostluğunu doğal ve zorunlu gördüklerini söylerken Romanya'nın Rusya karşısında daima muhalif bir konumda olmasını da istemediklerini beyan etmişti. Türkiye'nin Balkanlar'da ve Doğu Avrupa'da güçlenmesi Romanya'nın istediği bir durumdur. Hamdullah Suphi Bey temsilcinin söylediklerine karşılık olarak Türk Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Bey'in Romanya ve Rusya arasındaki ihtilafları sona erdirmek için daima çaba gösterdiğini söylemiştir. Romen temsilci Türkiye'nin Milletler Cemiyetine kabulü esnasında diğer devletlerin dostane davranışlarından memnuniyet duyduklarını da Türk elçiye iletmiştir.¹⁶⁹1933 yılının Şubat ayında Bükreş Büyükelçisi

¹⁶⁷ a.g.e., s.49.

¹⁶⁸ BCA, Fon No:19-38-1-2 Yer No:19-30-8

¹⁶⁹ BCA, Fon No:30-10-0-0 Yer No:246-667-6.

Hamdullah Suphi Bey yeni Romanya Başbakanı Vaida ile bir görüşme gerçekleştirmiştir. Bu görüşmede Türk azınlığın göçü ile Romanya'nın iç ve dış politikasına dair yeni başbakanın düşünceleri Romanya'nın o zamanki konumunu çok güzel anlatmaktadır. Ulusal Köylü Partisi'nden başbakan olan Vaida başbakanlık görevini üstlenmesini büyük bir sorumluluk olarak değerlendirmektedir. Var olan ekonomik zorluklara ilaveten yeniden bir seçime gitmenin devleti felakete sürüklemek olabileceği düşüncesindedir. Zor şartlar altında görevi kabul ettiğini söyleyen Vaida'ya göre Romanya'da iktidarı kabul etmenin istenilecek bir tarafı yoktur. Başbakanlık görevi sadece vatanseverlik ve fedakarlıkla yürütülebilecek zor bir görevdir. Romanya Hükümeti memur maaşlarında indirim yapmak hatta ekonomik zorluklar sebebiyle birçok memurun görevine zor vermek durumunda kalmıştır. Vaida'ya göre Romanya dış politikada Rusya, Macaristan, Bulgaristan ve Türkiye ile samimi bir yakınlaşma içine girerek siyasetinin merkezini batıdan doğuya doğru çevirmelidir. Romanya Başbakanı Rusya ile anlaşmak için gösterdikleri çabanın Dışişleri Bakanı Titulescu tarafından zora sokulmasını eleştirmektedir. Titulescu daha önce verdiği bir beyanatta Rusya ile bir saldırmazlık antlaşması yapmayı zorunlu görmediğini söylemiştir. Titulescu'nun Milletler Cemiyet'i başkanı olarak İngiltere'de bulunduğu dönemde yurt dışından Romanya'nın dış politikasının yönetilemeyeceğini göstermek için Titulescu'yu Romanya'ya getirerek Dışişleri Bakanı yaptığını söyleyen Vaida uzaktan yönetmenin memleketin gerçek meselelerini görmeyi engellediği görüşündedir. Vaida Başbakan olduğu halde Rusya ile devam eden müzakereler esnasında Londra'da temsilci olarak bulunan Titulescu'nun beyanlarından haberdar olmadıklarını, Polonya vasıtasıyla mülakatlarını öğrendiklerini söyleyerek Rusya ile müzakerelerin kesilmesine bu beyanların neden olduğunu söylemiştir. Vaida Fransa ve Polonya'nın Kellog Pakti'na ilaveten Rusya ile bir saldırmazlık antlaşması yapılmasını tavsiye ettikleri halde bu beyanatın çabaları akamete uğratmasından şikayet etmektedir. Vaida Türklerin göçü meselesinde ise engellerin ortadan kaldırılmasına çalışacağını söylemiştir.¹⁷⁰

Romanya'nın iç siyaseti 1930'lu yıllarda çalkantılı bir dönem geçirmektedir. Kurulan hükümetler zayıf ve istikrarsızdır. Ekonomik sıkıntılar gittikçe artmakta ve bunlara bir çözüm bulunamamaktadır. Sovyetler Birliği ile olan ilişkileri normalleştirme girişimleri ise yeterli ilerlemeyi gösterememiştir. Türkiye bu dönemde Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Bey

¹⁷⁰ BCA, Fon No:30-10-0-0 Yer No:246-667-12.

aracılığıyla Romanya ve Sovyetler Birliği arasında arabuluculuk yapsa da farklı güç odakları Türkiye'nin bu görevi üstlenmesini istememiştir.

Romanya'dan Türklerin göçü konusunda yapılan müzakereler neticesinde 1936 yılında Romanya ile bir göç anlaşması imzalanmıştır. 1923 ile 1938 arasında Romanya'dan Türkiye'ye 113710 Türk göç etmiştir.¹⁷¹ Türkiye Yunanistan ile yapılan mübadele anlaşmasından sonra Romanyalı Türklerin göçünü de teşvik etmiştir. Bunun en önemli sebepleri Dobrucalı Türklerin tarım konusunda tecrübeli olmaları ve Türkiye'de nüfusun düşmesinden dolayı nüfusun arttırılarak üretimin de arttırılmak istenmesidir.

6.6. TÜRKİYE-ROMANYA SALDIRMAZLIK ANTLAŞMASI VE BALKAN PAKTI

Türkiye Kellog Paktı ve Litvinov Protokolüne katılarak savaşın uluslararası politikada bir araç olarak kullanılmasına karşı olduğunu göstermişti. Daha sonra Sovyetler Birliği'nin onayıyla ve Milletler Cemiyeti'nin davetiyle Milletler Cemiyeti'ne üye olmuştu. Milletler Cemiyeti'nin en büyük destekçilerinden olan Romanya tarafından bu gelişmeler olumlu karşılanmıştı. Ancak Romanya ile Sovyetler Birliği arasında devam eden Saldırmazlık Antlaşması müzakereleri her iki tarafın da Besarabya konusunda taviz vermemesi üzerine sonuçsuz kaldı. Bununla beraber Sovyetler Birliği'nin Batılı ülkeler ile ilişkilerini düzeltmeye başlaması Türkiye ile Romanya'nın daha samimi bir birliktelik göstermeleri yolunda önlerindeki engelleri kaldırmış oldu. Romanya Dışişleri Bakanı Titulescu'nun Ekim 1933'de Ankara'yı ziyareti sırasında Türkiye ile Romanya arasında Dostluk, Saldırmazlık, Hakemlik ve Uzlaştırma Antlaşması imzalandı. Bu antlaşma ile Türkiye ve Romanya aralarında ortaya çıkabilecek anlaşmazlıkların barışçıl bir şekilde çözülmesine ilişkin birbirlerine taahhüt vermiş oldular.¹⁷²

Türkiye ile Romanya arasında imzalanan bu antlaşmadan kısa bir süre sonra Türkiye, Yunanistan, Yugoslavya ve Romanya arasında Balkan Paktı gerçekleştirildi. Balkan Paktını oluşturmaya yönelik girişimlerin sonucu olarak 5 Ekim 1930'da bütün Balkan Devletlerinin katıldığı bir konferans Atina'da yapılmıştı. Bu toplantıda Balkan Birliği fikri öne çıksa da bir protokol imzalanmamıştı. Bu tarihten bir yıl sonra İkinci Balkan

¹⁷¹ H. Yıldırım Ağanoglu, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Balkanların Makûs Talihi "Göç"*. (İstanbul: Kum Saati Yayınları, 2001), s.332.

¹⁷² İsmail Soysal, *Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları I. Cilt (1920-1945)*, (Ankara: TTK Basımevi, 1989), s.437.

Konferansı İstanbul'da toplandı. Bu toplantıda özellikle Bulgaristan'ın sergilediği revizyonist tutum sonucu bir işbirliği gerçekleştirilemedi. Yugoslavya ve Romanya ise Küçük İtilaf üyesi olduklarından Balkan Birliği fikrini çok önemli görmüyorlardı.¹⁷³Bir yıl sonra Ekim 1932'de Üçüncü Balkan Konferansı Bükreş'te toplandı. Bükreş Konferansında Bulgaristan azınlık sorunları üzerinde ısrarcı olmuş ve istekleri kabul edilmeyince Konferanstan çekilmişti. Bulgaristan'a göre Yugoslavya Makedonya bölgesindeki azınlıkları Sırplaştırmak için yoğun çaba sarf ediyordu ve bu durum Bulgaristan açısından kabul edilemezdi. Bulgaristan'ın azınlık hakları adı altında toprak taleplerine varan tavrı diğer devletleri birbirlerine yakınlaştırdı. Öte yandan İtalya'nın Balkanlar üzerinde etkisini artırma girişimleri ve bu girişimlere ek olarak Bulgaristan'ın İtalya'ya yakınlaşması Balkan Devletlerinin birlik olma çabalarını hızlandırdı. İtalya Bulgaristan'ın durumuna ilişkin olarak Ankara Elçisi vasıtasıyla 4 Aralık 1933 tarihinde Türkiye nezdinde bir teşebbüste bulundu. Türkiye, Yunanistan, Yugoslavya ve Romanya arasında Bulgaristan'ı devre dışı bırakarak bir antlaşma yapmaya İtalya'nın kayıtsız kalamayacağı elçi vasıtasıyla Türk Dışişlerine iletilmiştir. İtalya'ya göre Bulgaristan'ın pasif hale getirilmesi sadece Balkanların değil bütün Avrupa'nın meselesidir. Bundan dolayı dört devlet arasında bir anlaşma yapılmadan bir süre daha beklenilmesi İtalya tarafından tavsiye edilmektedir.¹⁷⁴İtalya Yugoslavya'yı dışarıda bırakarak Yunanistan, Türkiye ve Bulgaristan arasında bir birlik yapılmasını istemektedir. Bulgaristan'ı dışarıda bırakarak bir Balkan Birliği oluşturma fikri Romanya ve İtalya arasındaki ilişkileri de olumsuz etkilemiştir. İtalya ile Romanya arasında daha önce yapılan ve süresi sona ermek üzere olan Dostluk Antlaşması'nın yenilenmesine İtalya Hükümeti onay vermemiştir.¹⁷⁵

Ekim 1933'de Selanik'te Dördüncü Balkan Konferansı toplanmıştır. Bu konferansta Balkan Paktı meselesi üzerinde önemle durulmuş ve bütün Balkan Devletlerinin kurulacak Pakta katılması istenmiştir. Dördüncü Balkan Konferansından önce Romanya ile hemen sonra da Yugoslavya ile Türkiye arasında Dostluk Antlaşmaları imzalanmıştır. İngiltere ve Fransa Paktı destekleyici açıklamalar yaparken İtalya Paktı soğuk karşılamıştır. 1934 yılının Şubat ayı başında Türkiye, Yunanistan, Yugoslavya ve Romanya Dışişleri Bakanları Belgrat'ta toplanmışlar ve Balkan Paktı tasarısını hazırlamışlardır. Bu tasarının 9

¹⁷³ Mehmet Gönlübol, Cem Sar, *Atatürk ve Türkiye'nin Dış Politikası (1919-1938)*, (Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 2013), s.113.

¹⁷⁴ T.C. Dışişleri Bakanlığı, *Cumhuriyetin İlk On Yılı ve Balkan Paktı*, (Ankara, 1974), s.311.

¹⁷⁵ BCA Fon No:30-10-0-0 Yer No:226-525-20.

Şubat 1934 tarihinde Atina’da imzalanması ile Balkan Paktı resmen kurulmuştur.¹⁷⁶Paktın 1.maddesiyle dört devlet kendilerinin tüm Balkan sınırlarını karşılıklı güvence altına alıyorlardı. Bu Pakt bir savunma ittifakı ve bölgesel yardımlaşma paktı anlamına geliyordu. Saldırı olunca yardımlaşmayı öngörüyordu. Paktın ek protokolünün 2.maddesine göre paktın amacı Balkan sınırlarını bir Balkan Devleti tarafından girişilecek saldırıya karşı güvence altına almaktı. Protokolün 8.maddesinde Balkanlarda devlet sınırlarının kesin olduğu yazılıydı. O sırada Balkanlarda statükoya karşı çıkan ülke Bulgaristan olduğundan bu Paktın Bulgaristan’a karşı olduğu açıkça ortaya konmuştur. Protokolün 3.maddesinde Balkanlar dışından bir devlet bu dört devletten birine saldırır ve bu saldırıya bir Balkan devleti de katılırsa, üye devletler sadece Balkan Devletine karşı harekete geçeceklerdi. Türkiye Sovyetler Birliği’nin isteği üzerine Paktla ilgili olarak Sovyetler Birliği’ne karşı herhangi bir eyleme katılmayacağını Pakt üyelerine bildirmiş ve bu durum diğer üyeler tarafından da kabul edilmiştir.¹⁷⁷

Balkan Paktı Romanya için ikinci derece de önemli bir antlaşma olmuştur. Romanya Küçük İtilaf münasebetiyle Yugoslavya ile iyi ilişkilere sahipti ve bu durum Bulgaristan’a karşı kendisini rahatlatıyordu. Balkan Paktı’nın asıl amacı Bulgaristan’ın İtalya ile birlik olarak Balkanlarda sınırlarını değiştirmeye çalışmasını engelleyerek Balkanlarda mevcut sınırları korumaktır.

¹⁷⁶ Mehmet Gönübol, Cem Sar, *Atatürk ve Türkiye’nin Dış Politikası (1919-1938)*, (Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 2013), s.114.

¹⁷⁷ İsmail Soysal, *Türkiye’nin Siyasal Andlaşmaları I. Cilt (1920-1945)*, (Ankara: TTK Basımevi, 1989), s.449-450.

SONUÇ

Birinci Dünya Savaşı'na Romanya'nın İttifak Devletleri safında katılmasıyla kopan Türk-Romen siyasi ilişkilerinin yeniden başlaması Lozan Konferansı sırasında olmuştur. Türkiye'nin Boğazlara hakim olması ve Sovyetler Birliği ile kurduğu yakın ilişkiler Romanya'yı Türkiye'ye yaklaşmak durumunda bırakmıştır. Romanya'nın dünyaya açılan tek kapısı olan Boğazlar nedeniyle Romanya Türkiye ile olan siyasi ilişkilerini Lozan'dan sonra hızlı bir şekilde kurmuştur. Ancak Türkiye'nin Sovyetler Birliği ile olan yakın ilişkileri sebebiyle hızlı başlayan ilişkiler aynı hızda ilerleyememiştir. Sovyet tehdidine karşı Batılı müttefiklerinin yardımına güvenen Romanya, Boğazlar sebebiyle Türkiye'ye karşı daima dikkatli ve olumlu bir yaklaşım sergilemiştir. 1920'lerde ilişkiler yavaş yavaş ilerlerken Lozan'da kararlaştırılan el konulan malların iadesi ve mezarlıklar meselesi gibi konular çözüme kavuşturulmuştur. 1930'dan sonra dünya genelinde başlayan yumuşama çabalarında iki ülke de gayret göstermiş ve 1934 yılında imzalanan Balkan Paktı ile ilişkiler olgunlaşmıştır.

İki ülke arasında geçmişten gelen bir anlaşmazlığın olmaması ilişkilerin olumlu yönde gelişmesini etkilemiştir. Tarihsel süreç içerisinde Osmanlı dönemini olumlu olarak hatırlayan tek Balkan ülkesi olan Romanya, Osmanlı yönetiminin hem Eflak hem de Boğdan'ı özerk bırakarak devlet teşekküllerini dağıtmamasını tarihleri açısından olumlu görürler. Ayrıca Osmanlı himayesi sayesinde kendilerinin Katolikleşmek ve Slavlaşmaktan korunduğunu düşünürler.¹⁷⁸ Bu sebeple Romenler arasında Türklere karşı derin bir husumet oluşmamıştır.

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra tarihindeki en geniş sınırlara ulaşan Romanya'nın bu dönemi "Büyük Romanya" olarak adlandırılmaktadır. Bu dönem Romanya açısından ekonomik ve sosyal sıkıntılarla dolu bir zamandır. Bunlara ek olarak yoğun bir şekilde hissedilen soğuk savaş Romanya'yı sürekli bir tedirginlik içerisinde bırakmıştır. Yeni

¹⁷⁸ Tahsin Gemil, Romen – Osmanlı Münasebetleri'ne Dair Bazı Mülahazalar, *VIII. Türk Tarih Kongresi* (II. Cilt), (Ankara 1976), s.1506.

katılan topraklarla beraber çok sayıda azınlık Romanya’da sosyal ve ekonomik hayatın zorlaşmasına neden olmuştur. Ion Bratianu’nun Başbakanlığı döneminde yaşanan kısmi istikrar haricinde iki savaş arası dönemde Romanya Hükümetinde istikrardan söz etmek mümkün değildir. Ayrıca Kralın sahip olduğu yetkiler demokrasi’nin yerleşmesini zorlaştırmış 1930’dan sonra II. Carol’un Krallığı döneminde demokrasi gücünü yitirmiştir. Romanya bu dönemde başta Polonya ve Yugoslavya olmak üzere statükocu komşularıyla sıkı ilişkiler kurmuş ancak kurulan birlikler yeterince güçlü olamamıştır.

İkinci Dünya Savaşı başlayınca Sovyetler Birliği Besarabya ve Kuzey Bukovinayı Romanya’dan alarak sınırlarına katmıştır. Romanya daha sonra iki savaş arası dönem boyunca soğuk savaş yaşadığı Bulgaristan’a Güney Dobruca’yı Macaristan’a da Transilvanya’nın önemli bir bölümünü vererek Almanya safında eski düşmanlarıyla müttefik olarak Sovyetler Birliği’ne karşı savaşa girmiştir. Savaş sırasında Besarabya ve Bukovina’ya ek olarak bazı Sovyet topraklarını sınırlarına katsa da savaşın sonlarında Sovyetlerin işgaline uğrayarak Besarabya ve Bukovina’yı Sovyetler Birliği’ne bırakmak zorunda kalmıştır. Savaş sonunda Güney Dobruca Bulgaristan’da kalmaya devam ederken Macaristan’a bırakmak zorunda kaldığı Transilvanya’nın bir kısmını geri alarak Transilvanya’nın tamamına hakim olmaya devam etmiştir.

İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra Doğu Bloku içerisinde yer alan Romanya ile NATO ülkesi olan Türkiye’nin ilişkileri gerileme dönemine girmiştir. Bu dönemde Türkiye için eski dostu Sovyetler Birliği en büyük tehdit kaynağı olmuştur. Farklı kutuplarda yer alan iki ülkenin ilişkileri Doğu Bloğunun dağılmasından sonra gelişme göstermektedir.

Romanya’dan alınan Besarabya toprakları Sovyetler Birliği’nin dağılmasıyla Moldova Cumhuriyeti olarak bağımsız olmuştur. Doğu Bloğunun çöküşünden sonra iki devletin birleşmesine yönelik çalışmalar yapılmaktadır. Besarabya’nın güney bölümünü ve Karadeniz kısmını oluşturan Osmanlıların Bucak adını verdiği bölge ise Sovyetler Birliği yönetimi tarafından Ukrayna’ya bağlanmıştır.

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

Hariciye İstanbul Murahhaslığı (HR. İM)

HR. İM Dosya No:13 Gömlek No:120

HR. İM Dosya No:16 Gömlek No:76

HR. İM Dosya No:16 Gömlek No:116

HR. İM Dosya No:17 Gömlek No:40

HR. İM Dosya No:17 Gömlek No:137

HR. İM Dosya No:17 Gömlek No:153

HR. İM Dosya No:18 Gömlek No:26

HR. İM Dosya No:18 Gömlek No:38

HR. İM Dosya No:18 Gömlek No:76

HR. İM Dosya No:18 Gömlek No:130

HR. İM Dosya No:22 Gömlek No:67

HR. İM Dosya No:25 Gömlek No:11

HR. İM Dosya No:47 Gömlek No:3

HR. İM Dosya No:48 Gömlek No:59

HR. İM Dosya No:56 Gömlek No:10

HR. İM Dosya No:65 Gömlek No:25

HR. İM Dosya No:75 Gömlek No:57

HR. İM Dosya No:99 Gömlek No:77

HR. İM Dosya No:109 Gömlek No:2

HR. İM Dosya No:110 Gömlek No:42

HR. İM Dosya No:123 Gömlek No:63

HR. İM Dosya No:124 Gömlek No:2

HR. İM Dosya No:128 Gömlek No:99

HR. İM Dosya No:130 Gömlek No:37

HR. İM Dosya No:147 Gömlek No:32

HR. İM Dosya No:240 Gömlek No:20

HR. İM Dosya No:240 Gömlek No:44

Hariciye Siyasi Kısım (HR. SYS)

HR. SYS Dosya No:3 Gömlek No:35

Hariciye Hukuk M şavirliği İstişare Odası (HR. HMS . İşO)

HR. HMS . İşO Dosya No:69 Gömlek No:25

Harita (Hrt) No: 37

Hrt No: 40.

Hrt No: 722

Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA)

Fon No: 19-38-1-2 Yer No:19-30-8

Fon No: 30-10-0-0 Yer No:12-71-60

Fon No: 30-10-0-0 Yer No:131-936-15

Fon No: 30-10-0-0 Yer No:219-475-17

Fon No: 30-10-0-0 Yer No:219-480-4

Fon No: 30-10-0-0 Yer No:219-480-18

Fon No: 30-10-0-0 Yer No:219-480-42

Fon No: 30-10-0-0 Yer No:220-483-7

Fon No: 30-10-0-0 Yer No:226-523-2

Fon No: 30-10-0-0 Yer No:226-523-5

Fon No: 30-10-0-0 Yer No:226-523-7
Fon No: 30-10-0-0 Yer No:226-525-20
Fon No: 30-10-0-0 Yer No:230-484-4
Fon No: 30-10-0-0 Yer No:232-564-9
Fon No: 30-10-0-0 Yer No:232-564-10
Fon No: 30-10-0-0 Yer No:236-597-1
Fon No: 30-10-0-0 Yer No:241-627-23
Fon No: 30-10-0-0 Yer No:246-666-5
Fon No: 30-10-0-0 Yer No:246-666-6
Fon No: 30-10-0-0 Yer No:246-666-12
Fon No: 30-10-0-0 Yer No:246-666-13
Fon No: 30-10-0-0 Yer No:246-667-6
Fon No: 30-10-0-0 Yer No:246-667-12
Fon No: 30-10-0-0 Yer No:248-675-7
Fon No: 30-10-0-0 Yer No:248-677-2
Fon No: 30-18-1-1 Yer No:7-15-20
Fon No: 30-18-1-1 Yer No:7-36-19
Fon No: 30-18-1-1 Yer No:12-60-12
Fon No: 30-18-1-2 Yer No:2-15-30
Fon No: 30-18-1-2 Yer No: 11-38-16

Kitaplar, Makaleler ve Tezler

Ağanoğlu, H. Yıldırım. *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Balkanların Makûs Talihi "Göç"*.

İstanbul: Kum Saati Yayınları, 2001.

Akandere, Osman. Enver Paşa'nın Romanya Cephesi'ndeki Türk Birliklerini Teftişi

Kapsamında Dobruca Köstence ve Bükreş'i Ziyareti (10-17 Aralık 1916). *Türkiye-*

Romanya İlişkileri: Geçmiş ve Günümüz Uluslararası Sempozyumu. Haz. Duygu Türker Çelik. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi. 2019. s. 535-564.

Akşin, Aptülahat. *Atatürk'ün Dış Politika İlkeleri ve Diplomasisi (İkinci Kısım).* İstanbul: İnkılap ve Aka Kitabevleri, 1964.

Anton, Afrodita. *The Balkan Peninsula Romania, Between The First And The Second, 1920-1939.* Bloomington, İndiana: Authorhouse, 2004.

Barlas, Dilek. Atatürk Döneminde Türkiye'nin Balkan Politikası. *Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası Makaleler,* Haz. Berna Türkdoğan. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi. 2000.

Beydilli, Kemal. "Küçük Kaynarca Antlaşması". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.* c.26. İstanbul. 2002.

Beydilli, Kemal. "Paris Antlaşması". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.* c.34. İstanbul. 2007.

Cezar, Mustafa. *Mufassal Osmanlı Tarihi I. Cilt.* Ankara: TTK Basımevi, 2010.

Cezar, Mustafa. *Mufassal Osmanlı Tarihi II. Cilt.* Ankara: TTK Basımevi, 2011.

Çelebi, Mevlüt. Türk-Romen İlişkilerinin Balkan Antantı'na Gidişi Sürecinde Üçüncü

Göz: İtalya. *Türkiye-Romanya İlişkileri: Geçmiş ve Günümüz Uluslararası Sempozyumu*. Haz. Duygu Türker Çelik. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi. 2019. s. 715-742.

Çetin, Nurten. İttifak Devletlerinin Romanya'yı Lojistik Bakımdan Paylaşım Plan ve Projeleri. *Türkiye-Romanya İlişkileri: Geçmiş ve Günümüz Uluslararası Sempozyumu*. Haz. Duygu Türker Çelik. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi. 2019. s. 423-442.

Diac, Dragoş. "Atatürk Döneminde Türkiye Romanya İlişkilerinde Dış Politika Analizi (1923-1938)". Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi. 2018.

Ekrem, Mehmet Ali. Atatürk'ün Dış Siyaset İlkelerinin Romen Kaynaklarında Yankıları, *Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası Makaleler*, Haz. Berna Türkdoğan. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi. 2000.

Fischer-Galati, Stephen A. *Twentieth Century Rumania*. New York: Columbia University Press, 1991.

Gemil, Tahsin. Romen – Osmanlı Münasebetleri'ne Dair Bazı Mülahazalar. *VIII. Türk Tarih Kongresi* (II. Cilt). 1976. s. 1503-1510.

Gencer, Ali İhsan. "Berlin Antlaşması". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. c.5. İstanbul. 1992.

Girgin, Kemal. *T.C Hükümetleri Programlarında Dış Politikamız (70 Yılın Panaroması)*, 1923-1993. Ankara: 1993.

Giurescu, C.C, A. Otetea, S. Pascu, I.G. Bratieanu. *Yüzyıllık Bağımsızlık (1877-1977)*. Çev: İlknur Güzel. İstanbul: Habora Kitabevi, 1977.

Gönlübol, Mehmet, Cem Sar. *Atatürk ve Türkiye'nin Dış Politikası (1919-1938)*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 2013.

Guboğlu, Mihail. Osmanlılarla Romen Ülkeleri Arasındaki İlk Devir İlişkileri (1368-1456) Hakkında Belirtmeler ve Doğrultmalar. *IX. Türk Tarih Kongresi* (II Cilt). 1981. s. 829-843.

Guboğlu, Mihail. K. Atatürk'ün Cumhurbaşkanlığı Döneminden II. Dünya Savaşına Kadar Türk-Romen İlişkileri, *Belleten*, s.188 (1983): s. 1045-1072.

Hitchins, Keith. *Rumania 1866-1947*. New York: Oxford University Press, 1994.

Jorga, Nicolae. *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi Cilt 5*. Çeviren Nilüfer Epçeli. Haz. Erhan Afyoncu. İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2012.

Karacakaya, Recep ,Ankara ve Bükreş'te Yeni Elçilikler Oluşturuluncaya Kadar Türkiye-Romanya Siyasi İlişkileri (1922-1924). *Türkiye-Romanya İlişkileri: Geçmiş ve Günümüz Uluslararası Sempozyumu*. Haz. Duygu Türker Çelik. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi. 2019. s.479-500.

Karal, Enver Ziya. *Osmanlı Tarihi V. Cilt*. Ankara: TTK Basımevi, 2011.

Karal, Enver Ziya. *Osmanlı Tarihi VIII. Cilt*. Ankara: TTK Basımevi, 2011.

Karal, Enver Ziya. *Osmanlı Tarihi IX. Cilt*. Ankara: TTK Basımevi, 2011.

Karpat, Kemal. "Eflak". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. c.10. İstanbul. 1994.

Maxim, Mihai. "Romanya". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. c.35. İstanbul. 2008.

Maxim, Mihai. XVI. asrın ikinci yansında Eflâk-Buğdan'ın Osmanlı İmparatorluğu'na Karşı İktisadî ve Malî Mükellefiyetleri Hakkında Bazı Düşünceler. VII. *Türk Tarih Kongresi* (II. Cilt). 1970. s. 553-566.

Mehmet, Mustafa Ali. Romanya'da Yayınlanan Belgeler Külliyyâtında Osmanlı Tarihine ve Türk-Romen Münasebetlerine Dair Malûmât Hakkında Bazı Mülâhazalar. XI. *Türk Tarih Kongresi*(III. Cilt). 1990. s. 957-971.

Metin, Ömer. "Atatürk Dönemi Türkiye-Romanya İlişkileri (1923-1938)". Basılmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, 2011.

Özcan, Abdullah. "Boğdan". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. c. 6. İstanbul. 1992.

Pavalescu, Şerban Liviu. The Romania's National Strategy and Turkey During the First Half of the Twentieth Century. *Turkey&Romania A History of Partnership and Collaboration in the Balkans*. İstanbul: Tük Dünyası Belediyeler Birliği Publications. 2016. s. 513-518.

Plopeanu, Emanuel. Romania and Turkey in the “20”s: Between Uncertainty Goodwill and Divergences. Some Mutual Perceptions. *Turkey&Romania A History of Partnership and Collaboration in the Balkans*. İstanbul: Tük Dünyası Belediyeler Birliği Publications. 2016. s. 519-526.

Sander, Oral. *Türkiye'nin Dış Politikası*. (Derleyen: Melek Fırat). Ankara: İmge Kitabevi, 2013.

Sarısaman, Sadık. Birinci Dünya Savaşı'nda Türk Basınında Romanya Cephesi Savaşları. *Türkiye-Romanya İlişkileri: Geçmiş ve Günümüz Uluslararası Sempozyumu*. Haz. Duygu Türker Çelik. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi. 2019. s. 307-348.

Sertoğlu, Midhat. *Mufasssal Osmanlı Tarihi V. Cilt*. Ankara: TTK Basımevi, 2011.

Soysal, İsmail. *Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları I. Cilt (1920-1945)*. Ankara: TTK Basımevi, 1989.

Soysal, İsmail. *Türk Dış Politikası İncelemeleri İçin Kılavuz (1919-1993)*. İstanbul: Eren Yayıncılık, 1993.

Şahin, Gürsoy. I.Dünya Savaşı Yıllarında Osmanlı Devleti'nin Romanya ile İlişkilerinde Mukabele-i Bilmisil Uygulamaları. *Türkiye-Romanya İlişkileri: Geçmiş ve Günümüz Uluslararası Sempozyumu*. Haz. Duygu Türker Çelik. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi. 2019. s. 381-422.

Şimşir, Bilal N. ,Haz. *Lozan Telgrafları Türk Diplomatik Belgelerinde Lozan Barış*

Konferansı Cilt II. Ankara: TTK Basımevi, 1994.

Şimşir, Bilal N. ,Haz. *Lozan Telgrafları Türk Diplomatik Belgelerinde Lozan Barış Konferansı Cilt I.* Ankara: TTK Basımevi, 1991.

T.C Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü. *Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi.* İstanbul: Seçil Ofset, 2017.

T.C. Dışişleri Bakanlığı. *Cumhuriyetin İlk On Yılı ve Balkan Paktı.* Ankara: 1974.

T.C. Genelkurmay Başkanlığı. *Tarihte Türk-Rumen İlişkileri.* Ankara: Genelkurmay Basımevi, 2006.

Uçarol, Rifat. *Siyasi Tarih (1789-2014).* İstanbul: Der Yayınları, 2015.

Yıldırım, Kadir. “Osmanlı Çalışma Hayatında İşçi Örgütlenmesi ve İşçi Hareketlerinin Gelişimi (1870-1922)”. Basılmamış Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi, 2011.

Zinkeisen, Johann Wilhelm. *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi 5. Cilt.* Çeviren Nilüfer Epçeli. Haz. Erhan Afyoncu. İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2011.

Elektronik Kaynaklar

Greater Romania, https://en.wikipedia.org/wiki/File:Greater_Romania.svg.

List of Prime Ministers of Romania,
https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_Prime_Ministers_of_Romania.

Ministry of Foreign Affairs (Romania),
[https://en.wikipedia.org/wiki/Ministry_of_Foreign_Affairs_\(Romania\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Ministry_of_Foreign_Affairs_(Romania)).

EKLER

Tablo 2. Romanya Krallığı Başbakanları Listesi (1918-1937)(Büyük Romanya)¹⁷⁹

İsim	Görev Süresi	Partisi
Ion I.C. Bratianu	29 Kasım 1918-26 Eylül 1919	Ulusal Liberal Parti
Artur Vaitoianu	27 Eylül 1919-30 Kasım 1919	Askeri Yönetim
Alexandru Vaida-Voevod	1 Aralık 1919-12 Mart 1920	Romanya Ulusal Partisi
Alexandru Avarescu	13 Mart 1920-16 Aralık 1921	Halk Partisi
Take Ionescu	17 Aralık 1921-19 Ocak 1922	Muhafazakar Demokratik Parti
Ion I.C. Bratianu	19 Ocak 1922-29 Mart 1926	Ulusal Liberal Parti
Alexandru Avarescu	30 Mart 1929-4 Temmuz 1927	Halk Partisi
Barbu Ştirbey	4 Temmuz 1927-20 Temmuz 1927	Bağımsız
Ion I.C. Bratianu	21 Temmuz 1927-24 Kasım 1927	Ulusal Liberal Parti
Vintila Bratianu	24 Kasım 1927-9 Kasım 1928	Ulusal Liberal Parti
Iuliu Maniu	10 Kasım 1928-6 Temmuz 1930	Ulusal Köylü Partisi
Gheorghe Mironescu	7 Temmuz 1930-12 Temmuz 1930	Ulusal Köylü Partisi
Iuliu Maniu	13 Temmuz 1930-9 Ekim 1930	Ulusal Köylü Partisi
Gheorghe Mironescu	10 Ekim 1930-17 Nisan 1931	Ulusal Köylü Partisi
Nicolae Iorga	18 Nisan 1931-5 Temmuz 1932	Demokratik Milliyetçi Parti
Alexandru Vaida-Voevod	6 Temmuz 1932-19 Ekim 1932	Ulusal Köylü Partisi
Iuliu Maniu	20 Ekim-1932-13 Ocak 1933	Ulusal Köylü Partisi
Alexandru Vaida-Voevod	14 Ocak 1933-13 Kasım 1933	Ulusal Köylü Partisi
Ion G. Duca	14 Kasım 1933-29 Aralık 1933	Ulusal Liberal Parti
Gheorge Tatarescu	4 Ocak 1934-28 Kasım 1937	Ulusal Liberal Parti

¹⁷⁹List of Prime Ministers of Romania,
https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_Prime_Ministers_of_Romania.

Tablo 3. Romanya Krallığı Dışışleri Bakanları Listesi(1918-1937) (Büyük Romanya)¹⁸⁰

İsim	Görev Süresi
Ion I.C. Bratianu	29 Kasım 1918-26 Eylül 1919
Artur Vaitoianu	27 Eylül 1919-14 Ekim 1919
Nicolae Mişu	15 Ekim 1919-30 Kasım 1919
Alexandru Vaida- Voevod	1 Aralık 1919-9 Ocak 1920
Duiliu Zamfirescu	13 Mart 1920-12 Haziran 1920
Take Ionescu	13 Haziran 1920-16 Kasım 1921
Gheorghe Derussi	17 Kasım 1921-19 Ocak 1922
Ion G. Duca	19 Ocak 1922-29 Mart 1926
Ion Mitilineu	30 Mart 1926-3 Haziran 1927
Barbu Ştirbey	4 Haziran 1927-20 Haziran 1927
Ion I.C. Bratianu	21 Haziran 1927-24 Kasım 1927
Nicolae Titulescu	24 Kasım 1927-9 Kasım 1928
Gheorghe Mironescu	10 Kasım 1928-9 Ekim 1930
Iona Mihalache	10 Ekim 1930-17 Nisan 1931
Constantin Argetoianu	18 Nisan 1931-26 Nisan 1931
Dimitrie I. G. Ghica	27 Nisan 1931-5 Haziran 1932
Alexandru Vaida- Voevod	6 Haziran 1932-19 Ekim 1932
Nicolae Titulescu	20 Ekim 1932-28 Ağustos 1936
Victor Antonescu	29 Ağustos 1936-28 Kasım 1937

¹⁸⁰Ministry of Foreign Affairs (Romania),

[https://en.wikipedia.org/wiki/Ministry_of_Foreign_Affairs_\(Romania\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Ministry_of_Foreign_Affairs_(Romania)).

Tablo 4. Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti Dönemi TBMM Reisi, İcra Vekilleri Heyeti Reisi ve Hariciye Vekilleri Listesi¹⁸¹

Hükümetin Görev Süresi	TBMM Reisi	İcra Vekilleri Heyeti Reisi	Hariciye Vekili
3 Mayıs 1920- 24 Ocak 1921	Mustafa Kemal Paşa	Mustafa Kemal Paşa	Bekir Sami Bey
24 Ocak 1921- 16 Mayıs 1921	Mustafa Kemal Paşa	Fevzi Paşa	Bekir Sami Bey, 9 Şubat 1921’den sonra Ahmet Muhtar Bey
19 Mayıs 1921-9 Temmuz 1922	Mustafa Kemal Paşa	Fevzi Paşa	Yusuf Kemal Bey
12 Temmuz 1922- 4 Ağustos 1923	Mustafa Kemal Paşa	Hüseyin Rauf Bey	Yusuf Kemal Bey ve 22 Ekim 1922’den sonra İsmet Paşa
14 Ağustos 1923-23 Ekim 1923	Mustafa Kemal Paşa	Ali Fethi Bey	İsmet Paşa

¹⁸¹ İsmail Soysal, *Türk Dış Politikası İncelemeleri İçin Kılavuz (1919-1993)*, (İstanbul: Eren Yayıncılık, 1993), s.143.

Tablo 5. Cumhuriyet Dönemi Cumhurbaşkanları, Başvekilleri ve Dışişleri Bakanları Listesi¹⁸²

Hükümetin Görev Süresi	Cumhurbaşkanları	Başvekilleri	Dışişleri Bakanları
30 Ekim 1923-6 Mart 1924	Mustafa Kemal Paşa	İsmet Paşa	İsmet Paşa
6 Mart 1924- 22 Kasım 1924	Mustafa Kemal Paşa	İsmet Paşa	İsmet Paşa
22 Kasım 1924- 3 Mart 1925	Mustafa Kemal Paşa	Ali Fethi Bey	Şükrü Bey
4 Mart 1925- 1 Kasım 1927	Mustafa Kemal Paşa	İsmet Paşa	Tevfik Rüştü Bey
2 Kasım 1927- 26 Eylül 1930	Mustafa Kemal Paşa	İsmet Paşa	Tevfik Rüştü Bey
27 Eylül 1930- 4 Mayıs 1931	Mustafa Kemal Paşa	İsmet Paşa	Tevfik Rüştü Bey
4 Mayıs 1931- 1 Mart 1935	Mustafa Kemal Atatürk (26 Kasım 1934'te Kemal Atatürk	İsmet Paşa (1934'te İsmet İnönü)	Tevfik Rüştü Bey (1934'te Tevfik Rüştü Aras)
1 Mart 1935- 1 Kasım 1937	Kemal Atatürk	İsmet İnönü	Tevfik Rüştü Aras
1 Kasım 1937- 11 Kasım 1938	Kemal Atatürk	Celal Bayar	Tevfik Rüştü Aras

¹⁸² İsmail Soysal, *Türk Dış Politikası İncelemeleri İçin Kılavuz (1919-1993)*, (İstanbul: Eren Yayıncılık, 1993), s.144.

Harita 1: Tahminen 18. Yüzyılın ikinci yarısına ait elle yapma Eflak-Boğdan haritası.¹⁸³

¹⁸³ BOA, Harita (Hrt) No: 37

Harita 2: Eflak- Boğdan Haritası.¹⁸⁴

T.Ç. BASBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BASKANLIĞI (BOA) ©

¹⁸⁴ BOA, Hrt No: 40.

Harita 3: II. Meşrutiyetten önce Osmanlı Avrupası ve Romanya Haritası. Tarih: 1907.¹⁸⁵

¹⁸⁵ BOA, Hrt No: 722.

Harita 4: Büyük Romanya(1919-1940).¹⁸⁶

¹⁸⁶ Greater Romania, https://en.wikipedia.org/wiki/File:Greater_Romania.svg.

Fotoğraf 1: Romanya'nın İlk İstanbul Konsolosu Georges İonescu.¹⁸⁷

¹⁸⁷ BOA, HR. İM: Dosya No:25 Gömlek No:11.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı: Murat Bozkurt

Doğum Yeri: Durağan/ Sinop

Doğum Tarihi: 01.10.1988

E-posta: m.bozkurt57@hotmail.com

EĞİTİM BİLGİLERİ

Lise: Silivri Hasan-Sabriye Gümüş Anadolu Lisesi Mezuniyet Yılı:2006

Lisans: Boğaziçi Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Mezuniyet Yılı:2012

Lisans: Anadolu Üniversitesi İktisat Fakültesi (Açık öğretim) Kamu Yönetimi Bölümü
Mezuniyet Yılı:2013

Yüksek Lisans: İstanbul Medeniyet Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tarih
Anabilim Dalı Mezuniyet Yılı: 2019

YABANCI DİL

İngilizce (İleri Seviye)

MESLEKİ DENEYİM

Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi Başlangıç Yılı:2015